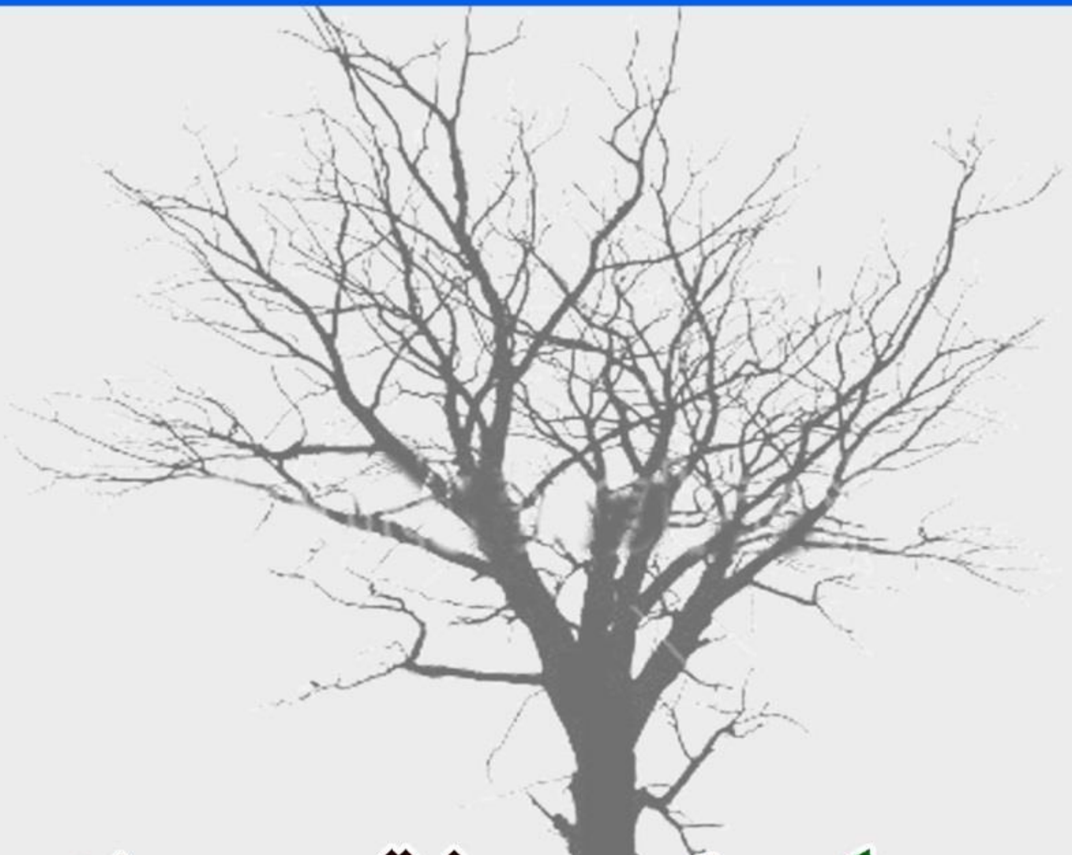

په هیواد کې دفقر ستونزه او مخنیوی یې

Ketabton.com

۲۷ - ۹ - ۱۳۹۶ هـ ش

محصل غازي زاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

په هېواد کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې

لیکوال: محصل غازي زاده

ایمیل: mghazizada@gmail.com

گرځنده شمېره: 783598561+

دخپرونې نېټه: ۲۷/ قوس/ ۱۳۹۲لمریز

یادونه: هر څوک کولای شي چې نوموړی کتاب چاپ او خپور کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سريزه

الحمد لله رب العالمين, والصلاة والسلام على سيد المرسلين, وعلى آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلى يوم الدين, وبعد ، ، ، ،

دغه ليکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنيوی يې) په ټولنه او هېواد کې د عملي ليدل شوو حالاتو او د ځينو بيچارو او فقيرو طبقو د لاس نيوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له امله يو داسې انځور دی چې هميش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن نه شپاړس کاله مخکې (په ۱۳۸۰ لمريز کې) چې کله زه د هجرت په دِيار پېښور کې د يتيمانو د يو پالنځي او روزنتون (مَرکز رِعاية و خِدمة الايتام) مسئول وم، دغه پروژه چې د قطر خيريه ټولنې(جمعية قطر الخيرية) په وسيله د قطر له دولت او د هغې ځای د وګړو لخوا تمويل کيده. کله نا کله به زه د نومورې ټولنې- چې مرکزي دفتر يې په اسلام آباد کې و- په نمايندګۍ سره د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسيق)او د موسساتو د بيړنيو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضربدم، چې هغه مهال د دې ليکنې فکر راسره پيدا شو، نو د بحث او څېړنې لپاره مې موضوعات ترتيب کړل.

د يتيمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خيريه موسساتو د بيړنيو مرستو د ويش په عمليه کې بوختيا ،د هجرت په چاپيريال او بيا په داخل د هېواد کې د زياتو اړمنو خلکو لکه يتيمان، معذور، نابينايان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نيوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخه اخستنې په نتيجه کې د دې ليکنې لپاره له ما سره مناسب او لازم معلومات پيدا شول.

په کال ۱۳۸۱ لمريز کې چې کله دغه ليکنه سرته ورسيده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځينې بااحساسه افغانانو ورونو پر مخ بيوله او دفتر يې په پېښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې تير کال (۱۳۹۵لمريز) د عقرب لومړيو ورځو کي خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کار ته نو سيمه (سرک دو) کې ميشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندويه کميټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځينو ورونو وړانديز دا ؤ چې بايد دغه ليکنه له بيا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د ليکنې په بيا کتنه مې پيل وکړ چې د مطالعې په بهير کې يې په ځينو مطالبو کې د اضافاتو اړتيا وليدل شوه، دغه مهال مو د موضوع اړوند نوي او تازه معلومات هم پکې اضافه کړل.

د کتاب په لومړنيو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزي (فقر او بيچارګئ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په وروستي مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څېړل شوي، او په وروستنيو مبحثونو کې يې د حل لارې يا د ستونزي د مخنيوي چارې تر څېړنې لاندې نيول شوي دي.

لکه څرنګه چې د نومورې قضيې په لاملونو او عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل ياد شوي، نو د مخنيوي په باب کې يې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څېړنه شوې ده.

که له يوه پلوه د دې څېړنې په بهير کې د هېواد او هېوادوالو د فقر او بيچاره ګۍ طبيعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي،نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څېړل شوي چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولينو او چارواکو بې کفايتي، حکومت او ډلو ټپلو ته د ځينو منسوبو وګړو درغلي او خيانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پيمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

نو د هېواد بيا رغونې په پروسه کې بايد لومړی انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړی د انسان ناجوړۍ ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنياتو، او عايداتو له پلوه ښه غني دی، خو داچې د کار وړ، ريښتينو او امينو وګړو له نشتوالي يا کموالي سره مخ دی؛ ځکه خو له بيلابيلو ستونزو سره لاس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼل شوي دي چې د هغې له جملې څخه اقتصادي ستونزه هم ده.

دا یو حقیقت دی چې الله تعالی څومره انسانان او مخلوقات پیدا کړي د هغوی لپاره یې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچینې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وایي (باید نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي) په پوره توګه غلط دی. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځینو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کیږي چې دا یو الهي مصیبت او هم ازمایښت دی، خو د دې دا معنا نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کیږي او یا د انسانانو د روزۍ اسباب او وسایل لمنځه وړل کیږي.که موږ دنړۍ زیاترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچینې او زخیرې شتون لري. اوکه خپل ټاټوبي افغانستان ته وګورو، نو دا حقیقت به راته رابرسیره شي چې د موجوده نفوسو، بلکې د دې څو شمېره زیات نفوسو ته به یې طبیعي سرچینې کفایت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ستونزې په څه شي کې دي؟ معلومه خبره ده چې ځینې تپل شوي حالات د دې هېواد د خود کفایي په مخه کې خنډ دي - چې لازمه څېړنه یې د دې لیکنې په متن کې شوې - همداراز د وړتیالرونکې او مناسبې رهبرۍ، سمې ادارې، او امینو لاسونو نشتوالی یا لږوالی د دې سبب شوی دی چې دا ملت دې د فقر او تنګ لاسۍ په لومو کې ونښلي.

که موږ له یوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د مال او ثروت په ډېروالي کې یو له بله سره سیالي کوي او د دې حدیث مصداق ګرځیدلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**وَاللهِ لاَ الفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – البخاري-** نو قسم په الله دی چې پر تاسو باندې له فقر څخه نه وېرېږم،لکن پرتاسې باندې لدې وېره لرم چې دنیا به درباندې پراخه شي، لکه څرنګه چې پر پخوانیو خلکو باندې پراخه شوې وه او تاسې به پکې یو له بله سیالي وکړئ، لکه هغوی چې پکې یو له بله سیالي کړې وه، نو تاسې به تباه کړي لکه هغوی چې یې تباه کړي ؤ.)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بیچارګان د لوږې له لاسه مړه کیږي،یا د لوږې او بیچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغي، بیکاري، ګدایګري،جهل او ناپوهي او داسې نورو کې ژوند تیروي.

په هیواد کې د داسې ناانډوله حالاتو راتلل چې یو سړی دی د ډېر خورۍ له امله مړ کیږي او بل دې د لوږې او خوړو د نشتوالي له امله کړیږي ..دا په داسې حال کې چې د لومړۍ طبقې یو زیات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجایزه شتمنیو په وسیله دې لوړې کچې ته رسیدلي دي، د چارواکئ، زورواکئ، درغلئ او خیانتونو له لارې یې ثروت او مال پیدا کړی دی.

نو ترڅو چې په هیواد کې لومړیتوب انسان جوړونې ته ورنکړ شي، پر منصب او وظیفې باندې وړ، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ونه نیول شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو بیا پدې هېواد کې امن،د نظام پایښت، آرامۍ، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بیچاره ګئ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غواړم چې زموږ دغه لږ کوښښ په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د ځلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمې لارښوونې کړي او څوک چې یې د چاپ لګښت په غاړه اخلي، یا یې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غواړم.

همدارنګه ښاغلی حمیدالله صدیقي او سیدجلال الدین چې د کتاب په ډیزاین کې یې راسره مرسته کړې له دواړو څخه د زړه له کومې مننه کوم، او رب العالمین ته لاس په دعاء یم چې دواړو ته د دنیا او آخرت کامیابي ورپه برخه کړي.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول/ ۱۴۳۸ هـ ق,۲۷ /۹/۱۳۹۲ لمریز، (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنیاوي فلسفې او فکري مذهبونه خپلی ځانګړې اراوې لري چی زیاتره یې له حقیقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړی پر حقیقت او واقعیت ولاړ دی .د اسلام د سپیڅلي دین له نصوصو او ویناوو څخه دا جوته کیږي چی: فقر یو طبیعي مصیبت او انسان ته ورپیښه ستونزه ده، چې باید وتنبولای شي.

پیغمبر صلی الله علیه وسلم له فقر څخه په الله تعالی باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به یې کوله ((اَللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [1]– ای الله زه د رڅخه له کفر او نیستمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پدیده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره یو الهي نعمت او پیرزوینه بلل کیږي، په قرآن کریم کې الله تعالی پرخپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمایي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى)).[2] ته یې نیستمن موندلی وې، نو شتمن یې کړې.

الله تعالی په دنیا کی خپلو نیکو بندګانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده . په قرانکریم کی یې داسې فرمایلي دي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۞ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۞ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۞)).[3]" نوح علیه السلام خپل قوم ته وویل پس ښښنه وغواړئ له خپل پالونکي څخه بیشکه چې هغه بښونکی دی، پرتاسې به پرلپسې اورښت وکړي،او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو (اولادونو)،او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ویالې.او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[4] د نیك وګړي لپاره پاک او بهترین مال ښه دی.

په بشري ټولنو کې د فقر او نیسمتنۍ لاملونه او عوامل یو تر بله سره یو څه توپیر لري، لکن ځیني یې سره شریک دي، چې هغه طبیعي پیښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سیلابونه او داسې نور.

ترکومه ځایه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبیعي لاملونو سره سره دوه عمده لاملونه هم شته،چې هغه عبارت دي له:خارجي تیري او دوهیم له داخلي ګډوډیو او درغلیو څخه، چې په لاندې کرښو کې به په تفصیل سره د هغې څرګندونه او څېړنه شوې ده:

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه

فقر او نسیتمني د انسان لپاره یو ازماینښت او ستونزه ده، او په ځینې حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نیونه ،او عذاب وي چی د هغوی د بدو کړنو له امله رامنځ ته کیږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبیعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او هېوادوال یې له نیستمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم یې پدې توګه دي:

ا-زلزلې: چې له پخوا راهسې د هېواد په مختلفو برخو کې واقع شوي دي او پدې وروستیو کلونو کې د هېواد په شمال کې ډېرې خطرناکې زلزلې وشوې، چې امله یې په زرونو خلک مړه ، کورونه ړنګ او ابادۍ او زراعتي ځمکې زیانمنې شوې.

۲- وچکالي: زموږ هېواد کې د وچ کالیو له خطرونو سره مخ دی،او دا وروستنۍ وچکالي چې د هېواد په جنوب اوجنوب غرب او نورو برخو کې یې تقریبا پنځه کاله دوام وکړ[5] ډېره خطرناکه وه.

۳ - سیلابونه او ملخان: د هېواد په بیلابیلو برخو کې د سیلابونو راتلل چې کورنو او ابادو ځمکو ته یې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد د شمال په ځینو سیمو کې د ملخانو راپیداکیدل، چې زراعت ته زیات تاوانونه رسوي، د ولس د نیستۍ او فقر طبیعي لاملونه دي .

---

1. أحمد , ابن ابي شيبه
2. الضحى ۲.
3. - نوح ۱۰-۱۲
4. - مسند امام احمد،الأدب المفرد
5. تر ۱۳۸3 لمریز کال پورې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې طبيعي پېښو او ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنيوی لپاره بايد کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادی چې طبيعي ناخوالي او مصيبتونه په زياترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کيږي لکه څرنګه چې بې د الله تعالى او د هغه د استازي (صلى الله عليه وسلم) په وېناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالی فرمايي: ((وَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِي قَرۡيَةٖ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذۡنَآ أَهۡلَهَا بِٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمۡ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾)).[6] او موږ هيڅ يوې سيمې ته پيغمبر نه دی لیږلی، مګر داچې د هغې اوسېدونکي مو په سختيو (لکه فقر) او تکليفونو (لکه ناروغيو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوی عاجزي وکړي او ايمان راوړي.

الله تعالی فرمايي: ((وَلَقَدۡ أَخَذۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)). [7] يقينا چې موږ د فرعون قوم د وچکالۍ او په نقصان د ميوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

الله تعالى فرمايي:((فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٖ مُّبِينٖ ﴿١٠﴾ يَغۡشَى ٱلنَّاسَۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿١١﴾)).[8] پس منتظر اوسه (ای محمده! دې قريشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګی ښکاره کړي ،پداسی حال کې چې هغوی به پټ کړي او دا به دردناك عذاب وي.

د دې آيت په تفسير کې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ويلي :((کله چې قريشو اسلام ونه منلو او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په دښمنۍ کې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خيرا (بد دعائي) وکړه چې الله تعالی دې پر هغوی باندې د يوسف (عليه السلام) د وخت وچکالي راوړي ،نو همداسی وشول ،هغوی دومره لوږې او تکليف را واخيستل چې هډوکي او مرداري يې وخوړلې، او چې بره اسمان ته به يې کتل، نو لوګی به يې په نظر راتللو، لکه څرنګه چې الله تعالى پدې وينا کې ذکر کړي دي)).[9]

د حديثو په روايتونو کې د ځينو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصيبتونو د راتللو خبر ورکړ شوی :

په يو روايت کې داسې ذکر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[10] په هيڅ يو قوم کې خيانت او درغلي نده څرګنده شوې، مګر داچې د هغوی په زړونو کې وېره اچول شوې، په هيڅ يو قوم کې زنا نده خپره شوې مګر داچې د هغوی تر منځ به مرګ ډېر شي،هيڅ يو قوم په پيمانه، او تله کې کمې نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه(فيصله) نه ده کړی مګر داچې د هغوی ترمنځ به پخپلو کې وينه تويدنه زياته شي،او هيڅ يو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالى به پرې دښمن مسلط کړي.

يو بل روايت پدی مفهوم دی چې:((کله په يو قوم کې په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوی به په طاعون،او داسې ناروغيو وازمايل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلك نه و ازمايل شوي ،او کله چې خلک په تله او پيمانه کې کمی وکړي، نو په وچکالۍ ، رزق تنګۍ ، او د پاچا په تيري کولو به اخته شي،او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمان څخه به وربانديې باران بند شي، او که ځاروي نه وي نو هيڅکله به پرې اورښت ونشي،او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوی څخه به هغه څه هم واخلي چې

---

[6]. الاعراف ۹۴
[7]. الأعراف ۱۲۹
6- الدخان ۱۰ - ۱۱
[9]- وګوره: تفسير ابن کثير ۴ / ۱۴۹
[10]-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی په لاسونو (ملکیت) کی دي، او که چېرته د هغوی مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پرېکړه ونه کړي څه چې الله تعالی پخپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالی به ددوی ترمنځ خپلمنځي جنګ وګرځوي)).[11]

او زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ یو مهم لامل بلل کیږي، او داسې یو عذاب دی چې الله تعالی د هغې پواسطه ځینې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوی لپاره به عذاب ،او د نیکانو خلکو لپاره به یو ازمایښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالی طاعت او بندګۍ ته سهي رجوع وکړي.

په یو روایت کی راغلي چې: ((کله د مؤمنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وویل: کله چې خلك زنا روا وګڼي، شراب وڅښل شي، د موسیقي الات (په زیاته اندازه) وغږول شي الله تعالی به غیرت ونیسي (په غصه شي) ځمکې ته به وو ایي پدوي باندې وخوځیږه (زلزله شه) نو پری وبه وخوځیږي)). په یو بل روایت کې راغلي چې: ((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځیدله، نو هغه وویل: ای خلکو داڅه وشول؟ څومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بیا راوګرځیدله ،نو له تاسې سره به بیا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ویلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالی له ویرې ځمکه په خوځیدو شي)).[12]

د طبیعو پیښو څخه د ژغورنې او د هغې د مخنیوي لارې او چارې دادي چې خلك خپل پالونکي ته توبه وباسي، له هغه څخه بښنه وغواړي، خپل عملونه، سم کړي، چې همدا یې لومړی او اساسي حل بلل کیږي.

---

[11]- سنن ابن ماجه: كتاب الفتن باب ٢٢

[12]-- دغه روایتونه د امام ابن قیم الجوزیه په کتاب : الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي) په ٧٠ - ٧١ صفحو کې وګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هيواد باندې د خارجيانو تيرى، او يرغل دى،او په ځانګړې توګه د روسانو يرغل او تيرى کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امپراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دين او کلتور بدل کړي او پدې هېواد کې د الحاد او سوسياليستۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژيم ته پايښت ورکړي.

دا هم د قوم او ولس په وړاندې د لمر په څير روښانه ده چې له روسانو علاوه نورو خارجيانو خاصتًا ځينې ګاونډيو زمونږ د هيواد د کمزورتيا چې پکې اقتصادي کمزورتيا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړي دي.

پدې ځاى کې يوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنيانو ته دغه زمينه چا برابره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولين څوك دي ؟

ددې ځواب د لمر په څير روښانه دى، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځينې بچيان ؤ چې پرديو ته يې دغه لاره هواره کړه او دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده، نو لومړى بايد همدغه خاين او غدار وګړي ملامت کړى شي،له ټولو ترمخه لومړى کمونستانو – خلقيانو او پرچميانو- غداري کړې، همدوى ؤ چې د روسانو پر مټ باندې يې کودتا وکړه او بيا د هغوى يرغل لپاره پول وګرځيدل.

روسانو چې زمونږ پر هېواد باندې هر اخيزه جنايتونه وکړل، د اقتصادي جنايت په برخه کې هغو مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرئ له لارې دا هڅې کړې وې څو زمونږ د هيواد سوداګريز او اقتصادي چارې انحصار او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغو زمونږ د ملت ترټولو لويه شتمني او طبيعي منابع په خپل واک کې کړې و؛ د دې لپاره چې له يوې خوا زمونږ هېواد فقير او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبيعي منابع او زخاير د خپلو ګټو لپاره وکاري. له دويم نړيوال جنګ نه مخکې زمونږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د يوې کمپنۍ په نوم د (انلاند اکسپلوريشن) لخوا کشف او د راويستلو ټولې چارې يې سر ته ورسيدې،لکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وويستل شوه، ټول اوراق او معلومات يې د کمونستي بوډاګيانو په لاس کې وليدل او بيا چې کله عملا زمونږ پر هېواد باندې روسانو يرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې يې راوړ،نو زمونږ له هېواده يې زيات نفت اوګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پيمايش او اندازه ګيرۍ لپاره کوم مايشينونه د آمو د سيند پر غاړه ځاى پر ځاى کړي و د همغوى په اختيار کې و ،بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز توليد او انتقال مومي، نفت يې خام نقلول او هلته په شوروي کې به يې تصفيه کيدل چې له همغه ځايه به بيرته پر افغانستان باندې د پيسو په بدل کې خرڅيدل، په دې معنې چې زمونږ له زخايرو به پر موږ باندې خرڅيدل او پيسې به يې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[13]

زمونږ پر هېواد باندې د روسانو د عملي يرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زيات هر اړخيز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوى د نهو کلونو د تيري د لګښت اندازه ۷۰ بليونه ډالر ښودل شوي، چې دغه ټول لګښتونه يې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچينو څخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان پخپله د اقتصادي بحران سره مخ ؤ او دې ته اماده نه ؤ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ويجاړولو لپاره کوم ټانکونه ،الوتکې ،عراده جات او ماشينونه راوړي ؤ په بدل کې يې د دې هېواد طبيعي موارد لکه: معدنونه،طبيعي ګاز او داسې نور په زيات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او يوړل .

د ځينو څيړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژيم په وخت کې تر ۱۹۹۰زيږديز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټيزو سرچينو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

---

13. جنايات روسيه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - له ۲۳٪ څخه تر ۸۵٪ پورې د هېواد په اطرافي سیمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ۵۵٪ څخه تر ۷۷٪ پورې د زراعتي پیداوار او وسایلو ویجاړیدل او لمنځه تلل.

۳ - ۴۷٪ په زراعتي پیداوار کې کموالی .

۴ - ۷۵٪ د صنعتي پروژو په توانایي کې کموالی .

۵ - ۷۰٪ د پخو (قیر شوو) لویو سرکونو خرابیدل او لمنځه تلل.

۷ - ۲۵٪ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ۵۰٪ د زراعتي ځمکو کموالی .

۹ - ۲۰٪ د اوبو او ابیاری د سیستم لمنځه تلل .

۱۰ - ۵۴،۵٪ په مکمل ډول د قریه جاتو او کورونو ورانول او بربادول.

۱۱ - ۴۷،۵٪ د سترو څارویو (غوایان ،اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ۲۸٪ د کوچنیو څارویو (میږو او وزو) تلف کیدل.

۱۲ - ۵۹٪ د روغتونونو او روغتیایي مرکزونو ړنګیدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نږدې د (۲۰۰۰) ښونځیو د ودانیو (تعمیرونو) ړنګیدل.

۱۴ - ۵۰٪ د بریښنا د لیږدید (انتقال) د تاروانو پرې کیدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ۷۹٪ د ساتل شوي (زخیره شوي) طبیعي ګاز کموالی .

16- ۵۰٪ ولسي پیداوارکموالی .[14]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تیري په نتیجه کې زموږ ولس او ملت ته ورسیدل.

دریم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زموږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچیانو او په ځانګړي ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعیت په هلکه د مسئولیت په درسته او سهي توګه نه ادا کولو، او د هغوی د بې کفایتئ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، بیا له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، چې په لاندې نقاظو کې یې څرګندونه ذکر شوې:

۱ – د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي:

زموږ د هېواد د فقر او نیستمنۍ پدیده له کمونستیي کرغیړنې کودتا څخه ترمخه هم شتون درلود ، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غریبو او نیستمنو هېوادونو څخه شمېرل کیده،سره لدې چې په شلمې میلادي پیړۍ کې د ټیکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کیدای شو د هېواد د خامو موادو، معادنو او صادراتو له لارې زموږ هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفایتۍ له امله داسې ونه شو، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نیسمتنۍ زیاتره پړه پر چارواکو او حکومتي اداري باندې اچول کیږي.

14- وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب ، د توفیق غانم، ص ۲۰۲ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- کمونستي کودتا :

په کال ۱۳۷۵ لمريز د ثور د مياشتې په ۷ مه نېټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سرداراداود حکومت يې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغېړنې کودتا موخه او هدف معلوم و، ملت او ولس د هغې عاملين او پيروان هم پيژندل چې څه غواړي او څه کوي...

د هېواد د فقر او بيچارګۍ په مخنيوي او اقتصادي پرمختګ په ميدان کې د د کمونستانو هغه شعار (کور کالي او ډوډۍ) په حقيقت کې يوه تير ايستنه او دوکه وه، هغو په ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زياتره هېوادوال يې له کور کاليو او ډوډۍ څخه بې برخې کړل. دکمونستي سپيره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بيچاره ګي لا پسې زياته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبخته کمونستان و؛ ځکه همدوی و چې د روسانو مداخلې لپاره يې لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دين، ابرو، وطن او شتمني يې له خطر سره مخ کړه..

۳- خپلمنځي جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژيم ټغر ټول شو، په هېواد کې د آزادۍ شعارونه ورکړل شو او د مجاهدينو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کيدو سره يوه نوې مرحله پيل شوه، نو هغه مهال د دې توقع کيده چې هېوادوال به له هوسايي، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او په هېواد کې به فقر او بې وزلي د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډيو، ستونزو او ناورينونو ښکار وګرځيد چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسيدلې. الله تعالی دې يې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي.

۵- په هېواد کې مسلسله ګډوډي:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنيو او ګډوډيو په نتيجه کې د دولت ځينې مالونه او شتمني (بيت المال) شخصي جيبونو ته ولاړ، او ددې زمينه برابره شوه چې ځينې خاين عناصر او باندونه حکومتي بانکونه او مئوسسې چور کړي، بيت المال او حکومتي عايدات لوټ کړي، همداراز د ملت په عامه ملکيتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۶- د هجرت او جهاد په مهال خيانتونه:

د يادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او مقاومت پر مهال زموږ يو زيات شمېر هېوادوال مهاجرين شول، چې د هجرت په ديار کې د هېوادوالو په سر باندې په پيسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ،اوخيانتونه وشول. د ځينې جهادي تنظيمونو يا ډلو ټپلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورينو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرينو،کونډو او يتيمانو او يا په سنګر کې د پاتې کيدونکو مجاهدينو کورنيو لپاره راليږل شوي و د هغوی شخصي جيبونو ته ولاړل، او ددې ستر مسئوليت په اداء کولو او ددغسې امانت خپلو حقدارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه يو تعداد داسې وګړي هم و چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسايلو کې يې درغلۍ وکړې او يو زيات شمېر نورو بيا د غنيمت په مالونو کې خيانت وکړ..

نو د مهاجرينو او يا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځينې هېوادوال په فقر او بې چارګې کې شپې او ورځې سبا کړي،او يا دفقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوريو او درغليو پايلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پايلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنيا کې هم ګناه بد اثر لري، نو بايد چې يو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبليږي، همداراز د حرامو له امله يې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کيږي،له پريشانيو اوستونزو سره مخ کيږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده، رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[15] او د چا غوښه چې پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بيت المال يې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکيتونو کې يې لاس وهنې کړي وي، د بې وزلو، يتيمانو او کونډو، مجاهدينو او مهاجرينو مالونه يې په ناجايزه طريقه اخستې وي د جهاد په غنيمتونو کې يې خيانتونه کړي وي.. لدې حقونو څخه دې په دنياکې ځانونه خلاص کړي، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

بايد چې يو مسلمان د حرامخورۍ،درغلۍ او په بيت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعيدات را په يا د کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او يا يې بيت المال ته وسپاري..[16]

الله تعالی فرمايي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)).[17]پيغمبر هيڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قيامت په ورځ به يې راوړي او بيا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هيڅ ظلم به پرې ونه کړای شي.

پدې آيت کريمه کې دغسې وعيد د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنيمت او يا بيت المال څخه يې لږ څه غلاء کړي وي او يا ډېر.

له ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی هغه وايي: ((يوه ورځ رسول الله صلی الله عليه وسلم زمونږ په منځ کې ودريد او د خيانت په باره کې يې خبرې اترې وکړې، خيانت يې ډېره لويه او بده ګناه وګڼله او تر دې يې وفرمايل: له تاسونه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قيامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې په څټ باندې يې اوښ وي او هغه برېږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وايم: تا ته هيڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنيا کې د الله حکم درسولی و. زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قيامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې په څټ باندې يې آس وي او هغه خڼېږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وايم زه هيڅ واک او اختيار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما خو د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې هغه د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ باندې يې ګډه(يا چيلۍ) وي او هغه باء باء آواز کوي، هغه به وايي ای د الله رسوله له ماسره مرسته وکړه، زه به ورته وايم زه هيڅ قسم واک او اختيار نه لرم په دنيا کې مې د الله حکمونه درته بيان کړي و.

په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ يې يو انساني نفس (غلام يا وينځه) وي او هغه چيغې وهي. ما ته به ووايي ای د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووايم: زه هيڅ واک او اختيار نه لرم، ما په دنيا کې د الله پيغام درسولی و.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ راشي او په څټ باندې يې هغه پاڼې وي چې د خلکو حقوق پکې ليکل کيږي (يا جامې وي) هغه به خوځيږي، دای به ما ته وايي ای د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووايم: زه له تاسره هيڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنيا کې د الله حکم درسولی و.

همدارنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قيامت کې راشي په څټ باندې ي سره زر او سپين زر (يا

---

[15]. المعجم الاوسط للطبراني

[16]. هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې يو شرط يې دادی چې حقدار ته يې حق وروګرځوي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بيت المال پورې اړه لري، نو که بيت المال وي هغې ته يې ورګرځوي او که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې يې مصرف کړي...

[17]. آل عمران١٦١

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې روحه مال) وي، ما ته به وايي يا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم چې له تا سره هيڅ نشم کولی ما تا ته د الله دين بيان کړی و)).[18]

د حديثو شارحين وايي: د ځناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځيدو کې دا حکمت دی چې کوم څيز يې پټ کړی وي هغه به پخپل آواز په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ويرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خيانت په خپلو سترګوويني او د هغو څيزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکليف رسيږي.

په يو روايت کې ذکر شوي: د خيبر له غزا څخه د راګرځيدو په مهال کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وادي القُرى مقام ته روان و يو مريې صحابي په غشي باندې ولګيد او مړ شو، اصحابو وويل: شهيد شو او جنت دې يې مبارک وي، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: داسې هيڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمد نفس يې په لاس کی دی يقينا هغه څادر چې د خيبر په ورځ يې د غنيمت له تقسيم څخه مخکې اخستی اور وربان‌دې بلوي.پدې وينا اوريدو سره خلک وويريدل، يو سړي د بوټ (يا موزې) يو مزی يا دوه مزي راوړل، وې ويل: دا مې د خيبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: دا د اور يو مزی او يا دوه مزي دي.[19]

امام نووي رحمه الله وايي: پدې حديث کې د غنيمت په مال کې د خيانت کولو زيات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لويه ګناه ده او کوونکی يې د اور مستحق ګرځي. همدارازکه غلا شوی څيز لږ وي او يا ډېر وي دغسې وعيد وربان‌دې مرتب کيږي[20].

شهيد عبدالله عزام رحمه الله د دې حديث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقيب سره وايي: (کله چې يو څوک د غنيمت له ويش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخليږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې يوه او دوه دوه يتيمانو کونډو او د مجاهدينو ميرمنو ته راټوليږي چې پرې خپلې ملاګانې نيغې وساتي او د ژوند له نا آراميو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدينو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالی حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالی څخه غواړو چې د مجاهدينو په مالونو کې مو له بې ځايه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. يا الله له هيرې او خطا څخه مو هم وساتې![21]

په دنياکې د خيانت اغيزه :

په دنياکې دخيانت پايله او اثر دادی چې کله په يو قوم کې دا کړنلاره پيدا شي، نو الله تعالی د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وايي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[22] په هيڅ يو قوم کی خيانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به ويره واچول شي، په هيڅ يو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، يو قوم په پيمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به پخپلو کی وينه تويدنه خپره شي او هيڅ يو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به وربان‌دې دښمن مسلط کړي.

---

[18]. البخاري
[19]. متفق عليه
[20]. شرح مسلم، نووي ١/ ٢٢٩.
[21]. في الجهاد آداب واحكام، شهيد عبد الله عزام، ص ٦٠
22-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یو مرفوع روایت کې راغلي دي ابوذر رضي الله عنه وایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا**)).[23]- که چیرې زما امت په مال غنیمت کې خیانت ونه کړي، نو دښمن به د همیش لپاره د هغوی مخې ته ونشي دریدلی. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((إِنَّ رِجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[24] ځینې سرې د مسلمانانو په مالونو (بیت المال) کې په ناحق سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قیامت کی به د دوی لپاره اور وي .د حدیثو په یو روایت کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ»[25] او د چا چې غوښه پر حرامو راغنه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه یې په خپلو جیبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې یې لګولي او یا د خپلو کورنیو او اولادونو دخوشحالولو او عیش کولو لپاره یې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعیدونه دې را په یا د کړې او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي..

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه یې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقیران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنیا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی،یو مسلمان باید پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز-رحمه الله - دغه موقف را په یاد کړي چې کله د مرګ په مهال یو مشاور یې ورته وویل: خپلو زامنو[26] ته له بیت المال څخه د څه مال وصیت وکړه ؛ځکه چې دوی نیستمن دي،نو هغه په ځواب کې دا آیت ولوست:((إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡكِتَـٰبَۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ۝)).[27] بیشکه زما دوستاو ساتونکی الله دی،هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی او د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی)). بیایي وویل : زما زامن له دو حالاتو خالي نه دي ،که چېرې نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی سره مرسته وکړم.[28]

۷– په اوسني حکومت کې درغلی:

ایا د امریکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعیت ښه شو ؟

ځواب دادی چې د امریکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له یوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د یرغل په لومړۍ موده کې یو څه ښه شو ، نو له بله پلوه بیا له بدو بدتر وګرځید ؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد یې د جنګ او یرغل له لارې ونیوه او دا طبیعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځانې تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وویل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې او کومکونه راغلل،ایا دغې مرستو د دې هیواد د اقتصادي وضعیت په ښه کولو کې کوم مثبت بدلون رانه وړ؟

ځواب یې دادی، چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونوکې حساب شوې او کومو بهرنیانو چې دلته مرستې راوړې همغوی ورڅخه زیاته برخه په یو نامه او بل نامه واخیستله.

دویم داچې دا مرستې د داسې یو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښو پورې په درغلۍ، فساد او خیانت کې ډوب و.راځئ چې دغه واقعیت او حققیت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هیواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت یې:

په ۱۳۹۳ لمریز کې د افغانستان د بیا رغونې په برخه کې د امریکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) خبر ورکړ چې

---

23. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).
24. البخاري
25. المعجم الاوسط للطبراني
26. چې دولس زامن یې و.
27- الأعراف۱۹۶
28- البداية والنهاية،ابن كثير 225/9 (المكتبة الشاملة).

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ۱۰۴ ملیارده ډالره مرسته تر لاسه کړې، چې د پیسو د تورم (انفلاسون) په پام کې نیونې سره له هغو مرستو زیاتې دي چې د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته د مارشال د پلان د پلي کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوې.

ځیرونکي وايي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مدیریت د نشتون له امله. که چیرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې وای، نو افغانستان به کم تر کمه د سیمې د هېوادونو سره د پرتله کیدو وړ ؤ، هم د بیارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بیا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنیتي ځواکونو (پر پوځ او پولیسو باندې) متمرکزه نه و،خو له افغانستان سره د (۱ ، ۱۰۴) ملیارد ډالره مرستو له ډلې (۲۲) ملیارده ډالره د پوځ او پولیسو په جوړښت لګول شوي، او (۲،۷) ملیارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سیګار په وینا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مدیریت څو څو ځلې تر نیوکو لاندې راغلی. او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روښتیا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګیدو یو بل لامل ښودل شوی ؤ.[29]

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ ملیارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سیګار مشر (جان سوپکو) ویلي ؤ چې دا د امریکا نوې ادارې ته (د ټرمپ په مشرئ) ښه فرصت دی چې په افغانستان کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ میلیارد ډالره لګولې پیسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند:اداري فساد ، د انجوګانو له لارې د پیسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمې وړتیا نشتون؛ ددې لامل شوی چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي.ځیرونکي وايي چې په تیرو څو کلونو کې دولت نه دی توانیدلی چې د بودیجې کسر چې په بهرنیو مرستو ولاړ و ، کم کړي، په تیرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هیواد په بیارغونې او زیربناوو کې مصرف شوی وای، خو داسې و نشو.[30]

او په حکومتي بودیجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ کلن د راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کوریای شمالي او صومال ترځنګ په فاسد ترین دولتونو کې وشمېرل شو.[31]

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان او نایجریا ډېر فاسد هېوادونه ګڼل شوي ؤ، چې بیا کله د هېواد جمهور رئیس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړیواله سرمشریزه کې د ګډون پر مهال هم وویل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دی، خو په تړاو د نړیوالې ټولنې همکارۍ ته اړتیا لري.

په همدغه کال کې دافغانستان پر بیا رغونه د څار امریکایي اداره(سیګار) ویلي ؤ چې په دغه هیواد کې د اداري فساد د پراختیا یو مهم لامل د امریکا بې غوري او د سم څار نشتوالی و.

نوموړې ادارې په خپل یو نوي رپوټ کې ویلي ؤ: امریکا افغانستان ته په تېره یوه نیمه لسیزه کې لسګونه میلیارده ډالر استولي خو دا پیسې په داسې ډول لګول شوې، چې د اداري فساد له لارې د تاوتریخوالي د زیاتولو لامل شوي دي. رپوټ وايي: متحده ایالتونو له نومبدو ځواکمنو کسانو سره د ملګرتیا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

---

[29]. وګوره: بي بي سي پښتو (۱۰/۵/ ۱۳۹۳، لمریز) او طلوع نیوز خبر ویب سایت.

[30]. تلویزون یک (خبرروز دوشنبه ۱۵ /۳/ ۱۳۹۲ ه ش، (۵/ ۲/ ۲۰۱۷م).

[31]. صفحه فیس بوک رادیو اشنا، قوس ۱۲, ۱۳۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زیاتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې، چې یو هم په لوېدیځو هیوادونو کې د نشه یي توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د سیګار ریوټ له مخې پر امریکایي قراردادونو د کمزوري څار له وجې د افغانستان بیارغونې ته په میلیونونو ډالره بېلې شوې پیسې هسې ضایع شوې.بله خوا افغان دولت دومره د له فساده ډکو شبکو په منګولو کې ایسار پاتې دی چې له منځه وړل یې داسې دي لکه پخپله د دولت ډېرې مهمې ستنې چې ړنګې کړې.

سیګار په خپل ریوټ کې اشاره کوي چې د امریکا د متحده ایالتونو د تګلارو یوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګیا وه او بله یې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد ریښې وباسي.

د افغانستان پر بیا رغونې د څار امریکایي اداري ریوټ په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهیسې افغانان ترې سر ټکوي او رسنۍ یې وخت نا وخته راسپړي.په ریوټ کې دا هم ویل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بې ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له یوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل یې ټول نظام ګواښولی شي.[32]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړیوال بانک د څېړنو له مخې په هیواد کې ۲۰۰۱م کال څخه تر ۲۰۱۲م پورې[33] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعیت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بې‌وزلۍ له کرښې ټیټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غنی په وینا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړي وږي ویده کېږي.

له ۲۰۰۱م وروسته په افغانستان کې تر یو څو کلونو پورې امنیت ټینګ شو، د بهرنیانو مرستې زیاتې شوې او له همدې کبله په یو شمېر ټولنیزو او اقتصادی سکتورونو او برخو کې پرمختګونه ولیدل شول؛ خو بیا هم د نړیوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقریباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده.له ۲۰۰۱ کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او سرمایه‌دارۍ نظام یوه نیمګړتیا دا هم وه چې شتمنی یې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دویم: په ۲۰۰۷م او ۲۰۰۸م کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳۶.۳ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱م او ۲۰۱۲م کال کې د غربت سلنه تر یوه بریده کمه شوه، خو په ټوله کې بیا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شی. په ۲۰۱۱م کې دا کچه ۳۵.۸ سلنه شوه او معنا یې دا وه چې د افغانستان ۹ میلیونه وګړي بې‌وزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو یې په غربت کې ژوند تېراوه.

دریېم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سیمو کې مېشت دي او په ډېری توګه د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کلیوالو سیمو کې تر ټولو زیاته ده.د نړیوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سیمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروی. د دې ترڅنګ د کوچیانو له نیم څخه زیات (۵۱.۸ سلنه) هم د غربت له کچې ټیټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زیاته په شمال ختیزو، مرکزي لوېدیزو، ختیزو او سوېلي ولایتونو کې ده او تر ټولو کمه بیا مرکزي او سوېل لویدیزو ولایتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعی ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختیزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷م په پرتله په ۲۰۱۱م کې د غربت کچه ټیټه شوه

---

32. بي بي سي ویب سایت، ۲۵/ ۶/ ۱۳۹۵ لمریز

33. دغه راپور له (د ستراتیژیکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز (۱۲- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۲ هـ ش) څخه اخستل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم: په (۲۰۰۷م-۲۰۱۲م کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ویش یې په دا ډول دی : سویل لوېديځ :نیمروز، هلمند، کندهار، زابل، ارزګان؛ مرکزی :کابل، کاپیسا، پروان، وردګ، لوګر، پنجشیر؛ لوېديځ :بادغیس،هرات،فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فریاب؛ سوېل :غزنی، پکتیکا، پکتیا،خوست؛ ختیځ :ننګرهار، کنړ، لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېديز :غور، بامیان، دايکونډی؛ شمال ختيز :بدخشان، تخار، بغلان، کندز.

د ولایتونو په کچه تر ټولو زیاته بې‌وزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له یو میلیون څخه زیاته ده، ورپسي په نورو ولایتونو کې،د غربت دغه کچه په لاندې جدول کې کتلی شئ.

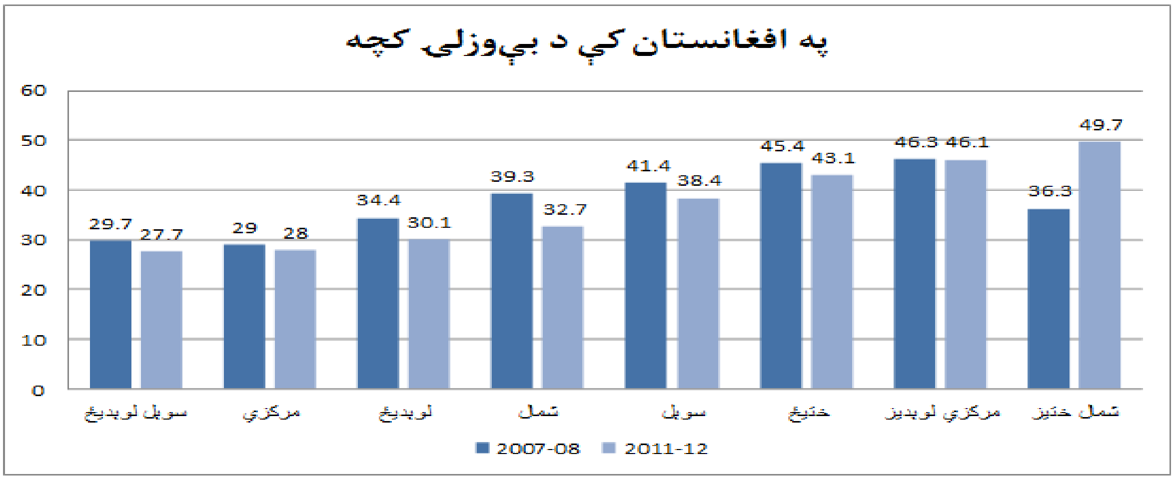

شپږم: په کال ۲۰۱۱ م کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړیوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په ځینو ولایتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې دي:

ولایت	د بې‌وزله کسانو شمېره	د افغانستان په کچه سلنه	د ولایت په کچه سلنه
کابل	1033730	11.37	24.4
ننګرهار	663455	7.3	38.2
هرات	660397	7.26	35.3
تخار	610028	6.71	65.4
بدخشان	588060	6.47	62.7
غزني	582792	6.41	45.8
کندز	398554	4.38	40.2
غور	378068	4.16	53.0
لغمان	310730	3.42	63.8
سرپل	308048	3.39	59.1

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکی وضعیت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو ۵۳ سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروی، چې د خوراډ بد وضعیت ښودنه کوی. که افغان حکومت دوی ته د زده‌کړو او له څوانۍ وروسته د کار زمیني برابري کړی، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غریبو خلکو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته وي، ۷۵.۲ سلنه یې بې‌سواده دي. د هغو غریبو خلکو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو څخه پورته وي، یوازې ۷.۱ سلنه یې ابتدایي ښوونځي بشپړ کړي دي. په بې‌وزله او غریب پاړکي کې د بې‌کارۍ شرحه هم ۸.۴ سلنه او د نسبي بې‌کارۍ شرحه ۴۱.۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نویو زیږېدلو ماشومانو څخه ۲۲ یې له زیږېدو لږ موده وروسته مړه کېږی او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذایي مصؤنیت نه لری. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادی پرمختګ، د زده‌کړو له زیاتېدو، د بې‌کارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

د فقر ناوړه اغیزې اوناخوالې

داچې نیستمني او فقر مصیبت او ستونزې دی، نوطبیعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغیزې پرېږدي او د خلکو عقاید، افکار او سلوک اغیزمنوي، همدارنګه بېلابېلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنګونه، رنځونه، بیکاري او داسې نور، چې په لاندې توګه د دې ټولو څرګندونه شوې:

لومړی: ناوړه اغیزې:

۱– د خلکو پر عقایدو د فقر اغیزه:

فقر او خواري د انسان په عقیده باندې منفي اغیز او تاثیر لري، او دا تاثیر بې په هغه چاپیریال کې خورا زیات وي چېرته چې طبقاتي نظام،طغیان ،او سرکشی خپل اوج ته رسیدلی وي او نیستمن وګړي د مغرورو شتمنو تر څنګ ژوند کوي،دغوره پیړیو لویانو (سلف صالحینو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلى بلد قال له الكفر خذني معك** –کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته وای چې ماهم له ځان سره یوسه)). او په یوې ماثوره وینا کې راغلي چې: ((**كاد االفقر أن يكون كفرا** - نژدې ده چې فقیري کفر وګرځي)). [34]

نو داچې د فقر او نیستمنۍ اغیزه زیاته ده، آن تر دې چې کله نا کله د یو مسلمان د کفر لا مل هم ګرځي، باید چې یو مسلمان لدغسې مصیبت او بلا څخه په الله تعالی باندې پناه وغواړي لکه څرنګه چې په حدیث کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [35] - ای الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نیسم)).

باید چې یو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنیوي لپاره هم زیاتې هلې ځلې وکړي،پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئولیت ادا کړي، او پرینږدي چې یرغلګر او کفري ځواکونه د اړتیاوو پوره کولو او نیستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځینې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نژدې تاریخ په اوږدو کې دکمونستي نظریه پیکاري کیدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کیدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نوموړې پدې لپاره یو ښکاره بیلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګیان یې کامیاب نه شول، او د نوموړي مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او داچې له کمونستي تیري وروسته په هیواد کې د پرلپسې ګډوډیو په نتیجه کې غربي مؤسساتو، مسیحي تبشیریانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځینې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي او په ځینې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسیدلي دي، دا هم یو واقعیت دی چې باید سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او د دې په څیر د نورو پېښو او حالاتو د مخنیوي لپاره باید با احساسه افغانان متې را بډوهي، دعوتګران او علماء کرام خپل مسئولیت او جیبه تر سره کړي..

۲– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه :

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي :"یو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته یې لاس وراوږد کړ چې هغه غل و،سبا مهال چې خلك خبر شول ورته یې وویل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بیایې بل وارچې زکات ویشه، نو په تصادفي ډول زناکارۍ ښځې ته یې ورکړ،کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ،نو په خوب کې ورته څوك راغی ورته یې وویل : ستا زکات ورکول غل ته کیدای شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارۍ ته ورکول

---

[34] - وګوره : مشكله الفقر وكيف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي ليکنه ١٥ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجديدة .

20- - صحيح البخاري : كتاب الزكاة باب (١۴) إذا تصدق على غني و هو لايعلم

[35]. رواه ابن خزيمة و غيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیدای شي هغه له زنا څخه منع کړي.[36]

په یو حدیث کې ذکر شوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زیاته پناه غوښتله، نو یو چا ورته وویل: ای د الله پیغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زیاته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمایل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).[37] کله چې یو سړی قرض واخلي او (احیانا) دهغې متعلق خبره کوي، نو دروغ وايي او که وعده کیږدي، نو نه یې پرځای کوي.[38]

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د یو سړي اخلاق منفي لور ته روانیږي او قرض ته زیاتره هغه خلک اړ کیږي چې بې وزله او غریب وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځینې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بیلابیلو بداخلاقیو کې اخته دي، نو وبه وینو چې د هغوی د بدعملۍ او بد سلوکۍ لویه وجه فقر دی.

۳– پر فکر باندې د فقر اغیزه:

فکر ته هم نیستمني یو ګواښ او خطر دی، د امام ابوحنیفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشیباني رحمه الله په هکله نقل شوي چې: یوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وینزه ورته راغله خبر یې ورته ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وویل: خوا ره شئ زما له ذهن څخه دې د فقهي څلویښت مسئلې وویستلې. او پخپله د امام صاحب په هکله ویل شوي چې هغه به ویل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).

دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي .

رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایي:((لا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ)).[39] د غصې په حالت کې به قاضي د دوو کسانو ترمنځ فیصله نه کوي.

او فقهاو په غصه او غضب باندې د قاضي سخته لوږه، تنده او نور اغیزناك انفعالات هم قیاس کړي دي .[40]

دویم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزې چې زمونږ په هېواد کې د فقر او بې وزلۍ له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې یې ناوړه اغیزه کړې مهم یې پدې توګه دي: ناپوهي ،بیکاري ،ګدایګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه دي، پردیسي او هېواد پریښودنه، او نورو ته احتیاج.

۱– ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تیرې له امله زمونږ د هېواد یو زیات شمېر ښونځې رنګ شول. او هغه کوم ښونځې چې د کمونستانو په وخت کې موجود و ډېرو یې خپل د نصاب او زدکړې معیار له لاسه ورکړیو..همداراز پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتمادۍ او د هغوی د مفکورې د نه منلو له امله زیات شمېر زدکوونکو درسونه پریښودل ..د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمینو په شاګردانو کې هم کافي کموالی راغی او یو زیات شمېر د لوړو زده کړو محصلین د بندي کیدو، جهاد کې د برخه اخستلو او یا له هېواد څخه د هجرت کولو له امله له لوړو زدکړو پاتې شول. متاسفانه چې د کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته زمونږ د هېواد تعلیمي وضعه څرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځینو هغو سیمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخیست د زدکړې بهیر ته پکې زیات تاوانونه ورسیدل.

---

[36]. صحیح البخاري ، کتاب الاستقراض و الحجر ، باب (۱) من استعاذ من الدین

37. متفق علیه

[38]. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

[39]. صحیح البخاري ، کتاب الأحکام ، باب (۱۳) هل یقضي القاضي و هو غضبان؟

[40]. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځينو احصائيو له مخې زموږ د هيواد د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنه ښودل شوې،چې لدې امله وجه زموږ هېواد په تعليم او فرهنګ کې له ډېرو غريبو هيوادونو څخه شمېرل کيږي.[41]

که له يو طرفه د روسانو تيري او په هېواد کې جنګونو زموږ د ولس په تعليم او تربيې باندې اغيزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچيانو د بې سوادئ او له تعليم څخه د محروم کيدلو سبب شو. زموږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعليم يې نه و پوره کړی د فقر له امله ونتوانيدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپېريال په هغو شرائطو کې چې يو څه ناځه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمينه برابره وه ځينو فقيرو او بې وزله کورنيو خپل ماشومان د يو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل او د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژيم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د يو شمېر مهاجرينو د راستندو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر بايد چې جدي اقدامات شوي واى، ترڅو په هېواد کې د زده کړې يو مناسب چاپېريال برابر شي او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامينځ ته شي، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډيو هيوادوال لدغسې نعمت او نورو نعمتونو څخه بې برخې کړل.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهير کې کوم پرمختګ ونه شو ؛ځکه چې د هېواد شرايط جنګي او له سترو ګواښونو سره مخ و. بيا د نوموړي رژيم له سقوط نه وروسته سره له دې چې هېواد ته بې شمېره پيسې هم راغلې، خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو. لکه څرنګه چې په کال ۱۳۹۵ هجری شمسي د سنبلې د مياشتې په ۱۵ نيټه د يونسکو د سازمان په يو راپور کې ويل شوي: ((لږ تر لږه يوولس ميليونه افغانان چې عمرونه يې له ۱۵ کالو لوړ دي د بيسوادۍ له کبله زوريږي،د سواد زده کړې د ملی پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو پورته دي څلور ديرش سلنه چې اتلس سلنه يې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي)).

تېر کال په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وويل شول چې لس ميليونه افغانان بې سواده دي، خو سږ کال د يو نسکو د موندونو له مخې د بې سوادو کسانو په شمېر کې يو ميليون زياتوالی راغلی دی. د افغانستان د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه ۲۳ سلنه ياده وي.[42]

۲– بيکاري:

بيکاري هم زموږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زيات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د يو هېواد يا ټولنې نظام - چې هغه حکومت دی- فلج شي او له کاره ولويږي، نو بيا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمينې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان يو د هغو مملکتونو له جملې څخه دی چې د پرمختيايي هېوادونو په ډله کې راځي چې پدې هېواد کې بيکاري په زياته اندازه سره شتون لري نظر د نورو پرمختيايي هېوادونو په پرتله باندې. د نړيوال بانک د سروې او نظرسنجئ پر اساس باندې چې په ۲۰۱۵ کال کی يې ترسره کړې تقريبا ٪۴۰ خلک بې روزګاره دي او د افغانستان د اوسني حالاتو په کتو سره نور هم زياتيږي چې په کال ۲۰۱۲ کې يې کچه ٪۴۵ ښودل شوې ده. بيکاري يوه داسې پديده ده چې د يو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغيزه او منفي اثرات لري چې ددې په واسطه باندې پر نورو اقتصادي متحولاتو باندې اغيزه کوي يعنې که چيرې په يو مملکت کې بيکاري شتون ولری، نو يقينا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عايد شتون نه لري او چې عايد شتون ونه لری، نو خلک د اجناسو د اخيستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي يعنې توليد صورت نه نيسي چې دی ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورني ناخالص توليدات او ملي عايد کميږي چې د يو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود حالت سره مخامخ شي اهمه خبره ده چې دغه مملکت د بوديجوي کسر سره

25 - وګوره: افغانستان در سايه سياست ،اقتصاد و فرهنګ محمد حليم تنوير، ص ۱۸۹

42. روزنامه صبح افغانستان,۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخامخ کيږي بيا په دغه حالت کې ددې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او يا هم له نړيوالو مئوسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړيوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړې شرايط لری.[43]

بايد په ياد ولرو چې زمونږ د هېواد د ظالمانه طبقاتي وضعيت له امله ډېر وړ خلک له کارونو او وظيفو محروم پاتې کيږي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموريتونه په زياترو حالاتو کې د خپلوی، رشوت او ډله بازی پر بنسټ ترلاسه کيږي، همداراز ځينې هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانيږي يوازې د زور واکي او زرلرونکي ورته رسيدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخو خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې ميدان کې هم په مامورينو، اجيرانو او مزدورانو باندې ظلم کيږي، چې يا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کيږي، يا د کار له ټاکل شوي وخت (چې اته ساعته يا پوره ورځ دی) له هغې نه په زيات وخت کار کولو باندې مکلف کيږي.

۳- ګدايګري (سوال کول):

زمونږ د هېواد په داخل او بهر کې بيلابيل وګړي لکه:سپينږيري،ځوانان، ماشومان، معيوب او تور سرې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو يو کپ ډوډۍ لاس ته راوړي . يو زيات شمېر کدايګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي يا د کار کولو توانايي لري، خو ګدايګري يې يو عادت او پيشه ګرځيدلې.

که د ګدايګرانو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه ګورو ځينې يې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وايي،ځينې يې ځانونه او خپل ماشومان د ناروغۍ او يا ټپ (زخم) په حالت کی د سرك يا د لارې پر غاړه ديره کوي،چې په دې طريقه خپل ځانونه او يا د کورنۍ نور غړي د بيماری د زياتيدو له ګواښ سره هم مخ کوي.دا يو حقيقت کې چې د ګدايګرئ له لامله زمونږ د ټولنې يو شمېر خلک چې بيبلابيلې طبقې دي په بيکارئ ،تنبلئ ،ځان بې اعتمادئ،بد سلوکئ،د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغيو کې اخته شول.

نو ايا زمونږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجايزه ګدايګرۍ په مخنيوي کې خپل مسئوليت اداء کړي او يا به زمونږ ولس د هغو ګدايګرو په مخنيوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو يا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د يو کپ مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نيشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره په خطر کې اچوي؟ يقينا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه يوازې چې د حاکمانو مسئوليت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شريک دي.

موږ مسلمانان داسې يو دين ته منسوب يو چې د کار و کسب، همت راپيدا کولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زمونږ سپيڅلی دين په دې باندې امر کوي چې مسلمان بايد غښتلی او قوي وي، يو مسلمان بې له ستختۍ اړتيا سوال ونه کړي داسې نه چې د قيامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَةُ، وَالسُّفْلَى السَّائِلَةُ**)).[44] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)).[45] څوك چې له خلكو څخه د هغوي مالونه د خپل مال د زياتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقيقت کې دا د اور يوه سکروټه غواړي، نو خپله خوښه

---

[43]. ټول افغان،درېیمه د ۱۳۹۲ لمريز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بيکاري او د هغه څخه د خلاصون لارې چارې،محمد اعظم (زکريا ۳۰/ ۲/ ۲۰۱۲م

44- صحيح مسلم ، كتاب الزكات

[45]- صحيح مسلم ، كتاب الزكاة

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ده چې ډېره غواړي او که لږه .

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ**)). [46] له تاسې څخه به د يو چا (ګدايګر) باندې د سوال کولو حالت هميش تر دې پورې وي چې (په قيامت کې) له الله تعالی سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به يې د غوښې کومه ټکړه نه وي پاتې.

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ويلي: له انصارو نه يو سړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی او د يو څه غوښتنه يې ورڅخه وکړه، نو هغه ورته وفرمايل: ايا په کور کې څه نه لرې ؟ هغه وويل د خره يوه کته شته چې يې اغوندو، او څه يې له ځان لاندې اچوو، همداراز د اوبو لوښی لرو چې اوبه پکې څښو. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمايل: هغه دواړه راوړه ! نو هغه سړي دواړه شيان راوړل. رسول الله صلی الله علیه وسلم دواړه په لاس کې ونيول او اعلان يې وکړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ يو سړي وويل زه دواړه په يو دِرهَم اخلم، هغه بيا اواز وکړ چې څوک يې له يو درهم نه په زياتو پيسو اخلي ؟ نو يو بل سړي وويل زه يې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته هغه شيان ورکړل دوه درهمه يې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته يې ورکړل او ورته يې وفرمايل: پدې يو درهم خواړه واخله او کورته يې يوسه او پدې بل باندې تر څخ واخله او ماته يې راوړه . . نو چې کله يې ترڅخ راوستله ورته يې وفرمايل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه يې او بايد چې پنځلس ورځې دې ونه ګورم . هغه سړي همداسې وکړل. بيا وروسته له هغه مودې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته پداسې حال کې راغی چې لس درهمه يې لاس ته راوړي و چې په ځينو يې جامې واخستلې او په ځينو خواړه.

نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمايل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قيامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دريو کسانو بل چا ته روا نه دي : هغه څوك چې ډېر محتاج وي او هيڅ نلري، بل هغه څوك چې د بل چا (د سولې) په خاطر يې مال لګولی وي او بل هغه څوك چې د ويني او قتل په بدل کې ديت ورباندې لازم شوی وي او هغه يې له پوره کولو نه بې وسې وي . [47]

يوسف قرضاوي صاحب وايي: په پورتني حديث شريف کی مونږ ګورو چې :

الف- د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم هغه سړي ته له زکات يا صدقاتو له مال نه څه ورنکړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حديث شريف د بيکارئ د منځه وړلو پداسې يو ګام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پيړيو وپيژندلو.

ت- د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم ګدايګر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه يې يوازې د ګدايګرئ نه د منع کيدو وعظ ورته وکړ، بلکې د مشکل د علاج طريقه يې ورته وښودله او هغه مشکل يې ورته په کاميابه طريقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه يې ورته وکړه چې څرنګه کولای شي د خپل توان برابر وسايل -که لږ وي او که زيات وي- په کار واچوي، ترڅو له ګدايګرئ منع شي او خپله اړتيا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره موجود دي .

ج- ددې ښودانه يې ورته وکړه چې دکوم کار پواسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کيږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو کيډيو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تويولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته يې وهڅولو چې دهغه دشخصيت،توان،شرايطو او چاپيريال سره مناسب و او د کار اله (وسيله) يې ورته په ګوته کړه چې په تردد او حيرانتيا کې پاتې نه شي.

---

[46]- صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب النهى عن المسئلة

[47]- حديث په: (**سنن أبي داود ، كتاب الزكاة، باب ٢٥**) کې ذکر شوی.

خ- پنځلس ورځې فرصت یې ورته ورکړ تر څو له هغې نه وروسته د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم ته معلومه شي چې نوموړی کار ورته مناسب دی او که نه او غوښتنه یې ورباندې پوره کیږي او که نه؟ نو که چیرته مناسب نه وي او یا یې غوښتنه نه پوره کوي بله طریقه ورته وښايي.[48]

۴- رنځوري او ناروغي:

په دې کې شك نشته چې زمونږ په هېواد کې د پردیو او پر موږ باندې تپل شوو جنګونو پر صحت او روغتیا باندې ناوړه اغیزې پریباسلې دي، خو داهم څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خوارۍ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بیماریانو پر ضد مقاومت کې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاکترانو او د طبي وسایلو له نشتوالی او یا کمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره باید ووایو چې د هېواد د بیارغاونې په ډګر کې لکه د نورو برخو په څېر په صحي برخه کې هم ډېرې بودیجې مصرف شوي او مصرفیږي، خو هغه مطلوبه نتیجه ورباندې مرتب نه شوه او په هېواد کې د بیا رغاونې پر پروسې پیل کیدو باندې د کافي وخت په تیریدو اوس لا هم زموږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغیو لکه د معدې، ګردې، توبرکلوز، محرقې او داسې نورو ناروغیو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه کوي.

ایا موږ د دې ناروغیو متخصصین ډاکتران نه لرو؟ او که ستونزه په دویانو کې ده، که هر څه وي، خو بیا هم ملامتیا مو حکومت او چارواکو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه کوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر کې نیولو سره د خلکو په حیاتي مسایلو باندې لوبې کوي.

باید ووایو چې که له یوه اړخه د هېواد د ورانې او ویجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغیو په مهار کولو کې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلي هم د ناروغیو په زیاتیدو او خپریدو کې له پوره زوره کار اخلي. او دغه پدېده د فقر او نیستئ یوه ناخواله او بده اغیزه ګڼل کیږي، د دې حقیقت له ډېرو بیلګو څخه یوه بیلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۲ لمریز کې) د صحت عامې هغه راپور دی چې وايي: له (۱۵۰۰۰۰) هیوادولو څخه زیات د هیپیتات په ویروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تیریدو سره زیاتیږي؛ ځکه چې په هیواد کې د دې ناروغۍ (او دې ته ورته) په هکله دخلکو د آګاهۍ کموالی، د تعلیم کموالی، او د ټولنې فقر دی.[49]

۵- خپلمنځې جنګونه :

د روسانو له شکست او کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته په هېواد کې د جنګ او جګړو لپاره کوم شرعي مبرر او دلیل موجود نه و چې یو مسلمان دې د بل مسلمان وینه توی کړي. لکن د قوم او ولس د ځینو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخکې کولو پر بنسټ هېواد یو ځل بیا د داسې مصیبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه ړومبني څخه څو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو کې زیاتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نیستئ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پیسې پیدا کړي او خپل اقتصادي مشکل پرې حل کړي.

هغو وګړو چې په ناحقه سره یې د یو مسلمان په قتل کې برخه اخستې وي باید چې په خپلو کړو وړو پښیمانتیا ښکاره کړي، الله تعالی ته توبه وباسي او که داسې ونکړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو کار هم الله تعالی ته سپارو کومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه کولو یا د وضعې د سمون په بنیاد وردانګلي وي الله تعالی به د هغوی فیصله کوي او نژدې ده تاریخ او راروان شرایط او حالات داهم راپه ګوته کړي

30- فقه الزکات، د یوسف القرضاوي ۸۹۴/۲- ۸۹۷

49. ډاکټر عطاء فطرت، فیس بک ۳/۱۱/ ۲۰۱۷م(Atta Fitrat November 3/ 2017

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه و.

د دې لپاره چې له پورتنیو ناخوالو - چې عمده سبب یې فقر او نیستي ده - زموږ ټولنه وژغورل شي پکار ده چې قوم او ولس ته یو ښه بدیل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قایمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې په ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول ته لومړیتوب ورکړي، د رعیت هوساینه او آرامي یې له مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بیارغاونې لپاره پداسې یو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې چې له یوه اړخه هېواد آباد شي او له بله اړه بیکاره هیوادوالو ته د روزۍ دلاس ته راوړلو لارې هوارې شي، په هیواد کې د طبقاتي نظام جرړې وباسي او د ظلم درغلیو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک دیوالونه ودروي.

۶- پردیسي او هېواد پرېښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غریبۍ او بد اقتصادي وضعیت له کبله زیاتره دوو ګاونډیو هېوادونو پاکستان او ایران ته تلل، چې ایران ته به په تګ کې ډېر ستونزې موجود ؤ، او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی..

کله چې پروسږ (په ۱۳۹۵ لمریز کې) د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرینو د راستنیدو غوښتنه وشوه، او هورې پر مهاجرینو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو یو زیات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول،حکومت او اړونده مئوسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره یو څه مرستې په نظر کې نیولې وې څه یې ورکړ شوې، خو بیا وروسته هغه مرستې هم د درغلیو ښکار شوې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او یا په خوله باندې وینا پاتې شوه.

له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځینې حکومتي جهاګیرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخلیږي چې په یو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګیرداری کوي، الله تعالی دې دغسې خاین، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!

له تیر کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال ولیدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بیچارګۍ او بیکارۍ سره مخ شول- بیرته د پاسپورټونو په وسیله پاکستان ته ولاړل..او که ځینې غافله وګړو ته دغه واقعیت یو حقیقت نه بریښني، نو د پاسپورټونو دفترونو، او د پاکستان سفارت یا قونصلګریو ته دې ورشي او هلته دې یو معلومات وکړي، د افغانستان او پاکستان ترمنځ پولو او بندرونو ته دې دې ورشي، او بیا دې پاکستان ته هم ولاړ شي او هلته دې له خپلو هېوادوالو وپوښتي!

دا خو د هغو بیچاره وطنوالو ګزارش ؤ چې زموږ په څنګ کې له موږ سره دوو رقیبو ګاونډیو هیوادونو ته اړتیا لري، ترڅو پکې واوسیږي او یو کپ مړی پکې پیدا کړي او هغه وګړي چې غربي او کفري هېوادونو ته ورځي،که څه هم ځینې یې له شتمنو کورنیو څخه دي، خو بیا هم د هغوی وطن پرېښودنه او هلته ځای پر ځای کیدل یا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکیو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کیدو حقیقت خو له هیچا پټ نه دی.

له رب العالمین څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې یو اسلامي عادلانه او پیاوړی نظام رامینځ ته شي چې د نورو ننګونو ترڅنګ د خپل وطن د پرېښودنې ننګونې ته هم چمتو والی ولري!

۷- نورو ته احتیاج:

د یوانسان بل داسې یو انسان ته اړتیا چې هغه یې له مجبوریت نه بده استفاده وکړي، یا یې مرسته او تعاون مشروط کړي، همدارازد یوې ټولنې یا یو هېواد بل هېواد دغه ډول احتیاج ځینې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا ولیدل شول چې ځینې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقیبان هېوادونه – د خپلو ګاونډیانو له مجبوریت او اړتیا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتیا وه او پدې مورد کې د ځینې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپیداشو، نو بیا ولیدل شول چې له مقاومت او جهادي بهیر سره د مرسته کوکلو په بدله کې یې خپلې ځینې داسې ګټې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظر کې نیولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تمامیدې..

نو د فقر او نیستمنۍ یوه ناخواله او منفي اغیز په انفرادي کچه او د هېواد په کچه نورو ته احتیاج او اړتیا ده، الله تعالی دې زموږ د هېواد والو اړتیاوې له خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

باید چې یو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء په نیت سره چې الله تعالی یې مستغني او له خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووایي: ((**اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى**.[50] ای الله زه له تا څخه د هدایت، پرهیزګارئ، پاکدامنئ، موړوالي او بې حاجتئ سوال کوم)). په حدیث کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به دغه دعاء کوله.

که چیرې موږ په هېواد کې یو داسې اسلامي غښتلی نظام ولرو چې په اقتصادي ډګر کې په خپلو پښو باندې ولاړ وي،او نورو هېوادونو ته اړتیاو نه لري، نو کولی شي چې د خپل رعیت او ملت هویت، تشخص، کتلور اوثقافت هم په بشپړه توګه باندې وساتي؛ ځکه چې د ځینو هېوادونو اقتصادي مرستې – په ځانګړې توګه د کفري هېوادونو مرستې له ځان سره فرهنګي، فکري او نورې موخې او اهداف لري، چې نن سبا یې دغه پدیده هېوادوالو ته ښه روښانه ده.

---

[50]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

د هېواد زیات محتاجه وګړي

قرآن کریم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانايي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقير او مسکين اصطلاح کارولې ده. د دغه اصطلاح لاندې د محتاجو وګړو بيلابيل ډولونه راځي که هغه سوالګر وي يا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي،سړی وي او که ښځه.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسيزو زيات دوامداره جنګونه وشو، د دوو لويو يرغلګرو (روسانو، امريکايانو او متحدينو يې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بيلابيلې اسلحې وازمايلې. چې بالآخره د لويو بشري ناورينونو لامل وګرځيد او د ځاني تاوانونو ترڅنګ يې زيات مالي تاوانونه هم رامينځ ته کړل چې لدې او نورو سببونو په وجهې د ولس زياتره وګړي له بيچاره ګۍ او فقيرۍ سره مخ شول. په لاندې نقاطو کې د هيواد د زياتو بيچاره وګړو د احتياج څرګندونه او بيا د هغوی کفالت کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې د اسلامي دين او د وطن د ساتنې په خاطر د يرغلګرو په دفعه کولو کې زياته ونډه د ځوانانو وه، همدارنګه د جنګونو په دواړه طرفه ليکو کې زيات برخه لرونکي خپله افغانان و، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړينو له امله په هېواد کې يو زيات شمېر ځوانمې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړی همدغه طبقه ښځې راځي، بيا ورپسې هغه ښځې د ميړونو په شتون کې هم په کار اوکسب باندې مکلفې دي يا سوال او ګدايګري کوي.

١– په اسلام کی د ښځې مقام :

د طبيعت او واقعيت په بنا سره ښځه نيمه ټولنه، نيم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښوونځی دی.د اسلام سپيڅلی دين چې د بشريت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څير يې دښځې په هکله هم پوره لارښوونې کړې دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حيوان په څير هم نه کتل کيدل .کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حيثيت باندې قايل و، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغندلو ويې وفرمايل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلۡأُنثَىٰ ظَلَّ وَجۡهُهُۥ مُسۡوَدّٗا وَهُوَ كَظِيمٞ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلۡقَوۡمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓۚ أَيُمۡسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمۡ يَدُسُّهُۥ فِي ٱلتُّرَابِۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحۡكُمُونَ ﴿٥٩﴾)).[51] او کله به چې لدوی نه يو چا ته د لور (زيږيدو) زيری ورکړ شو،نو مخ به يې (له خفګانه) تك تور واوخت او له غصې به ډ شو، له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښۍ له امله چې خبر يې ورکړ شوی (بيا به يې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له بېغور سره سره) وساتي او که په خاوروکې يې (ژوندې) ښښه کړي؟ خبردار بد دي هغه څه چې دوی يې پريکړه کوي .

د ښځې د مقام د اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښۍ د منځه وړلو لپاره د اسلام دين هغه حقيقت رابرسيره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه يو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنيا آباده ده، الله تعالی فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ﴿١﴾)).[52] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه ووېرېږئ چې له يوه نفس يې راپيدا کړئ او له هغه يې د ده جوړه راپيدا کړه او له دواړو يې ډېر نارينه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کې غوښتنې پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چې الله ستاسو څارونکی دی.

[51]- النحل ٥٨ - ٥٩

[52]. النساء ١

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه بدې انګیرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لورانو په زیږیدو خفه کیږي، الله تعالی هغه حقیقت رابرسیره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوې ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [53] باچاهي خاص الله تعالی لره ده ،هر څه ته چې یې اراده وشي پیدا کوي یې، چا ته چې یې خوښه شي لونۍ ورکوي او چا ته چې یې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنګه چې الله تعالی په دنیا کې ښځه له سړي سره د هغه د حیثیت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده ده، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنګه ښځه له سړي سره په دنیا کې د خپل حیثیت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کیږي الله تعالی فرمایلي:((وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾)). [54] او څوک چې نیک عمل وکړي له نارینو او ښځینو، پداسې حال کې چې ایمان لرونکی وي، نو داکسان جنت ته بوځم، چې د نقیر (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تیری به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د یو حیوان په څیر کتل کیدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقونو برخورداره شوه او په قران عظیم الشان کې یې د ښځو په نامه یو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زیاتره هغه حقونه په برخه شوي چې دوی ورڅخه محرومې وې لکه مهر ، میراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه. او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پیدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پیشوا او د الله تعالی د استازي صلی الله علیه وسلم په عمل او ویناو سره ډېر داسې څه بیان او څرګند شو چې د دې محروم مخلوق د حقونو پر ساتنې باندې تاکید کوي، د حدیثو په یو راویت کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[55] ای الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: یتیم او ښځې حق اخلي. له عایشي رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به په کورکې څه کول هغه وویل د خپل کوروالو (بیبیانو) په خدمت (او دهغوي سره په کارکی مرسته کولو) کې به مشغول و ، او کله به چې د لمانځه وخت داخل شو اودس به یې وکړ او لمانځه ته به راووتلو . [56]

دا چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم بیبیانی له څلورو څخه زیاتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنګ یو حکمت داهم و چې په عملي ژوندګۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي چې هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها فرمایي ((یوه ورځ یوه ښځه چې دوه لونۍ ورسره وې زموږ کورته راننوتله او څه خوراک یې وغوښت ،نو ما پخپل کور کې پرته له یوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه یوه ټوټه یې خپلې یوې لور ته ورکړه او بله یې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم راغی ما د غه کیسه ورته وکړه، نو هغه وفرمایل: چا ته چې الله تعالی لونۍ په برخه کړې او بیا د هغوی ښه پالنه وکړي،هغه لونۍ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وګرځي)). [57]

د حدیثو په یو بل راویت کې راغلي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((څوک چې درې لونۍ،یا درې خویندې،او یا دوه لونۍ ولري او پر هغوی لګښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او

---

[53]- الشورى ۴۹
[54]- النساء ۱۲۳
38- سنن ابن ماجه
39- صحيح البخاري ، كتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
40-- صحيح البخاري ، كتاب الزكاة ، باب (۱۰)
41- - سنن أبي داود : كتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پالنه وکړي،تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسيږي او بيا يې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو)).[58]

۲– زموږ په ټولنه کې د ښځو محرومتيا:

داپه ډاګه ده چې زموږ د ټولنې د تيري يوه زياته برخه پر ښځو باندې تحميل شوې، موږ پخپله ټولنه کې ګورو چې زياتره ښځې له ميراث نه بې برخې دي،او ځينې ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په بعضې قبايلي سيمو کې ښځې د يو سامان او يا څاروي په څير پلورل کيږي چې لدې امله دغسې خلک د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د هغه وعيد مصداق ګرځيدلي چې فرمايي: ((الله تعالی داسې فرمايلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قيامت په ورځ جنګ کوم : يو هغه شخص چې زما په نامه عهد (تړون) وکړي او بيايې مات کړي، بل هغه سړی چې ازاد انسان د پيسو په مقابل کې وپلوري او (هغه پيسې) مصرف کړي ، او بل هغه څوک چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي)).[59]

نو راځئ چې د خپل دين د تعليماتو سره سم خپلو خويندو ته د هغوی حقوق ورکړو،ترڅو مو د الله په وړاندې مسئوليت اداء شي او د دښمنانو له نيوکو هم خلاص شو. زموږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلندونه ګوري، نو بيا د اسلام پر دين باندې نيوکې کوي، د هغوی اکثريت د اسلام د سپيڅلي دين حقانيت د مسلمان په عمل باندې پيژني او دې ته نه ګوري چې د اسلام دين د وګړو په کردار نه پيژندل کيږي، بلکه لومړی بايد حق وپيژندل شي او بيا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۳– بايد د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي:

الله تعالی فرمايي: ((وَلَهُنّ مِثْلُ الّذي عَلَيْهِنّ بِالْمَعْرُوف)).[60] د ښځو هم (پرنارينه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه يې اداء کړي لکه دنارينه وو چې پر ښځو حقونه دي.

په حِجّة الوِداع (د مخه ښې حج) کې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د عرفات او لوی اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې يې اسلامي امت ته ډېرې مهمې توصيې او سپارښتنې وکړې چې يو ه توصيه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوی ته د حقونو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ((**فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ،وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**)).[61] نو له الله څخه د ښځو په حق کې ووېرېږئ. يقينا چې تاسې هغوی د شريعت د پيروۍ د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوی عورتونه مو د الله تعالی د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي، پر هغوی ستاسو دا حق دی چې په خپلو کورونو کې داسې څا ته اجازه ورنکړي چې تاسې يې بد ګڼئ، نو که داسې يې وکړل بيا يې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوی حق خوراک او په ښه طريقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتيا ده چې ښځو ته ته خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځه ښځې چې له خوارئ او غريبئ سره مخ دي په سهي توګه د هغوی پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**السَّاعِي على الأَرْمَلَةِ وَالمِسكينِ كالمُجاهِدِ في سَبيلِ الله، أو كالّذي يَصُومُ النَّهارَ،ويَقُومُ اللَّيلَ**)).[62] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجرکې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره يو برابر دی او يا د هغه چا په څير دی چې ورځ يې په روژې او شپه يې په لمانځه تيريږي.

په هيواد کې بايد د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د يو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پيل شي، ترڅو وکولاشو له يوه پلوه د ښځو د ګدايګرۍ –چې خورا زيات ناوړه نتايج پرې مرتب کيږي– مخنيوی وشي او له بله پلوه شرعي

42- صحيح البخاري، كتاب البيوع ، باب (١٠٦) اثم من باع حرا
60 . البقرة ٢٢٨.
[61] صحيح مسلم
44- صحيح البخاري، كتاب الأدب ، باب الساعي على الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکلفیت او مسئولیت اداء شي.

د حکومت او نظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ باید په ټولنه کې د عامو خلکو آګاهي ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قریو او د ښارګوټو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کېښودل شي، همدا راز د بې وزلو ښځو خپلوان د هغوی لازمې سرپرستۍ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کېدو د مخنیوي په برنامه کې باید دا انګیزه هم راپیدا شي چې د ښځو ګدایګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول یو ټولنیز ظلم دی چې توانمند خلک ورباندې ماخوذ دي باید دغه ظلم او تیري ته نور د پای ټکی کېښودل شي.

او هغه ښځې چې د کار او کسب توان لري، نو باید چې حکومت هغوی ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشیني ګنډنې، اوبدل او داسې نور، چې لدې لارې له یوه اړخه د هغوی اقتصادي ستونزې د کار او کسب کولو له په وسیله حل شي او له بله اړخه د هغوی د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختیا او ترقۍ کې ولګول شي.

باید د اسلامي مکلفیت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف يې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوی عزت لوړول وي، او د پروژو په تطبیق کې داسې اړخونو یا مئوسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې دښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزې به حل نه، بلکې زیات به شي.

دویم: بې وزله ماشومان:

د اسلام سپیڅلی دین د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربیې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله يې لازمي لارښوونې کړي .له اسلام نه مخکې د جاهلیت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ویرې وژول، نو الله تعالی په قرانکریم کې د دې کار غندنه او مخنیوی وکړ، الله تعالی فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَٰقٍۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾))[63] تاسې خپل بچیان د لوږې له وېرې مه وژنئ هغوی او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بیشکه د هغوی وژل لویه ګناه ده. همدا رنګه فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَٰدَكُم مِّنْ إِمْلَٰقٍۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْۖ)).[64] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ویرې مه وژنئ مونږ تاسې او هغوی ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئولیت لومړی د هغه د پلار مور او بیا د هغوی د نه موجودیت په صورت کې د هغه په نژدې خپلوان باندې دی،مګر د خپلوان د نشتوالي یا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئولیت حاکم ته راجع کیږي او د دې مسئولیت په اړه به پوښتنه کیږي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:((كلُّكم راعٍ، وكلُّكم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ)).[65] هر یو له تاسې نه شپونکی دی او له هر یو به د هغه د رعیت او ماتحت په هکله پوښتل کیږي .

باید وویل شي چې په عمومي توګه په فقیرو او نیستمنو ټولنو کې د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طریقه مسئولیت نه ادا کیږي، نو همدا وجه ده چې زموږ په هېواد کې ماشومان د خورا زیاتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي ،د هغوی حقوق ورکول خو لاپرېږده بلکې پر هغوی باندې ظلم او تیری کیږي. ځینې هغه ماشومان چې د منډې او

---

[63]ـ الاسراء ۳۱
[64]ـ الأنعام ۱۵۱
[65]ـ متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅو جوګه دي د روزئ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطرسره مخ دي .د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغولیدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدایګري کول، دا ټولې هغه ناخوالی دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د قوس ۲مه نیټه (کال ۱۳۹۲ لمریز) د افغانستان د کار، ټولنیزو چارو..د راپور له مخې په هېواد کې ۳.۱ میلیونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځینو ارقامو له مخې، ۲.۱ میلیونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي. افغان ماشومان وايي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګرېوان دي، د دولت لخوا یې لاسنیوی نهدی شوی او د خپل ژوند د تأمین لپاره خپل راتلونکي ته اند ېښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او یا له خپل توان څخه څو چنده زیات بار وړي ایا هغوی د خواخوږئ، همدردئ او ترحم وړ نه دي ؟

حقیقت دادی چې موږ په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د څارویو په څیر هم ونه کتل.اسلام چې کله څاروي باندې د مهربانۍ امر کوي،څو یې خاوند وربانديې د هغه له توان څخه پورته بار یو نه سي، نو په طریقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر یو ماشوم باندې په کار دی .

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند یوه برخه یې په ډېرانونو او چتلځیو کې د کباړ راټولو په خاطر تیریږي، د صحت ،او روغتیا د خرابوالي له یو لوی ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کیږي هغه ماشومان چې ګدایګري او سوال کول پیشه ګرځیدلې او یا د قاچاق په نقلولو کې استخدامیږي انساني طبیعت به یې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوي نه صرف نظر شي ؟

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتیا:

راځئ چې د خپلو بچیانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو او د هغوی د ژغورنی لپاره متې را بډ وهو. زما په نظر د هغوی په ژغورنه او پالنه کې باید دا لاندې نکات په نظر کې ونیول شي:

ا- د قوم او ولس هر ماشوم د تعلیم او تربیې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خیریه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتیا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خیریه بنسټونه تاسیس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزئ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربیې او روزنې لپاره لارې چارې هوارې شي.

د- که یو بنسټ یا یا کومه مئوسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي زده کړو مرکز پرانیځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته دایر کړي، چې د هغوي د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نیولو سره پداسې څه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان یې پورته وي، څو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعید کې رانه شي ،اود دښمنانو د هغې نیوکې مورد ونه ګرځي چې وايي: په اسلامي هیوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: یتیمان:

په اسلامي شریعت کې یتیم هغه چا ته وایي چې پلار یې مړ شوي وي، پداسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسیدلای.[66]
یتیمان او یا پلار مړي د ټولنې د زیاتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کیږي؛ دا ځکه چې یتیم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستۍ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځینې هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زیات محتاج بلل کیږي، چې د ژوند له سختو تکلیفونو او کړاوونو سره مخ وي.راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نیوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونیسو:

۱- یتیم پالنه یوه مهمه دیني فریضه ده:

د اسلام سپیڅلي دین د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند او د پر ښې سرپرستۍ او هغوی ته پر ښې پاملرنې باندې تاکید کوي،له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنیوي کوي او د هغوی د حقونو د ضایع کولو په کلکه سره غندي،چې دغه مفهوم د قرانکریم او نبوي احادیثو په یو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

أ. الله تعالی فرمایي: ((وَلْيَخْشَ ٱلَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا۟ مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَـٰفًا خَافُوا۟ عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلْيَقُولُوا۟ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾)).[67] او ودې ویریږي هغه خلك که چیرته د هغوی له مړینې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتې شي، نو د هغوی اړوند به اندیښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه وډارشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب.الله تعالی فرمایلي: ((وَلَا تَقْرَبُوا۟ مَالَ ٱلْيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُۥ ۖ)).[68] او مه نزدې کیږئ د یتیم مال ته، مګر په هغه طریقه چې سمه وي ،څو چې زلمیتوب ته ورسیږي.

پدې آیت شریف کې الله تعالی د یتیم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکید کوي چې سرپرست یې باید په مال کې ناجایزه تصرف ونکړي، مال یې په پوره امانتدارۍ ورته وساتي او چې کله له یتیمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه یې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آیت کې یې هم وضاحت شوی دی: ((وَٱبْتَلُوا۟ ٱلْيَتَـٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُوا۟ ٱلنِّكَاحَ فَإِنْ ءَانَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَٱدْفَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَآ إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُوا۟ ۚ)).[69] تاسې یتیمان وازمایې تردې چې کله زلمیتوب ته ورسیږي، نوکه هوښیارتیا مو ورڅخه ولیده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف او زیاتي سره مه خورئ ددې له وېرې چې ستر به شي (او مالونه به یې ستاسې له تصرف نه ووځي) د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم یتیم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به یې په سمه طریقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورڅخه خوراك کوي او فقیر او نیستمن سرپرست (څوک چې یې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورڅخه خوراک کوي چې اسراف او زیاتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکیني ایت په اخر کې فرمایي: ((وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ.او هغه څوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که څوک فقیر وي نو په جایزه طریقه دې (د حق زحمې برابر) ورڅخه دخپل خوراک لپاره اخلي).

[66]- وګوره : الفقه الاسلامي وأدلته د کتور وهبة الزحيلي ، ٨ \ ٧٩ ،چاپ دار الفکر.
[67]- النساء ٩
[68]- الأنعام ١٥٢
[69]- النساء ۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها وايي: « دغه آیت د یتیم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چیرې هغه نیستمن وي د خپل کار او زحمت په اندازه دې وورځخه خوراك کوي ». او د حدیثو په یو بل یو روایت کی ذکر شوي: یو سړي له رسول الله صلی الله علیه وسلم ځخه پوښتنه وکړه چې زما هیڅ مال او دارايي نشته او یتیم مې له سرپرستۍ لاندې دی، نو هغه ورته وفرمایل: د خپل یتیم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زیاتی کوونکی نه وې، د هغه له مال ځخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[70]

۲- د یتیم پالنې اجر او ثواب :

الله تعالی فرمایي: «وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلۡ إِصۡلَاحٌ لَّهُمۡ خَيۡرٌ ۖ».[71] ای پیغمبره دوی له تا ځخه د یتیمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووایه د هغوی لپاره ښېګڼه غوښتل غوره کار دی ». پدې وینا کې الله تعالی د یتیمانو د اصلاح او سمون ،د هغوی سره ښه چلند او د هغوی ښه سرپرستي یو بهترین عمل وګڼلو.

رسول الله صلی الله علیه وسلم پخپله یوه ویناکې د یتیم د سرپرستۍ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي: «كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ» [72] د یتیم سرپرست که یتیم یې خپلوان وي او یا ورځخه پردی وي، زه او هغه به په جنت کی داسې یو (د دووه ګوتو - مسواکه او منځنې - په څیر نژدې).

رسول ل الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: «خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ»[73]" د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دی چې پکی یتیم وي ښه چلند ورسره کیږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دی چې پکې یتیم وي او بد چلند ورسره کیږي.

۳- د یتیم پالنې په اړه احساس را پیداکول:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د یتیم ،او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربیې او سالمې پالنی ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دلیل په ټولنه کې د ځینو یتیمانو بد رالویدل او بیا د شر په کارونو کې اخته کیدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختیا ، آرامۍ او تمدن په لور روانه کړو باید چې د یتیم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو، ترڅو ټول یتیمان په ټولنه کې مصلح او نیك وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختیا کی یې له استعدادونو کار واخستل شي.

یتیمتوب څه عیب نه دی بلکې عیب پدې کې دې چې په ټولنه کې د یتیمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم هم یتیم و، الله تعالی د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل، الله تعالی فرمایي: «أَلَمۡ يَجِدۡكَ يَتِيمٗا فَـَٔاوَىٰ ﴿٦﴾».[74] ایا ته مو یتیم نه وې ګرځولی، چې استوګنه او د سرپرستۍ اسباب مو درته برابر کړل.

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالی د خپل پیغمبر استازي صلی الله علیه وسلم پالنې او سرپرستۍ ته غوره لارې چارې برابرې کړې،د هغه مبارک زیږیدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار یې وفات و، نو نیکه یې عبدالمطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بیا د هغه له وفاته وروسته تره یې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخیسته.

د دغه احسان په یادولو سره الله تعالی خپل استازي صلی الله علیه وسلم ته بیا دا امر کوي چی د یتیم سرپرستۍ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب یې امت ته هم شامل دی: «فَأَمَّا ٱلۡيَتِيمَ فَلَا تَقۡهَرۡ ﴿٩﴾». [75] نو پر یتیم باندې قهر او غصه مکوه.

---

[70] - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دکتور وهبة الزحيلي ، ۵/ ۴۳۲

[71]- البقرة ۲۲۰

[72]- صحيح مسلم ، كتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم

[73]- سنن ابن ماجه ، كتاب الأدب

[74]- الضحی ۶

[75]- الضحی ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید په یاد ولرو چې د جهاد او هجرت پر مهال چې د یرغلګرو (روسانو او کمونستانو) د ظلمونو او د هغوی پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زمونږ په قوم او ولس کې زیات شمېر یتیمان راپاتې شول او د هغوی د کفالتونو او سرپرستۍ په لړ کې نه یوازې د هغوی خپلوانو یې سرپرستي وکړه ،بلکې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوی همدردۍ او مرستې ته راودانګل. د یو شمېر اسلامي مئوسساتو لکه :اسرا (الوکالة الإسلامية..) جمعية قطر الخيريه،لجنة الدعوة الاسلامية،هيئه إغاثة الاسلامية، هيئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد په وختونو کې په پاکستان کې زمونږ د هېواد د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه وکړل، د نوموړو مئوسسو زیاتره کفالتونه او مرستې له خلیج هیوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر د ۱۱ پېښې (کال ۲۰۰۱م) څخه وروسته دغه کفالتونه او مرستې کمې شوې او د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه لغوه شول ، چې لدی امله یو زیات شمېر یېتمیان او د هغوی کورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت کې چې د هېواد په داخل کې د حکومت له لارې د یتیمانو د مرستې لپاره کومې برنامې روانې دي د نوموړو مئوسساتو له کفالتونو او مرستو سره یې هیڅ مقارنه او پرتله شي کیدای؛ دا ځکه چې د حکومت اړونده ادارې د دې کارلپاره خاصه او معلومه بودیجه نه لري او هغه کومې مرستې چې د حکومت له بودیجې یا له یو ځای او بل ځای ترلاسه کیږي، لومړی له خاینو لاسونو تیریږي او بیا یتیم او کورنۍ ته یې چې څه رسیږي هغه ډیر کم او نا چیز وي.

نو باید چې زموږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئولیت او دیني وجیبې پربنسټ -لکه د خلیجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څیر - د یتیمانو کفالت او سرپرستۍ ته راودانګي ترڅو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، کوم چې د یتیم په پالنې او کفالت سره حاصلیږي. زموږ وطنوال باید د نورو خلکو مرستو او کومکونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلکې د خپلو محتاجو او اړمنو وګړو اړتیا په خپله پوره کړي او د یتیمانو د لاس نیوي په خاطر باید چې له داخل څخه د کفالت لړۍ پیل شي. زموږ په شتمنو وګړو کې باید دغه احساس پیدا شي او با احساسه وګړي باید پدې ډګر کې ډېر څه وکړي..

باید په یاد ولرو زموږ په ټولنه کې د بې وزله خلکو دحقونو د ناخبرۍ، هممداراز په ټولنه کې د ظلم او تیري د عام کیدو له امله د یتیمانو حقونه هم ضایع کیږي، ځینې هغه ظالم خلک چې د یېتمانو وارثان او د هغوی خپلوان دي،د هغوی شرعي او ثابت حق ورڅخه تړوري، همداراز ځینې حکومتي چارواکي یتیمانو ته په راغلو کفالتونو او مرستو کې ناجایزه تصرفات کوي،د دغه انفرادي او ټولنیز ظلم د مخنیوي په خاطر پدې ځای کې موږ د هغو نصوصو یوه نمونه ذکر کوو چې د یتیمانو حق خوړونکو او پر هغوی باندې د ظلم کوونکو سزا پکې بیان شوی ده:

أ. الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ﴿١٠﴾[76] بیشکه هغه کسان چې د یېتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بیشکه چې دوی په خپلو خیټو کې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژ دی چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په یوی وینا کی د یتیم مال خوړل له اوو تباه کونکو ګناهونو څخه شمېرل شوی، فرمایي: ((**اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: يا رسولَ الله! وما هُن؛ قالَ: الشِّرْكُ باللهِ، والسحْرُ، وقَتْلُ النَّفْسِ التي حَرمَ الله إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ اليتيمِ، والتَّوَلي يومَ الزَحْفِ، وقَذْفُ المُحْصَنَاتِ المؤمِناتِ الغافلاتِ**)).[77] له اوو تباه کوونکو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وویل: ای د الله پیغمبره! هغه کوم دي، هغه وفرمایل: له الله سره شرک کول، جادو کول، په ناحقه سره څوک وژل، سود خوړل، د یتیم مال خوړل، په جنګ کې شاه اړول او د پاکو ناخبرو مومنو ښځو تورن کول.

---

[76]- النساء ۱۰

58- متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[78] ای الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او يتيم حق ضايع کوي (او خپل امت د هغوی له حق تلفۍ نه ويروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تييمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو دخپل حبيب صلى الله عليه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمين او پالونکی ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ))[79] تاسې زما رضا او خوښې د کمزورو خلکو په لاس نيوې کې ولټوئ، بيشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کيږي.

۴- د يتيم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه:

بايد چې په هيواد او ټولنه کې د يتيمانو ښوونې او روزنې ته زياته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوی لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به يې خپلو کورنيو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذيت ټولنې ته هم رسيږي. حکومت، خيريه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړۍ کې د هغوی لپاره د ښوونې او روزنې بيلابيل فرصتونه برابر کړي، که له يوه پلوه د يتيم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کيږي، بايد چې د هغې ترڅنګ د يتيم تعليمي کفالت هم وشي.

يتيمانو ته د تعليمي فرصتونو او تعليمي چاپيريال په برابرولو کې بايد دې زير شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې يتيمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بديلو موثرو لارو باندې هم وشي، د مثال په توګه:

۱. د روزنتونونو ترڅنګ بايد چې په حکومتي او شخصي نمونه يي ښونځيو او مدرسو کې د يتيمانو لپاره هم د خاصې پالنې تر سيورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې يو چاپيريال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څير يتيمان نه وي - يتيم ته په طبيعي چاپيريال کې د وخت تيريدو موقع ورکوي. او له بله پلوه د ښوونکو او پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او خواخوږۍ څخه هم برخمن کيږي.

۲. د يتيمانو سرپرستان او کفالت کوونکي بايد چې د نقدي کفالت ترڅنګ يتيمانو ته په ځانګړو نمونه يې او ممتازو ښونځيو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمينه برابره کړي اوبيا پدې پروسه کې هغوی د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونيسي، پداسې طريقه چې د ښونځي او يا مدرسې له ادارې سره وخت په وخت تماس کې کيږي، مثلاً د مکفول يتيم د ارزونې لپاره يوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي.

۳. که د ځينې ظروفو او شرايطو پر بنسټ دا اړينه وي چې يتيم بايد په روزنتون کې تعليم وکړي، نو بيا د هغو يتيمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولی شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الايتام په ليله کې ووسيږي؛ ځکه چې د خپل کلي او يا د خپلې کورنۍ په چاپيريال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډيانو ترڅنګ د يتيم وسيدل هغه له طبيعي نشأت څخه برخمن کوي.

۴. بايد چې په روزنتونونو کې اداري او تدريسي عمله، همداراز کار کوونکي د يتيم له حقونو څخه خبر وي او د هغوی د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ترڅو د هغوی سالمه روزنه ترسره شي.

۵. په روزنتونو او يا په نورو تعليمي مرکزونو کې د يتيم د زدکړې او تعليم سره سره بايد هغو يتيمانو ته چې عمرونه يې د بالغوال] مرحلې ته نژدې وي کسبونه او حرفوي پروګرامونه هم وښودل شي، چې په پخپل راتلونکې کې د هغې له لارې که اړتيا يې وي روزي لاس ته راوړي .

---

[78]- سنن ابن ماجه (كتاب الأدب)

[79]- سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(77) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة، وفي صحيح البخاري كتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءكم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم: معیوبین:

هغه څوک چې د بدن کوم غړی یې له منځه تللی او یا له کاره ولویدلی وي، یا دائمي رنځور وي او یا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولی معیوب او معذور بلل کیږي.

د بدن د غړو جوړوالی او په کار باندې توانایي یو نعمت دی، خو په مختلفو سببونو سره ځینې وګړي لدې نعمت نه محرومیږي، چې بیا دغسې انسان د شریعت د لارښوونو پر بنسټ له ځینو مکلفیتونو نه معاف کیږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردۍ زیات وړ او مستحق ګرځي. په قرانکریم کې الله تعالی فرمایلي دي:

أ. ((لَّيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ)).[80] په نابینا باندې کوم حرج او ګناه نشته، او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کیني).

ب. ((لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ)).[81] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نلري، کله چې هغو په الله او د هغه د استازي په وړاندې باور او اخلاص لرونکي وي.

ج. ((لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ دَرَجَةٗۚ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ٩٥)).[82] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معیوبیت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالی په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې یوه درجه غوره والی ورکړی دی او لدې ټولو سره الله تعالی ښه وعده (د جنت) کړې ده، او الله فضیلت ورکړې مجاهدینو ته پر ناستو خلکو په لوی اجر سره.

۱– په جهاد کې معیوب شوي وګړي:

زمونږ په تیر جهاد او قربانیو کې – د روسانو او کمونستانو پر ضد - زیات شمېر خلک معیوب او معذور شول معذور، چې لاتر اوسه پورې یې یو زیات شمېر د ژوند د سختیو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي. د دوی له جملې نه ځیني داسې معذور هم شته چې د ډېرې بې وسې له امله د سرکونو او لارو په سرونو او خواو کې د خیر خیرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء کې وخت تیروي. باید چې دغسې ډېر بې وزله معیوب لدې خوارئ او سختیو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوی پوره لاس نیوی وکړي.

همدارازد هېواد او ټولنې ټولو وګړو لاس نیوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معیوب او معذور وګړي چې د کار کولو یو څه توان لري د هغوی لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۲– د عامو معیوبونو لپاره پروژې:

باید چې د معیوبینو لپاره د هغوی د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زیاتوالی راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوی لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زیاتره د اطرافو او قریو

80- الفتح 17
81- التوبة 91
82- النساء 95

(c) ketabton.com: The Digital Library

معيوبين لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معيوبينو سره نقدي مرسته هم کيږي،نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوی د خپلو کورنيو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همداراز د کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوی ته د کسب ماشين آلات ورکول او بيا هغوی ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصی نه شته دی.

د عامو معيوبينو لپاره د کسبونو په موخه د هجرت په چاپيريال کی چې کومې مئوسسې مخکيوالی او زيات شهرت درلود هغه د سيدجمال الدين افغان رفاهي مئوسسه وه. د نومورې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کی واقع و، د دفتر د مرکز ترڅنګ او په ځينو کيمپونو کې يې د معيوبينو د ټريننګ بيلابيله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معيوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به يې اړوند ماشين يا د کار آلات او وسايل هم ورکول، همداراز دې مئوسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټريننګ مرکز درلود چې يو شمېر معيوبو وګړو پکې بيلابيل کسبونه زده کړل.

هغه کسبونه چې د افغان سيد جمال الدين رفاهي مئوسسې لخوا معيونو ته ښول کيدل مهم يې: نجاري، حلبي سازي، ويلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه ؤ.

۳– د نابينايانو لپاره پروژې:

پدغه ميدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او يا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوي دي کافي نه وې او اوس چې پدې ميدان کې کومې مرستې کيږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابينان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سيمو او اطرافو يو زيات شمېر نابينان ورڅخه محروم دي.

هغه مهال چې پدې ليکنه مو د هجرت په ديار (پېښور) کې (کال ۲۰۰۱ م) کې پيل وکړ، نو د نابينانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابينايانو د تنظيم) له ځينو غړو سره ليدنه وکړه او د نومورې د فتر د فعاليتونو په اړه مو ورڅخه څه پوښتنې وکړې، چې په نتيجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

۱ = هغه مهال د نومورئ مئوسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعيت درلود،د هېواد په داخل او خارج کی يې ۳۶۰۰ نابينايان راجستر کړي و،چې (۲۸۰۰) نابينايانو په داخل د افغانستان کې او د ۸۰۰ په شاوخوا کې يې د پاکستان په خاوره کې ژندګي کوله.

۲ - دنومورې دفتر د معلوماتو مطابق ځينې نابينايان لداسې کورنيو څخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او يا څلور وګړي نابينا و، د هغې د احصايې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد يې نابينا و، يوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کيمپ او بله يې د ناګمان په کيمپ کې وسيدله.

۳- يو نابينا وويل: زمونږ د هېواد د نابينايانو عمده ستونزې اقتصادي دي، او دهغو نابينانو د ژوند کړاوونه لازيات دي چې د کورنۍ مسئوليت لري،ماشومان اولادونه ورپه غاړه وي.

۴ - نومورې مئوسسې د نابينايانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسسلکي زدکړې پيل کړې وې (چې سترنجيو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ،جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کيدل.

همداراز د ښځينه نابينايانو لپاره د موره بافئ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سيخ ،اوداسې نور کسبونه ښودل کيدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فياض چې پخپله نابينا دی د نابينايانو د استعداد په اړوند داسې څرګندونه وکړه: په علمي او ادبي ميدان کی نابينا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه څخه خطيب،ښوونکی، اديب،او شاعر جوړشي. همداراز د ژوند د وسايلو په ډګر کې هغوی ته تاپيستي،د خط او لوست د زده کړې ځانګړې ماشين او داسې نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسایل ښودل زیات مناسب کار دی،ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

باید په یاد ولرو چې زمونږ په ټولنه کې له پخوا راهسې د نابینایانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نده شوې. او په موجوده وخت کې چې د هغوی لپاره کوم ښونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي هغه کافی نه دي، زموږ د ټولنې ډېر نابینایان په خاصه توګه د اطرافو وسیدونکي لدغسې سهولتونو څخه محروم دي، نو باید چې پدې میدان کې حکومت، خیریه مئوسسې او شتمن وګړي پوره توجه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

د کار او کسب په وسیله د فقر مخنیوی

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسایل چې الله تعالی ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار او کسب توان په ځان کې پیدا کړي لکه: دهقاني، سوداګري، میرزاتوب، اداره کول، او داسې نور ګټه لرونکي کسبونه. چې پدې طریقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتیا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نیولو څخه به بچ شي. او که چېرته یو شوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمینه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالی په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پیدا کړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د یو بیکاره وګړي سره په کار پیداکولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمینې برابرې کړي. او که چېرته یو بیکاره وګړی د کار د پیداکولو په خاطر دکومې حرفې زده کړي، د کسب آلې او ماشین، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتیا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسایل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پیدا کړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنیوی وشي، بیکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي، په رعیت او حکومت کې دغه احساس پیدا شي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځیر شئ!

۱- په اسلام کې د کار اهمیت :

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنګه د شتمنۍ او پانګې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کیږي. کله چې الله تعالی ځمکه پیداکړه، نو په هغې کې یې برکت کېښود، روزي یې پکې پیداکړه، د هغې په داخل او دباندنې کې یې د ګټې د څیزونو زخیرې پیداکړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندګۍ کې یې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالی فرمایي: ((وَلَقَدْ مَكَّنَّٰكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَٰيِشَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾)).[83] او په تحقیق سره موږ تاسې ته په ځمکه کې ځای او قدرت درکړ، او په هغې کې مو درته د ژوند وسایل او اسباب وګرځول (پیداکړل)، نو لږ دي هغه څه چې تاسې یې شکر وباسې. او الله تعالی فرمایلي: ((وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِىٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَٰهُمْ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ)).[84] او یقینا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسایلو بار کړي، او له پاکیزه څیزونو مو روزي ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالی خپلو بندګانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمایي: ((وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزْقُهَا.[85] او نشته هیڅ خوځنده (ساه لرونکی) مګر دا چې روزي یې په الله تعالی ده)). لکن دغه روزي یې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې تړلې ده، لکه چې فرمایي: ((هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ ذَلُولًا فَٱمْشُوا۟ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا۟ مِن رِّزْقِهِۦ ۖ .[86] الله تعالی هغه ذات دی چې ځمکه یې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له (حلال) رزق د هغه څخه)). او الله تعالی فرمایي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَٱبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ.[87] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ.

---

[83] - الأعراف ۱۰
[84] - الاسراء ۷۰
[85] - هود ۶
[86] - الملك ۱۵
[87] - الجمعة ۱۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډډه کوي، ددې انتظار باسي چې پخپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ویل په کار دي چې پر الله تعالی باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اخستلو مانع نه دی.انسان به د دنیاوي اسبابو اخستلو ترڅنګ په الله تعالی باندې توکل کوي چې همدغه حقیقي توکل دی، په حدیث کې راغلي دي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا**)).[88] که چیرې تاسې پر الله تعالی په ریښتیا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي (له ځالو) تشې جحرې وځي او بیګایي ډکې جحرې راګرځي.

نو پدې حدیث کې له ریښتیا او حق توکل نه مراد د اسبابو اخستلو سره سره په الله تعالی باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کیني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه کوي.حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ویلي: د توکل اصل دادی چې ته یو کار چا ته وسپارې، هغې ته یې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حدیث کې راغلي دي، دا یې معنی نه ده چې یو څوک اسباب او وسایل کارول پریږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې یو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور یا مسجد کې ناست وي، او وایي چې هیڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمایل: دا داسې یو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بیشکه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((الله تعالی زما روزي د نیزې له سیورې ـ په جهاد سره – ګرځولې ده)) او فرمایي: ((که تاسې په الله تعالی باندې په ریښتیا سره توکل وکړې، نو داسې روزي به درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بیګایي ډکې جحرې راګرځي)). نو پدې حدیث شریف کې د دې یادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبایي او بیګایي تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به یې کار کاوه،چې هغوی زموږ مقتدا او پیشوایان دي.[89]

د اسلام سپیڅلي دین بیکاري او تنبلي غندلې او د کار، او کسب کولو اهمیت یې زیات کړې او ددې څرګندونه یې کړې چې حلال کسب یوعزتمند او لوی کار دی،که څه هم د ځینو خلکو په نظر ځیني کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا یې د سپکوالي دلیل نشي کیدلای .د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم په یوې وینا کی فرمایلي: ((**لأَنْ يأخذَ أحدُكم حبلَهُ فيأتيَ بحُزمةِ الحطبِ على ظهرِه، فيبيعَها، فيكُفَّ الله بها وجهَهُ؛ خيرٌ لهُ من أنْ يسألَ الناسَ، أعطَوْهُ أو منعُوه**)).[90] دا چې له تاسی څخه یو څوک خپل پړی (رسۍ) راواخلي او پر خپلې شا باندې یو ګیډی خس راوړي، وه یې پلوري او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي،نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، څوک یې ورته ورکړي او څوک یې ورنکړي.

پدې وینا کې د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم د دې څرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کیدای شي ځینې خلکو ته کم ښکاري او ګټه یې ورته لږه بریښي،خو له بیګارۍ او بل چا ته د لاس نیولو (ګدایګرۍ) څخه غوره دی .

دکار اوکسب په میدان کی د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم یوازې په وینا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر یې هم خلکو ته ورپه ګوته کړی دی، هغه فرمایي: ((**ما بَعَثَ الله نبياً إلاَّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قَراريطَ لأهلِ مكَّةَ**)).[91] الله تعالی هیڅ یو پیغمبر نه دی رالیږلی، مګر دا چې ګډې یې څرولې دي، صحابه کرامو وویل: ایا تاسې هم څرولې؟ هغه وفرمایل: هو، ما هم د مکې یو څه خلکو ته د یو څه پیسو په بدله کې څرولې.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي،انسان ورباندې زیار وګالي او همت وکړي، ډیر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله

---

88. مسند احمد
89. وګوره: فتح الباري ١١/ ٣٠٥-٣٠٦
90- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ،باب(٥)
91- صحیح البخاري، کتاب الإجارة ، باب (٢٢)

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((ما أكَلَ أحدٌ طعاماً قطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِهِ، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ)). [92] هغه خوراک چې يو انسان يې له لاس ګټې څخه خوري، هيڅ بهتر او غوره ورڅخه نشته دی او بيشکه د الله تعالی پېغمبر داود عليه السلام به د خپل لاس کار او ګټې څخه خوراک کاوه. [93]

۲- د شتمنيو له سرچينو څخه ګټه اخستل:

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه ځيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت،صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالی پخپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او ګټې برابرې کړي او د ژوند وسايل يې ځای پرځای کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه ګورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځای کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمې لرو او ورڅخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالی او د با احساسه کاري لاسونو لږ والی دی. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو څخه لازمه ګټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالی موږ داسې متوجه کوي: ((أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾)). [94] ايا نه ګورې (ای انسانه) چې بيشکه الله تعالی له بره اسمانه اوبه راتوی کړي او پر هغې سره يې مختلف رنګه ميوې رازرغونه کړې. او له غرونو څخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيدا کړي چې يو تر بله سره په رنګ کې مختلف دي، او ځينې يې تک تور دي. همدا راز له خلکو او ژونديو شيانو او له څارويو څخه چې هغه هم بيلابيل رنګونه دي، همداسې الله کړي دي. بيشکه چې د الله تعالی په بندګانو کې له هغه څخه ويريدونکي علماء دي، په يقيني توګه الله غالبه او بښونکی ذات دی.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آيت په وضاحت کې ويلي: ((زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې د کائناتو په علم پوهيږي، په کائناتو کې چې د خلکو د ګټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پيژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د څښتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسيره کوي. [95]

بايد چې زموږ په هيواد کې د ثروت او شتمنيو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له يوه پلوه بيکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه وربانديې لوړه کړی شي.

زموږ په هيواد کې د يو باتدبيره او باصلاحيته نظام د موجوديت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنيات په سهي توګه راويستل شي او د هغې له عايد څخه د هيواد د فقر او بې وزلۍ په مخنيوي کې کار واخستلی شي. همدارنګه د غرونو ځنګلونه چې زياتره يې په خپل سرۍ سره له منځه ولاړل لازمه ګټه واخستل شي.يوازې د يو مطلوب نظام او حکومت په موجوديت کې کيدای شي د طبيعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو ګټه او عايد يې شخصي جيبونو ته ولاړه نه شي.

۳- د ښارو ځمکو آبادول:

په هيواد کې بايد د هغه ځمکو ابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکيت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړي دي ورڅخه واخستل شي او د قوم او ولس د بيچاره خلکو ګټې او مصلحت ته وقف شي. همدا راز هغه ځمکې

---

92. صحيح البخاري

93- وګوره: مشكلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ۳۸

94- فاطر ۲۷- ۲۸

95- اسلامي اقتصاد، حسن البناء، ژباړه صافي. ص ۲۸،چاپ ۱۳۲۷ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې شاړې دي او آبادولو ته يې اړتيا ده د يو منظم پلان او برنامې له لارې يې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وايي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کليدي مقام لري چې د اسلام دين يې د انسان له مهمو فرايضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم دې مسئلې ته پخپلو زياتو ويناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پيروان يې د داسې ځمکو په ملکيت کې راوستلو ته هڅولي،ترڅو د هغې ابادول ټولنې ته محصول او انتاج وروبښي.[96]

پدې هکله دا لاندې څو ويناوې د بيلګې په طريقه ذکر کوو:

الف- عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ. [97] له عروه رحمه الله نه روايت دی وايي: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله عليه وسلم دا پريکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالی ده او بيندګان هم د هغه دي، څوک چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندۍ (آباده) کړي،نو هماغه يې زيات حقدار دی. دا قانون موږ ته د نبي صلی الله عليه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسيدلی د چا په وسيله چې پنځه وخته لمونځ رارسيدلی دی.

ب – عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلاَفَتِهِ». [98] له عروه رحمه الله نه روايت دی هغه له عايشې رضي الله عنها نه روايت کوي، هغه له پيغمبر صلی الله عليه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمايلي دي: ((څو ک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکيت کې نه وي، نو هماغه يې زيات حقدار دی)). عروه رحمه الله وايي: پر همدې وينا او فيصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فيصله کوله.

ج – عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ،عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ)).[99] له جابر بن عبد الله رضی الله عنهما نه روايت دی هغه وايي چې نبي صلی الله عليه وسلم فرمايلي:((چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنيفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابويوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکيت حق د حکومت په اجازې او منظورئ پورې اړه نلري..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړی ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنی ګڼي، او د دويم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې يوازې ابادوونکي يې څښتنان کيدی شي.[100]

د شاړې ځمکې ابادول د يو مملکت په اقتصادي نمو او د پيداوار په زياتوالي کې زيات رول لري:

لومړی- د ملکيت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو يو مصدر دی، هغه چا ته يې د ملکيت سبب ګرځي څوک يې چې اباده کړي، او د هغې د ابادۍ ميوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسيږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ يو مهم لامل ګرځي.

دويم- د دولت د موارد زياتوي: د اسلام دين خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بوديجه باندې مثبت اغير لري؛ دا ځکه چې له يوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زياتيږي او له بله اړخه د حکومت بوديجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، يا خراج او يا ماليه ورځي.

96- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزيرمحمد، ص ۱۸۳

97- سنن ابي داود ، کتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، 3 \ 454 .

98- صحيح البخاري ، کتاب الحرث و المزارعة ، باب (۱۵).

99. سنن الترمذي

100- وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلی مودودي.ص، ۲۰۸-۲۱۱، ، ژباړه :فضل مولا لټون، چاپ ۱۳۷۱ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې يو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به يې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همداراز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راويستلو پواسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کيږي، دا د هغه چا لپاره چې توان ورباندی ولري، استفاده ورڅخه وکړای شي،او راويستل يې مسلمانانو ته ضرر ونلري. نو د معدن د راويستلو په صورت به بيت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بيت المال د بوديجې زياتيدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتيايي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[101]

امام ابويوسف رحمه الله پخپل کتاب (الخراج) کې وايي: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر للخراج**)).[102] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا پکې آبادي نه وي کړې، زما نظر دادی چې حاکم دی يې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آباديږي او په خراج کې زياتوالی راځي .

دريم ـ د ځمکې ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغيز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه يوه موخه د وګړو غذائي اړتياوې تامينول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عمليه نه ترسره کيږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالی له لورې يو ستر نعمت دی،او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کيږي، الله تعالی د دې نعمت يادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾)).[103] نو ودې ګورې انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وريځو څخه اوبه راتوې کړې او بيا مو ځمکه څيرې کړې (د بوټي اوکښت پواسطه) بيا مو له هغې څخه دانې، انګور ،ترکاري، خونه (زيتون) او خرما را زرغونه کړې او ګڼ باغونه، ميوې (تازه او وچې) او وابښه (ګياه)چې دا ټول څيزونه مو تاسې او ستاسې څارويو ته نفع اوګټه ګرځولې.

رسول الله صلی الله عليه وسلم د زراعت او کرنې د اهميت او ثواب په اړوند فرمايلي دي: ((ما مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ منهُ طَيْرٌ، أو إنسانٌ، أو بَهيمةٌ إلا كانَ لهُ به صَدَقَةٌ)). [104] کوم يو مسلمان چې بوټی کري، او يا کوم کښت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او څاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم ـد ځمکې د مساحت زياتيدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادی سره زياتيږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شيانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړې ځمکې آبادول په خپل ذات کې فوايد لري..[105]

۴- غريبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکی ابادې وي ،اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځيدلې.د تير انقلاب (د روسانو د بريد له مله د۲۳ کلونو په موده کې او بيا د کمونستي حکومت له ړنګيدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همداراز يو زيات شمېر ځمکې د اوبه خور سيمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځيدې.نو بايد چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي.

او دويم هغه ځمکې- چې له پيل نه شاړې دي – چې غرب او جنوب غرب ولايتونو پراخه دښتې يې يوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او يا په مستحقو خلکو وويشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګيدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډيو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون

[101]- وګوره: إحياء الأرض الموات ،وزيرمحمد ، ص ۱۸۲- ۱۹۰

[102] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه

[103]- عَبَسَ ۲۵ ـ ۳۲

[104]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة باب (۱)

[105]- وګوره: احياء الارض الموات، وزيرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جمهوري نظام) په وخت کې هم ځینې زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همداراز په ځینې مرکزې ولایتونو کې لکه کابل، ننګرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غیر طبیعي شکل سره خلک هستوګن شول او دغه پدیده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زیاتیدو لامل وګرځیده.

نو باید چې د دغسې غیر طبیعي پدیدو د منځ وړلو په خاطر په داسې یو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقیر او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پدیدې مخنیوی وشي. پدې معنی چې له غیر مستحقو او غاصبو جاګیردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزیع شي، ترڅو یو زیات شمېر غریب او بیچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طریقه په هېواد کې د غریبئ اندازه راکمه کړای شي.

۵- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه دې کول:

په تیروکلونوکې ولیدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغلیو په څیر د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلیانې وشوې، همداراز یو زیات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځینو خاصو اشخاصو او یا مافیایي کړیو له لوري قبضه او غصب شوې.

د موجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم ولیدل شول چې ځینو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې یو بل ته په مورچلونو کې کیناستل او یو بل یې ووژل.دا هم یو حقیققت دی چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو یعنې قاضیانو ځینې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته یې د پیسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسیون د یو تازه راپور له مخې ویل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ یې واټن رامنځته کړی، په تېرو ۱۲ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب لړۍ اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقیق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وایي د دوی موندنې ښیي چې په ۳۰ ولایتونو کې د غاصبینو له خوا یو اعشاریه درې میلیونه جریبه ځمکه غصب شوې، چې ډېری غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولایتونو کې دي.

راپور وایي: په هغه وخت کې چې احصایه راټوله شوې د ۱۵۸۳۱کسانو له لوري تقریبا په ۳۰ ولایتونو کې یو اعشاریه درې میلیون جریبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسوالیو او کلیو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تر اوسه یې ولې غصب دی؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي اداري رئیس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي،خو وایي چې په غصب کې ځینې وزیران، ځینې وکیلان، ځینې رهبران او سیاسي ډلې لاس لري. هغه وایي: د ځمکو په غصب کې وزیران،وکیلان،رهبران او سیاسي ډلې لاس لري،له بده مرغه تر اوسه حکومت نه دی توانېدلی، د ځمکو لوی غاصبین د قانون منګولو ته وسپاري)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني اړونده مسئولينو ويلي چې: څارنوالي او محکمې بايد له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبين د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[106]

بايد وويل شي چې د ځمکو د غصب د مخې نېب کول، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرايمو د منځه وړلو لپاره يو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتيا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتيجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ايا په هېواد کې به داسې يو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنيوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاينان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي،که هغه چارواکي وي او که رعيت، که مالداره وي او که فقير که وزير وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرايطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ويش لپاره وړانديزونه وکړو، نو غالب ګومان کيږي چې لازم غور ورباندې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د يو قوي اسلامي نظام هيله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شريعت پر بنسټ به فيصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به يې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړانديزونه کوو:

١ –د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډيو په بهير کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بيرته عام کولو په موخه يو ه مستقله اداره جوړه شي.

٢ –د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبينو سره محاسبه وشي،اوعام او خاص حقونه ورڅخه واخستل شي.

٣ – يوه اصيله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې علمبرداران يې حلال خواره علماء او شريعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رايج شي، عام ملکيتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقينو ته د ګټې او فايدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بيچاره ګۍ کچه راکمه شي.

٦– په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنيوی:

زموږ د ټولنې اوهېواد له ستونزو او ناخوالو څخه يو هم په ځيني سيمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی يې بنګ (د چرسو بوټي) او بل کوکنار (د افين بوټي) دی، د دې بوټو دفايدې پر ځای نقصان او تاوان زيات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه توليد کيږي (چرس او افين) د ټولنې د وګړو تنبلۍ، کمزورۍ، رنځورۍ او نورو زياتو تاوانونو لامل ګرځي او طبيعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصيبتونو ګرفتار شي،نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ داقتصادي ستونزې سره هم مخ کيږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کميږي، بيکاره او لويدلي خلک پر نورو باندې بوج کيږي.

همداراز د نوموړو بوټو او فصل د کرنې په نتيجه کې د ګټور فصل مخه نيول کيږي،د روزۍ سرچيني کميږي، د خوراکي توکو بيې لوړيږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کيږي..

زموږ په هيواد کې د مخدره موادو شاليد په هکله ويل کيږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چين څخه افغانستان ته د بدخشان ولايت له لارې راداخل شو. کله چې د برطانې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چين ته زيات مخدره مواد قاچاق کيدل چې په نتيجه کې يې د برطانيې او چين ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افيمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افين راداخل شو، نو په تدريجي شکل يې د بوټي کښت او کر رواج وموند. هغه

---

[106]. ازداي راديو ويب سايت ٢٢ /٢/ ١٣٩٢المريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افیون پکې تولید کیده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تیریدو سره لدې ولایتونو څخه نورو ولایتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتیا ،وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټي نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هیروینو تولید نه پېژندل کیده،بلکط د هغو سیاسي بدلونونو په نتیجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پیړۍ په اویاوومو کلونو (اوومې لسیزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائې مثلث (تایلند، برما او لاوس) په سیمه کې د افیونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ایران، افغانستان او پاکستان) په سیمه کې د مخدره موادو د زیات تولید په واسطه جبیره شي.

او داچې په افغانستان کې ولې د افیون تولید زیات شو لامل یې په ایران کې د خمیني انقلاب په راتللو سره پر مخدره موادو باندې بندیز لګول، په افغانستان کې دکمونستي کودتا رامنځ ته کیدل، د جګړې او اسلامي مقاومت پیلیدل، چې د جنګي شرایطو په نتیجه کې د افیون د تولید لپاره لا زیاته زمینه برابره شوه.او کله زمونږ د هېواد انقلابي شرایطو په بهیر کې پاکستان ته د هیروئینو د تولید تکنولوژي راوارد کړای شوه، نو د افغانستان او پاکستان د مشترکې پولې په دواړو خواو کې د نوموړې مضرې مادې (هیروئینو) تولید پیل شو.[107]

د طالبانو د حکومت له سقوط څخه وروسته هېواد ته د امریکانیانو له راتنوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱م کال راپدیخوا د افیونو تولید صعودي (پورته ختلو) بڼه اختیار کړه، د دې پدیدې ترشاه بیلابیل عوامل دي چې مهم یې دریښتیني مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافیایي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو وګړي د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېرویین قاچاق کوي.[108]

سږ کال (۱۳۹۶لمریز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسیج (تحریک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځینو چارواکو وویل چې مخدره موادو د افغانستان حیثیت او اعتبار زیانمن کړی دی. همداراز له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد یوه سیمه یزه ستونزه وګڼله اودې خبر داري یې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافیایي ډلو له خوا د ګاونډیو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقیږي.[109]

له بده مرغه چې زمونږ د هېواد په ځینې سیمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو یې بوخت دي، له انقلابي شرایطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځینې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دلیل وایه چې دا یو حکیمې بوټي دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کیدو او بیا د هجرتونو د لړۍ له پیلیدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د تولید ماده (افیون) په سلو کې له ۹۹٪ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعمالیږي. نو ایا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زمونږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت یو زیات شمیر بچیان د نشه کیدو او پوډري کیدو په ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصیبت لا په زیاتیدو دی.[110]

له موجوده جمهوري او دیموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زیات تولیدونکی هېواد ګڼل کیده،[111] خو متاسفانه چې اوس یې له تولید سره سره پدې هېواد کې له افین څخه د اړونده راویستل کیدونکو موادو استهلاک

---

107. وګوره: د مخدره موادو پ هکله اساسي معلومات، د (الوکالة الاسلامیه للاغاثة) اداره، ص ۷- ۸
108. اصلاح ملي اوونیزه، کال ۱۳۹۵ لمریز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳
109. ازادي راډیو ۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمریز
110. په ۲۰۱۵ م کې خبر ورکړ شوی ؤ چې د افغانستان د نفوس په سلو کې ۱۳ په نشو اخته شوي دي. څېړونکي وايي چې په افغانستان کې د نشه یي موادو کارول په نړۍ کې ساري نه لري. د ویجه ویله (D W) پښتو، افغانستان، ویب سایت (12.05.2015)
111. باید یادونه یې وشي چې د طالبانو د حکومت په وروستني وخت کې د کوکنارو په کرلو باندې بندیز ولګید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکي (پوډريان) هم زيات شول، چې دا هم د ديموکراسئ او غربي پانګوال نظام د سيطرئ يو سوغات دی او نن سبا د معتادينو په اړه دا ګونګوسي هم اوريدل کيږي چې ګويا تر شاه يې ځينې بهرني لاسونه او داخلي مافيايي کړۍ دي. الله تعالی دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډه او د هغو دسيسې هغوی ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افين، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپيڅلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپيڅلي شريعت کې حرام دي.[112]

بايد د مخدره او نشه يزو توکو د مخنيوي په موخه دې لاندې وړانديزونو ته پاملرنه وشي او د عمل جامې ورواغوستل شي:

١ – د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د هغه شرعي قوانينو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ريښتينې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه يې توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ايا زموږ د هېود حکومتي نظام به پدې قضيه کې جدي اقدامات واخستلای شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانينو عملي کولو ته ليواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

٣ – د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزې حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.

٢ – د مخدره موادو معتادينو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړي انتظامات کول چې له يوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتيايي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتيا لپاره تعليمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتياد يې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادينو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، بايد چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کيدای شي د ځينو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

٧– د ناروا معاملاتو منع کول:

په يوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزې رامنځ ته کيږي، خلک له بې برکتيو او د روزئ د سرچينو له کموالي سره مخ کيږي. او هغه معاملات چې نن سبا يې ټولنې له عذابونو سره مخ کړې دي، مهمې يې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالی فرمايي:((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[113] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قيامت په ورځ به دربدلای نشي، مګر د هغه کس په شان چې شيطان يې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ويل سود د پيروپلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بيع حلاله کړې ده او سود يې حرام کړی دی.

دا څرګنده خبره ده چې په سودي کارو بار باندې په ټولنه کې بې کاري رامنځ ته کيږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکليفه د وخت په تيريدو سره ګټه ورکوي، يا به يې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ايږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتيا د توکو د نرخ د زياتيدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نيسي، او نورې زياتې خرابئ رامنځ ته کوي.

86- د دلايلو تفصيل په (فقه السنة، سيد سابق، ٢/ ٣٣٩- ٣٥٠)، (الفقه الاسلامي وادلته، الشيخ وهبه الزحيلي٣٣\٤- ٣٤)، او (الحلال و الحرام فی الاسلام، يوسف القرضاوي، ص١٢۶) کې وګوره.

113 . البقره ٢٧٥.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله هغه انسان چې پېسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پېسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقیقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادیدل دي،او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بیلابیل غمونه،بې برکتې او تاوانونه راځي الله تعالی فرمايي:((يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِی الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ())).[114] الله تعالی سود له منځه وړي او خیراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالی هیڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصیبت او بلا څخه یو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره یې پېسې ورکړې وي او توبې ویستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پیسې دې واخلي،الله تعالی فرمايي:((يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِیَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْن ())[115] ای مومنانو له الله تعالی څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دی هغه ورپرېږدئ، که چیرې په ریښتیني مومنان یاست.

او که یو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالی او د هغه د رسول صلی الله علیه وسلم جنګ ته دې چمتو شي،الله تعالی فرمایي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ؤ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ())).[116] اوکه سود مو پرېنښود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تیار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پېسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېری مه کوئ او نه به پر تاسې تېری وشي.

په موجوده عصر کې چې دنورو سترو ګناهونو ترڅنګ یو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زیاته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلماني ټولنې یې هم په خپل لعنت کې راګیرې کړې، دي،داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دی- پرته له ځینې لږو بانکونو څخه- او په لویه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کیږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنیو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې یو نوښت رامنځ ته شوی دی چې زیات خلک ورباندې نه پوهیږي، باید چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».[117]د سود درې اویا دروازې دي، آسانه یې داده چې یو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او ښېشکه تر ټولو لوی سود د یو مسلمان عزت پیمالول دي.

نو باید چې لدې لوی ګناه، ستر جرم او په دنیا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو،همداراز ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپیڅلي شریعت حکم ته په لبیک سره ورڅخه ډډه وکړو.

د اسلام سیڅلي دین مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او یا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترویج کړي. نو پدې اساس باید زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفید نه دي او اسلامي شریعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسیقي الاتو، فحشو کیسټونو ،سیډیګانو، فلمونو او نور د عیاشۍ وسایلو تولید او یا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په اندازکی د خایست او ښکلا وسایل مهیه کول او داسې نور هغه شیان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضایع کولو او د بد اخلاقۍ د خپریدلو بله کومه ګټه نه لري .

رسول الله صلی الله علیه فرمایلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[118] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.(چې پکې داخل شي). ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې له

114 . البقرة ۲۷۶.
115 . البقرة ۲۷۸.
116 . البقرة ۲۷۹.
[117] المستدرک علی الصحیحین
[118]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

سود ،جوارئ، مخدره موادو د ګټې له پېسو څخه رالويه شوي وي؟

همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې يې پيسې لاس ته راوړې، د تپې وي او فضايي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي. دا مخکې ذکر شوی وعيد دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دي، نو بايد پخپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸– صنعت ته وده ورکول:

په قرانکريم کې الله تعالی داود عليه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستايلی دی او د پرمختګ هغسې باريکتياوې يې راپه ګوته کړې چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتی او د هغې د سرته رسولو لپاره د پيريانو او شيطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوی دی.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالی په کتاب کې دې د حضرت داود عليه السلام دا ستاينه لولي او بيا دې هم داسلحې د جوړولو فابريکه ونه لري. ((وَأَلَنَّا لَهُ ٱلۡحَدِيدَ ۝١٠ أَنِ ٱعۡمَلۡ سَٰبِغَٰتٖ وَقَدِّرۡ فِي ٱلسَّرۡدِۖ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ۝١١)).[119] مونږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې نبودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، ای د داود کورنی نيك عمل کوئ. بيشکه هغه څه چې تاسې يې کوې زه يې ګورم. او الله تعالی فرمايي: ((وَعَلَّمۡنَٰهُ صَنۡعَةَ لَبُوسٖ لَّكُمۡ لِتُحۡصِنَكُم مِّنۢ بَأۡسِكُمۡۖ فَهَلۡ أَنتُمۡ شَٰكِرُونَ ۝٨٠)).[120] او هغه ته مو ستاسې د فايدې لپاره د زغرې جوړول ښولي و، چې تاسې د يو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ايا تاسې شکر کوونکي ياست.

او بيا دې د الله تعالی په کتاب کې دا اياتونه لولي او هغه قوم دې بيا هم د اوسپنې د ويلې کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابريکې ونلري: ((وَلِسُلَيۡمَٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهۡرٞ وَرَوَاحُهَا شَهۡرٞۖ وَأَسَلۡنَا لَهُۥ عَيۡنَ ٱلۡقِطۡرِۖ وَمِنَ ٱلۡجِنِّ مَن يَعۡمَلُ بَيۡنَ يَدَيۡهِ بِإِذۡنِ رَبِّهِۦۖ وَمَن يَزِغۡ مِنۡهُمۡ عَنۡ أَمۡرِنَا نُذِقۡهُ مِنۡ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ۝١٢ يَعۡمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٖ كَٱلۡجَوَابِ وَقُدُورٖ رَّاسِيَٰتٍۚ ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ وَقَلِيلٞ مِّنۡ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ۝١٣)).[121] او د سليمان (عليه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه،د سهار وخت کې تګ د هغه د يوې مياشتې تر واټن پورې و او د ماښام تګ يې د يوې مياشتې د لارې واټن پورې و او د ويلې شوې قلعئي(يا ميسو) چينه مو ورته وبهوله. او داسې پيريان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به يې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پيريانو) کې به چې کوم يو زموږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو وروڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به يې له : لوړې ابادۍ، تصويرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او پخپل ځای ولاړ (دراندہ) ديګونه . ورته مو وويل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طريقه سره) .

همدا راز بيا دې دا ايت لولي:((وَأَنزَلۡنَا ٱلۡحَدِيدَ فِيهِ بَأۡسٞ شَدِيدٞ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ.[122] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

119- سبأ ١١

120- الأنبياء ٨٠

121- سبأ ١٢-١٣

122- الحديد ٢٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهمداسې مهمل او بيكاره دې پريږدي هغه كانونه چې دا مواد لري.[123]

زموږ هېواد افغانستان له زياتوخامو موادو څخه برخمن دی، د معدنياتو كانونه،د نفتو او گاز زخيری لري، بايد چې د هغې د راويستلو او بيا د هغې په كار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود كفائي كې مرسته وكړي. همدارنگه صنايعتو ته وده او انكشاف وركول او په خاص ډول كورنيو صنايعو ته ترڅو د بې وزلو او فقيرو كورنيو لپاره د روزئ گټلو يو مصدر او ذريعه وگرځي.

دالاندې ذكر شوي صنايع چې هنري او لاسي صنايع دي زموږ په هېواد كې زيات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولايتونو كې زيات رواج لري. ويل كيږي چې له انقلاب څخه مخكې نوموړی صنعت دكيفيت په ښه والي كې خاص شهرت درلود، مگر دښه پاملرنې د نشتوالي، د جنگونو له امله او د ځينې هېوادونو لكه ايران، چين ، تركيه او نورو د رقابت لامله يې په كار او كيفيت كې يو څه بدلون راغی او بازار يې راښكته شو .[124]

بايد په ياد ولرو: د هجرت په وروستيو كلونو كې د غاليو اوبدلو كسب په پېښور كې د افغانانو ترمنځ په پراخه پيمانه شروع پيل شو. د پېښوربښار سره نزدې سيمې لكه زرياب كالونی، افغان كالونئ ،ارباب روډ ،جهانگيرآباد، بوړډ او د مهاجرينو كيمپونه لكه د جلوزو كيمپ، شمشتو كيمپ او داسې نورو كې زيات مهاجرين د خپلو اقتصادي ستونزو د حل كولو په خاطر په نوموړي كسب باندې مشغول شول.

له كورونو څخه علاوه په پيښور او خيبر پختونخوا ځينې سيموكې د نوموړي كسب لپاره سترې او كوچنۍ كارخانې هم جوړې شوی او تجارت يې زور واخست .لكن د بازار او بهرني تجارت په هكله يې دا مشهوره وه چې دغه غالۍ افغاني سوداگرو خارج ته په مستقله توگه نشي صادرولی، بلكه هغو به پر پاكستاني تاجرانو خرڅولې بيا به هغوخارج ته صادرولې او هلته يې خرڅلاو د پاكستان په نوم تماميده.

ب- گنډنه: دا كسب چې مختلفې برخې لري لكه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو تړل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزئ كې د كندهار ولايت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې كسب كې هزاره خلك ډېر شهرت لري .

د-پوست دوزي،زيورات سازي،شبكه كاري،ظروفبرنجي،ظروف چوبي.[125] او داسی نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد كې رواج لري.

۹– سوداگری ته وده وركول:

سوداگري او تجارت د مال او پانگې په حركت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچينه او د يو هېواد د صنعت او توليداتو بشپړونكې عمليه ده. همداراز د كلتور او ثقافت د تبادلې يوه مهمه وسيله گڼل كيږي.كله چې د يو هېواد سوداگر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورني هېواد د استازي او سفير په توگه كتل كيږي.

د تاريخ په اوږدو كې د اسلام په خپرولو كې ځينې مسلمانوسوداگرو ځانگړی رول لوبولی دی،د مثال په توگه د آسيا د لوی وچې د جنوب ختيځ ځينې هېوادونو لكه فلپين ته داسلام مبارك دين د مسلمانو سوداگرو له لارې رسيدلی دی.

په سوداگرۍ سره په ټولنه او هېواد كې كاري فرصتونه رامنځ ته كيږي او هغه د بيكارئ او كار نه موندنې د ستونزې د مخنيوي يو هم عنصر هم دی. نو بايد چې حكومت په هېواد كې د سوداگرۍ د پراختيا او پرمختيا لپاره

[123]- وگوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباره صافی، ص ۲۴- ۲۷
[124]- افغانستان در سايه سياست ، اقتصاد و فرهنگ ،محمد حليم تنوير، ص ۱۵۴
[125]- وگوره: مخكنی مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زياتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پيداشي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسيتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړانديزونو ته ځير شئ:

أ. زموږ هېواد چې د ميوو په برخه کې غني دى، بايد چې د لمدې او وچې ميوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډيو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خليج عربي هيوادونه، همداراز د اسيا ختيځ او جنوب ختيځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړيوالو ته د افغانستان وروپيژني،پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هيواد کې د اسلامي شريعت پر بنسټ لوايح ترتيب شي.

ج. د ټکسونو په ميدان کې اسلامي شرعي قوانين مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضايي محاکمو نه وروسته په درغليو کې ځانګړې شهرت لري - بايد د هغې د اصلاحاتو لپاره يو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرۍ په ادارو کې هم بې کفايتي شتون لري،بايد د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګريزو خونو کې امين او مسلکي خلک په کار مشغول کړاى شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساينې لپاره هلې ځلې وکړي او هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمي آسانتياوې برابرې کړي.

ه. هېواد ته يوازې د هغو شيانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شيان چې په اسلامي شريعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي،د فحشاء او عرياني اړونده توکي،نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

بايد هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي څوک چې د مومنې ډلې او د هغه پيغمبر صلى الله عليه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خويونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکريانو کې بداخلاقي او چټلي خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خويونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د يو څو پيسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان يې کړي.

يو مسلمان سوداګر بايد پدې پوره يقين ولري چې د حرامو توکو راواردول،يا په سودګرۍ کې دوکه کول.. او په هره ناجايزه طريقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.بايد پدې هلکه د رسول الله صلى الله عليه د غه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[126] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دى.(چې پکې داخل شي).

[126]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز

۱– د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زیاتوالي او پاکوالي ته واي او د شریعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ویل کیږي چې یو مسلمان یې د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقینو ته ورکوي .

په قرانکریم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زیادت سبب ګرځي، الله تعالی فرمايې: ((خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ)).[127]ای پېغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاك او صفا کړې.

همدا راز له ما لڅخه د زکات ویستلو پواسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپیرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو ،کینه ، ظلم او داسې نورو ټولنیزو بدو خویونو څخه خلاصیږي.[128]

۲– د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ویلي:((زکات ګناهونه له منځه وړي،د برکتونو او ګټې د زیادت سبب ګرځي،په زکات کې د مدنیت او ټولنې مصلحت او ګټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کیږي.د نیستۍ پېښې داسې ستونزې دي چې ځینې خلکو ته رسیږي او له ځینې خلکو څخه ځي، نوکه چیرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نیستمن او بې وزلان به له فقر او لوږې مړه او له منځه ولاړ شي.[129]

د اسلام سپیڅلی دین هر یو توان لرونکی وګړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډه تړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنۍ مصارف او لګښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې یې هم مصرف کړي .او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخیره شوی مال یا د میراث مال هم ورته نه وي پاتې، یا مال لري لکن اړتیا یې نه پوره کوي، نو د داسې وګړي لګښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلي، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لګښت او خرچ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وګړي چې شتمن یې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بیچاره خلك لکه: یتیمان، کونډۍ، زړې ښځې، او بوډاګان سړي ؟ څه به کوي شوده ګان او ساده وګړي، دایمي رنځوران، نابینایان او معذور خلك؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلك کومو ته چې کار او کسب نه پیداکیږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او یا هغه کار کوونکي چې کار لري،خو د مزدورۍ عوض یې د خپل ځان او کورنۍ لپاره کفایت نکوي ؟

ایا دغه نوموړي خلك سخت زړۍ اړتیا او ماتوونکي فقر پریښودل شي چې له پښو یې وغورزوي او مات یې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته ګوري او شتمن خلك دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپیڅلي دین دغسې کمزوري او بیچاره خلك نه دې هیر کړي، بلکې دوی ته یې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دی. نو د زکات لومړی هدف د فقیرانو او بیچاره خلکو غنا ده چې

127- التوبة ۱۰۸

2- وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امین الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

3- - حجة الله البالغة ۲ \ ۳۹،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغې په واسطه يې اړتيا پوره شي او شتمن شي.[130]

۳ – د زکات اهميت :

زکات د اسلام ددين له معجزاتو څخه شمېرل کيږي او پدې دلالت کوي چې دا دين د الله تعالی له طرفه راغلی او بشريت ته ورو ستنی پيغام دی. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پيړۍ تيرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نيستمنو په اړتياو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ.په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغلی او نه د ټولنې کوم وګړي يا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوی ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قايمول په ټولنه کې کوم عارضي او يا دويمي حل نه دی، بلکه هغه د ټولنې د ټينګښت له ځانګړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کيږي،او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه يوه ستن ده .

په هغه مشهور حديث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله ورباندې اتفاق کړی ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما واي چې د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم فرمايلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ دی هغه داچې ګواهي ورکول دي پدې چې پرته له الله تعالی بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پېغمبر دی، لمونځ ودرول، زکات ورکول، د روژې مياشت روژه نيول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي .

په قرانکريم کی زکات ورکول د مومنانو ،پرهيزګارانو او نيکانو له صفتونو او نښو څخه شمېرل شوی او د زکات نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له نښو څخه ګرځول شوی ..

پرته له زکات ورکولو څخه مسلمان د نيکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدايت پسې روان دي په ډله کې نشي داخليدلای، هغه خلک چې الله تعالی يې داسې وصف کړي: ﴿هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ۝ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْأَخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝﴾.[131] دا کتاب سمه لار ښونکی دی او رحمت دی د نيکانو لپاره هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندی يقين (پوخ باور) لري .[132]

قرانکريم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ويستلو او لمانځه ودرولو سره يوځای ذکر کړی دی، دا پدې دلالت کوي چې دا درې شيان په اسلام کې د داخليدلو عنوان دی، او دهغو په واسطه يو انسان د اسلامي ورورولۍ حق پيداکوي او اسلامي ټولنې ته يې نسبت او انتماء کيږي،الله تعالي فرمايي: ﴿فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ ۗ﴾[133] نو که چيرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات يې ورکړ، نو ستاسې ديني ورونه دي.همدارنګه په هغې سره وينه او مال محفوظ کيږي،الله تعالی فرماي: ﴿ فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمْ ۚ ﴾.[134]نو که چيرې هغو (مشرکانو) له شرک نه توبه وويستله، لمونځ يې اداء کړ او زکات يې ورکړ، نو بيا يې لار خوشې کړئ، (وينه او مال يې محفوظ شو).

او که چيرې په يو اسلامي هېواد او ټولنه کې څوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو بايد پرضد يې جنګ وشي . د دې امت لومړي خليفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعينو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوی په مقابل کې يې جنګ وکړ. نومړي خليفه داسې وينا وکړه:«په الله تعالی مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګيږم،څوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي،يقينا چې زکات د بيت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوی له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که دالله پېغمبر صلی الله عليه وسلم ته به يې ورکولو –

130- مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي ص ۶۵

6- لقمان ۳ -۴

132- وګوره: مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي، ص ۷۱

133. التوبة ۱۱

134. التوبة 5

(c) ketabton.com: The Digital Library

راڅخه ستون کړي، نو زه به د دوی په مقابل کې جنګ کوم.[135]

۴ – په دنیا کې د زکات نه ورکولو سزا:

د زکات له ورکولو پرته مومنان د الله تعالی د هغه نصرت او مدد مستحق نشي ګرځیدلی د کوم چې یې ورسره وعده کړی، الله تعالی فرمایي: ((وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ۝٤٠ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَنَهَوۡاْ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ ۝٤١)).[136] او خامخا به الله تعالی مرسته او مدد کوي له هغه چا سره چې د هغه د دین مدد کوي،یقینا الله تعالی توانمن او غالب دی، دوی به هغه کسان وي چې(کله) الله تعالی ورته په ځمکه کی قوت (خلافت او دولت) ورکړي، نو لمونځونه ودروي، زکات ورکوي،پر نیکیو سره امر وکړي او د بدیو مخنیوی وکړي . اود کارونو وروستنۍ پایله خاص الله ته ورګرځي.

د حدیثو په یو روایت کې د زکات نه ورکول په ټولنه کې د وچ کالۍ سبب ښودل شوی دی: ((**مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ**)).[137] هیڅ یو قوم زکات نه دی منع کړی، مګر دا چې الله تعالی پر وچکالئ سره ازمایلي دي. د حدیثو په یو بل روایت کې راغلي: ((هیڅ یو قوم داسې نشته چې په مالونو کې د زکات ورکولو څخه ممانعت وکړي، مګر دا چې له باران څخه به بې برخې شي او که چیرته څاروي او حیوانات نه وای، نو هیڅکله به پرې باران نه وی وریدلی.[138]

۵– د زکات مستحق خلک:

په عمومي توګه د زکات مستحقین اته ټولګي خلک دي چې پخپله یې الله تعالی پخپل کلام مجید کې یادونه کړې ((إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ۝٦٠)).139 په تحقیق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقیرانو او مسکینانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورین وي، او د هغو لپاره چې د هغو د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستی لپاره ، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله تعالی له لوري یوه فریضه ده او الله تعالی په هر څه پوهیدونکی او د حکمت خاوند دی .

الفقراء،المساکین: له فقیر نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تیرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغه د معیوب والي یا زوړوالي له امله په خپلواکه توګه مرستې ته محتاج شوي وي، یا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي که ورسره څه پیدا شي، نو پرمختګ کولای او په خپلو پښو باندې ودریدلی شي. د مثال په ډول ، یتیم، کونډه، وزګار (بیکاره وګړي) او هغه کسان چې ناڅاپي پېښو ځپلي وي .

د مسکنت په لفظ کی د عاجزئ ، بیوزلئ ، بیوسئ ، او خوارئ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکینان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زیات بیوزله وي.[140]

د حنفي فقهې له نظره فقیر هغه چا ته وای چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او یا د نصاب برابر شیزونه لري،خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکین هغه چا ته وایي چې هیڅ ونه لري.[141]

---

135. متفق علیه
136- الحج ۴۰- ۴۱
137. المعجم الاوسط، للطبراني
138. سنن ابن ماجه، کتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).
139. التوبة ۶۰
140. تفهيم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ - ۲۹۳ 140
141. فقه الزكاة، يوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ – ۵۴۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

العاملين عليها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د ليکنې، او د هغې د وېشلو لپاره ګمارل شوي وي، داسې خلك كه فقيران او مسکينان هم نه وي، لکن د هغو تنخاګانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[142]

مؤلفة القلوب: د زړه تاليف يعنې د زړه تسخيرول. لدې حکم نه مقصد دادی چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لګيا دي او د مال په ورکولو د هغو جوش سړېدای شي، يا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتيدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ ګرځول کيدای شي، يا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغو دپخوانۍ دښمنۍ او نيمګړتياو په ليدلو سره دا ويره وي که مال سره دهغوي زړونه نرم نکړای شي، نو بيرته به د کفر لوري ته واوړي .داسې د زړه رامايله کيدونکو خلکو ته دې دايمي تنخاګانې وټاکل شي، يا دې موٌقتي بخشش ورکړی شي، د اسلام ملاتړ او مرستندوي، يا حکم منونکي او فرمانبردار، يا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وګرځول شي.

پدی لار کې له ولجو (غنيمتونو) او له نورو عايداتو نه هم مصرف کيدای شي. او که اړتيا پېښه شي،نو د زکات له بوديجې نه هم ورکولی شي لکه څرنګه چې يې پدې آيت کريمه کې يادونه شوې ده. دغه راز خلکو لپاره دا شرط نه ده چې که فقيران ، مسکينان او مسافران وي ،نو په هغه صورت کې د زکات په مال سره د هغو لاس نيوی کيدای شي، بلکه که هغو شتمن او دقدرت خاوندان هم وي د زکات ورکولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دی چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په زمانه کې ډېرو خلکو ته د زړونو تسخيرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کيدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوی دی چې ايا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنيفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رايه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زمانې راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللی دی او اوس (مولفه القلوب) ته څه ورکول نه دي روا . د امام شافعي رحمه الله دا رايه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخيرولو لپاره د زکات له بودجې نه ورکول کيدای شي، خو کافرانو ته نه. د ځينو نورو فقهاو دا رايه ده چې د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتيا پيدا شي نو ورکولی شي.[143]

فی الرقاب: يعنې د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادی چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زکات مال وکول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړی کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړي وي چې که دومره پيسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادۍ د بيې په اداء کولو کې مرسته وشي. دويم داچې په خپله د زکات په بوديجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړی شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دی، خو دويم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه) ،سعيد بن جبير، ليث ، ثوري، ابراهيم نخعي، شعبي، محمدبن سيرين،احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي االله عنهما) حسن بصري،مالك،احمد او ابوثور يې روا ګڼي.[144]

الغارمين: د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد غارِمُ هغه چا ته ويل کيږي چې پر هغه پور وي او له پور څخه زيات نصاب نلري.[145] او د يو شمېر فقهاو رايه داده چې کوم وګړي په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بايللی او ځان يې پوروړی کړی وي،له هغه سره دې مرسته نه کيږي ،ترڅو چې يې توبه نه وي ويستلې.[146]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود و چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به يې خپل مالونه لګول او يا به يې ددې کار لپاره پور اخستلو ، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي،که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د وينې تويدنې،او د مالونو د ضياع کولو مخنيوی وشي، نو دغسې کار مطلوب دی، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقيقت کې يې د شرف او مروت سپڅلی کار تر سره کړ، نو هغه

142- تفهيم القران ٢\ ٢٩٣
143- مخکنی مرجع ٢\٢٩٤
144- تفهيم القران 2\ 296 .
145- فقه الزکاة، يوسف القرضاوي 2\ 622.
146- تفهيم القران 2\ 296 ، 297

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته شريعت د زكات په مال کې برخه مقرره ده چې پور يې خلاص شي .[147]

في سبيل الله: يعني د الله تعالى په لار کې، او د الله د لارې لفظ عام دى، د نيکۍ ټولې هغه چارې چې پکې د الله رضا وي ددې لفظ په معنى کې داخليداى شي. له همدې امله ځينو علماو ويلي چې ددې حکم له مخې د زکات مال د نيکۍ په هر ډول چارو کې لګول کيداى شي. خو حق خبره داده او د ائمه سلف غونډ اکثريت پر همدې قائل دى چې دلته له (سبيل الله) نه مراد د الله په لار کې جهاد دى. يعنې هغه هلې ځلې چې موخه يې د کفر د نظام نسکورول او د هغې پر ځاى د اسلامي نظام برقرارول وي. پدې هلو ځلو کې چې هرڅوک برخه واخلي د هغو د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهيزاتو برابرولو لپاره له زکات نه مرسته ورکول کيداى شي.که هغه پخپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتياو لپاره ورسره د مرستې کولو ضرورت نه وي، نو بيا به هم لدې مصرف څخه ورکولى شي. همدا راز کوم کسان چې پخپله خوښه خپل ټول فعاليتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول يا په دائمي توګه ددې کار لپاره وقف کړي د هغو د اړتيا پوره کولو لپاره هم له زکات نه موقتي يا دائمي مرستې ورکول کيداى شي .[148]

ابن السبيل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- که څه هم پخپل وطن کى غني وي- نو ده ته زکات ورکولى شي,ترڅو د خپل سفر اړتياوې پوره کړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[149]

۶- د زكات نظام د تطبيق په موخه:

زكات يو ټولنيز عمل دى چې د نظام رايجول يې د اسلامي حکومت پورې اړه لري، او په اسلامي حکومت کې بايد ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دى، او هغه چا ته ورکړ شي چې يې مستحق دى. د حکومت دا مسئوليت دى چې د زکات د ټولولو انتظام وکړي، په قران کريم کې چې لفظ د (**والعاملين عليها**) ذکر شوى دا پدى باندې پوره دلالت کوي چې د زکات نظام قايمول د حکومت او دولت مسئوليت دى. همدارنګه د رسول الله صلى الله عليه وسلم عملي سنت او طريقه پر همدې دلالت کوي. هغه به د زکات لپاره په بيلابيلو وختونو کې د مختلفو سيمو لپاره مامورين ټاکل، او د زکات په راټولولو به يې مکلف کول، او بيا له هغه وروسته خلفاء راشدينو همدغسې کول .

علماو ويلي چې د مسلمانانو د حاکم دا لازم دي چې د زکات د راټولولو لپاره مامورين وليږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلى الله عليه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدينو زکات ټولونکي ليږل؛ځکه چې په خلکو کې داسې وګړي شته چې مال لري،خو پر هغه څه نه پوهيږي کوم چې وربانديې فرض دي، او ځينې داسې وګړي هم شته چې سپيرتوب او بخل کوي.[150]

په اسلامي حکومت کې د زکات له مدرکه بايد ځانګړې بوديجه موجوده وي چې حساب يې معلوم وي او پخپلو مستحقينو باندې وويشل شي.له پخوانيو پيړيو راهسې مسلمانانو د زکات لپاره ځانګړى کور (بيت الزکات) درلود . د حنفي فقهې پوهانو د بيت المال د پانګې او بوديجې خونې او ادارې پدې توګه ذکر کړي دي.

الف- د زکات خونه (**بيت الزكاة**): پدې کې به د چاراګاه د څريدونکو څارويو زکات، د ځمکې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونکو مامورينو په لاره تيريدونکو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې کيدل.

ب- د جزيې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنيمت د مالونو خونه.

[147]- وګوره: فقه الزكاه يوسف القرضاوي 2\ 663
[148]- تفهيم القران 2\ 297 ، 298
[149]- معارف القران مولانا محمد شفيع 4\ 248
[150]- وګوره: فقه الزكات يوسف القرضاوي 2\ 747،748 ، 753 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- د بې څښتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث ونلري ، موندل شوي ځیزونه چې څښتن یې معلوم نه وي او داسې نور .[151]

نو باید چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسیسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په اداراتو او کمیټیو کې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولایتونو څخه ولسوالیو او قریو ته د زکات ادارات او کمیټۍ وغزیږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي، او د همهغه سیمې پر فقیرانو او متسحقینو باندې توزیع شي .

پدې باندې دې هم غور وشي که چیرته د زکات په ورکولو سره وخت په وخت ځینې فقیرانو ته د کار او کسب وسایل واخستل شي چې هغوی پرې کار وکړي، او لدې لارې پر خپلو پښو ودرېږي. او دا داسې یوه تجربه ده چې په ځینو اسلامي هېوادونو کې ترسره کیږي لکه دسوډان اسلامي دولت .

زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات د ټولولو نظام به د ټولنې د اړمنو او بیچارو خلکو په نیستۍ منځه وړلو کې زیات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه شتمن لرو کوم چې میلونران دي او مالونه یې بې شمېره دي، نو باید چې حکومت د زکات د نظام د رایجولو لپاره کوټلي ګامونه واخلي. همداراز زموږ مسلمان ولس د خپل دیني مکلفیت پر بناء پدې هکله پوره تعاون او مرسته وکړي، ترڅو مو په هېواد کې د فقر کچه راکمه او د هغې په مخنیوي کې رغنده رول ولوبول شي.

باید په یاد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بیت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بیت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقیرو او بیچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خیراتونه چې خلك یې پخپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بیت المال ته ورکوي ، باید چې د هغې د راغونډولو تنظیمولو او ویشلو په هلکه پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنیمت (ولجې) له مال څخه، او د خښو خزانو او کانونو نه راویستلي سرو زرو او سپینو زرو او داسې نورو څخه د بیت المال مقرره پنځمه برخه .

ج-فئ :هغه مال چې تریدلی او تښتیدلی دښمن یې تر شاه پرېږدي او بې له جنګ کولو مجاهدینو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول بیت المال ته ورګرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااخستل شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بیرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړی شوي وي، یا هغوی ته پرېښودل شویوي) چې داهم ځانګړي احکام لري.

ه- جزیه : هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوی په خوښه له فیصله شوې اندازې سره سم اخستلی کیږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنیو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کیږي او تر شا یې خاص حکمت موجود دی.

و- وقف : هغه څه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالی په نوم باندې له شخصي ملکیت نه وویستلی شي او په ټولنیز ملکیت کی ورکړی شي.[152]

---

[151]- وګوره: فقه الزکات 2\ 757، 758

[152] - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافی ، ص۵۲۷-۵۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه

د دنياوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنيوي کې د ټولنې بيلابيل اړخونه مسئوليت لري چې مهم يې: شتمن وګړي ، ولسي پيوستون، حکومت، خيريه ټولنې او مئوسسات،علمي او مصلح شخصيتونه.

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالی په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بيچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپيداکولو څخه وروسته ټولنه يو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کيدی شي، او دې موخې ته د رسيدلو په خاطر د دې اړتيا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بيچاره خلکو د لاس نيوي فضايل بيان شي، ديني آګاهي او بيداري پيل شي، او پدې ميدان کې ځانګړي مبارزه وشي.

أ. الله تعالی فرمايلي دي: ((لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَـٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَـٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِى ٱلرِّقَابِ)). [153] نيکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختيځ يا لويديځ لوري ته واړوئ، بلکې نيکي داده چې انسان پر الله تعالی، په ورځ د آخرت، پر ملايکو، د الله تعالی په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پيغمبرانو ايمان او باور ولري، او سره د مينې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، يتيمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مريانو په ازادولو کې يې ولګوي.

له پورتنې الهي وينا څخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کيږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته بايد د اخلاص پر بنسټ وي په آيت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مينه لري، خو بيا يې هم د الله تعالی د خوښۍ لپاره ورکوي،او دا طبيعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالی په نزد يې اجر او ثواب هم نشته دی.

دويم : په آيت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پيژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالی دی او بنده يې پکې نمائنده ،او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له يو بل آيت په ډاګه همداسې معلوميږي الله تعالی فرمايي: ((وَأَنفِقُوا۟ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسْتَخْلَفِينَ فِيهِ)). [154] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې يې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي ياست.

دريم : د (**وفی الرقاب**) څخه مراد د مريانو خلاصول دي.د مريتوب سلسله د اسلام نه مخکې د جاهليت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنيوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مريتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال يې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځينو فقيروهيوادونو څخه ښځې او ماشومان اخستل او بيا يې بډايا هيوادونو ته قاچاق او هلته يې خرڅلاو..

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا بايد په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځينې تورسرې، ماشومان، او حتی ځوانان د خوارئ او اړتيا په وجه د غلامئ پر څير چلند او يا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، ياخو

[153]- البقرة ۱۷۷
[154]. الحديد ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې زيات شاقه کارونه ورباندې کيږي، له تربيې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او يا خو د بد اخلاقيو ښکار ګرځيدلي،نو بايد چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالی فرمايي: ((وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[155] ای قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالی درکړې په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنيا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بيشکه الله تعالی فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آيت څخه دا لاندې يو څو ټکې هم استفاده کيږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د يو بدن حيثيت لري –لکه څرنګه چې په حديث شريف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځيني وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته ووايي چې خپلو مسلمانانو وروڼو سره مرسته او ښيګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالی احسان کړی دی، لکه څرنګه چې د موسی عليه السلام قوم قارون ته وويل:(وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ).

دويم :شتمن وګړي بايد لدې څخه ونه ويريږي چې په مرسته کولو سره به يې مالونه کم شي، او يا به د هغوی په اقتصادي پرمختيا او وده باندې منفي اثر وغورزو ي. بلکې هغه تا دا اختيار دی چې په جايزه لارو سره ځومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ).

دريم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له يو وخت څخه تر بل وخت پورې توپير لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونئ کيدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نيولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجايزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقيرو، بيچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کيږي.

۲–ولسي پيوستون:

د فقر او نيستمنئ په منځه وړلو کې دا اړينه ده چې په ولس کې د همدردئ او خواخوږئ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پيوست او يو موټی کړو،ترڅو د دې پديدې او د دې په خير د نورو په مقابل کې يو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنی چې ټول هېوادوال او يا په هره سيمه کې ميشت مسلمانان يو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (يو تن) حيثيت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[156] د مومنانو په خپلو منځونو کې يو بله سره محبت کول، يو پر بل مهرباني ، او يو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه يو بدن کله چې يې يو غړی دردمن شي، نو ټول بدن يې نا آرامه او په درد شي.

د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى**)).[157]څوک چې څلويښت شپې د اړتيا خواړه وساتي (زخيره کړي)، نو له الله تعالی نه بيزاره کړی شو، او الله تعالی ورڅخه بيزاره شو، او د هرې کومې سيمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبايي کړي، نو د الله تعالی د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

---

[155]. القصص ٧٧

[156]. مسلم

[157]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې حديث کې دا لاندې څو نقاط راپه ګوته کيږي:

لومړی: د يوې سيمې خلک بايد پخپله سيمه کې فقيراو بې وزله تشخيص او وپيژني، چې دا کار د خيريه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم يو دليل کيدای شي.

دويم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوى ترمنځ د همدردئ اومرسته کولوپواسطه را منځ ته کيږي.که چيرته په يو او ولس کی همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نشي راتلای. او دا عملا وليدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تيري پکې ځای ونيس، نو له ګډوډيو سره مخ شي، او د ناامنيو ښکار وګرځي.

دريم : د حديث د يوې برخې تائيد يو بل مشهور حديث هم کوي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ،وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[158]تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بيشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کيږي.

د دې دواړو احاديثو په رڼا کې موږ دا ويلای شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوی د ناکامئ يو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

څلورم : له حديث څخه دا هم څرګنديږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته بايد شامله وي؛ځکه چې دحديث دا لفظ(امْرُؤٌ) عام دی، که چيرته د هغوی ترمنځ غيرمسلم وګړی هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوی پرې موخوذ دي، او مسئوليت لري چې مرسته يې وکړي.

يو مسلمان وګړي او يوې مسلماني ټولنې ته بيلګه او نمونه خپل پېغمبر صلی الله عليه وسلم او دهغه کردار دی، همداراز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم د خپل عمر په اوږدو کی له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردئ او خواخوږئ يو رمز او او چته نمونه وه، ((کله چې په غار حرا کی هغه ته د وحي ملک (جبرايل) راغی او د الهي وينا د لوستلو امر يې ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په ليدو سره بيا هغه څه انديښمن شو، کله چې خپلې بي بي خديجې رضي الله عنها ته يې تشريف راوړ او هغه قيصه يې ورته بيان کړه، او خپله انديښنه يې هم ورته څرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلې ورکولو کې دا وويل چې: ((په الله تعالی قسم چې هيڅکله به الله تعالی تا پريشانه اوشرمنده نه کړي، بيشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بيچارو سره مرسته کوې، ميلمه نوازي کوې، او د ښېښو ځپل شوو لاس نيوی کوې.[159]

په يو حديث شريف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالی استازی صلی الله عليه وسلم له ټولو خلکو څخه زيات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په مياشت کې خورا زيات و، هغه مهال به چې جبريل (عليه السلام) ورته راته او قرنکريم به يې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلی الله عليه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډېره ښه پيروي وکړه ، او راتلونکو نسلونو ته يې ښې بيلګې او نمونې پريښودې، د هغه لومړني يار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، ياوينځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذيب سره به مخ شو، نو هغه به يې په پيسو واخست، او ازاد به يې کړ، چې د مشرکانو له تعذيب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار وليد، نو ورته يې وويل: زويګيه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پيسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وويل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالی سره دی، پدې سبب دا اياتونه رانازل شول : ((وَمَا لِأَحَدٍ

---

[158]. سنن ابي داود، کتاب الجهاد، باب (٧٧)

[159]- دا د هغه حديث د يوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٖ تُجۡزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾». [160] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله يې ورکړي، بلکې يوازې د خپل رب خوښې لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترينه خوشحاله شي. [161]

کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم له مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته هجرت وکړ او هلته يې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پيوستون او پياوړتيا په خاطر يې د هغې د ورورولۍ نظام قايم کړ. چې د هغې په پايله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرينو) ته پخپلو مالونو او جايدادونو کې برخې ورکړي، آن تر دې چې يو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د يوې د نکاح کولو وړانديز هم وکړ. [162]

په مدينه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ يو انځور په قرآن کريم کې داسې هم ذکر شوى دى:« وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَـٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ يُحِبُّونَ مَنۡ هَاجَرَ إِلَيۡهِمۡ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمۡ حَاجَةٗ مِّمَّآ أُوتُواْ وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٞۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ﴿٩﴾». [163] او وهغه کسان چې د مهاجرينو له راتګ څخه مخکې يې ځاى نيولى (په مدينه کې استوګن دي) او ايمان يې خالص ګرځولى، دوي له هغو سره مينه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوى (مهاجرينو) ته ورکولى شي دوى يې پخپلو سينوکې د اړتيا احساس نه کوي، او پخپلو ځانونو نورو ته ترجيح ورکوي که څه هم پخپله محتاج وي .

د دې آيت په تفسير کې مفسرين د مهاجرينو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ يو دوه کيسې ذکر کوي :

لومړۍ کيسه: مهاجرين چې کله د انصارو ښار (مدينې منورې) ته راغلل، نو هغوى رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دا وړانديز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرينو ورونو تر منځ يې وويشه!. د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهيږي، دوى له هغه سيمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ايا داسې نشي کيداى چې پخپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه يې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وويل: « **سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَا** – موږ واوريدل او ومو منل». بيا مهاجرينو عرض وکړ: موږ هيڅکله داسې خلک نه دي ليدلي چې پدې اندازه ،او دومره ايثار کوونکي وي چې کار دې دوى پخپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوى وګټه، نو د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم وفرمايل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاينه وکړئ او د دوى په حق کې د خير دعاکوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کيږي. [164]

دويمه کيسه: يو مهال رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يو سړى راغى او ورته يې وويل: لوږه راته رسيدلې ده. رسول الله صلى الله عليه وسلم خپلو بيبيانو ته د کوم خوراکي څيز په موخه خبر ورولېږه،خو له بيبيانو سره د خوراک کوم څيز نه ؤ. بيا يې صحابه کرامو ته وفرمايل: ايا داسې څوک شته چې دا سړى نن شپه ميلمه کړي او الله تعالى ورباندى رحم وکړي ؟ له انصارو څخه يو سړى ودريد او وويل: اى د الله تعالى استازيه! زه به دا کار وکړم. نو هغه ميلمه يې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې يې خپلې ميرمنې ته وويل : دا د الله تعالى د استازي ميلمه دى په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! ميرمن يې وويل: قسم په الله تعالى چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وويل: کله چې ماشومانو خوراک وغوښت، نو ويده يې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به موږ څه نه خورو. ميرمن يې همداسې وکړل.کله چې سبا دغه سړى رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغى، نو هغه ورته وفرمايل: الله تعالى حيرانتيا وکړه

---

[160]. الليل ١٩- ٢١

[161]- وګوره: تفهيم القران : 6 \ 489 .

[162]- وګوره:الرحيق المختوم، المباركفوري، ص ١٨٥ - ١٨٦

[163]- الحشر ٩

[164]- تفهيم القران 6\ 547-548

(c) ketabton.com: The Digital Library

(یايي وخندل) د فلانکي د چلند په وجه، او دا آیت یې نازل کړ: ((وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ)).[165]

۳ – حکومت:

د حکومت او حاکمانو د رعیت په وړاندې له مهمو دندو څخه یوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعیت پالنه ده. دولت مسئولیت لري چې خپل رعیت لپاره د روزئ واردولو لارې چارې برابرې کړي ..د خلفاء راشدینو او د اسلام په تاریخ کې د نورو خلیفه ګانو او حاکمانو له کردار څخه دا جوتیږي چې هغوي د رعیت او ټولنې د هوساینې او د معیشت د تامین لپاره هلې ځلې کولې او دای خپله مهه وجیبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه کردار یو جهاني شهرت لري چې د رعیت تر منځ د هغوی د احوالو څخه د خبریدو په خاطر به ګرځیده، ترڅو یې له ستونزو ځان خبر کړي او په حل کې یې ورسره همکاري وکړي، هغه به په ځینې حالاتو کې پر بې وزلو او بیچارو خلکو باندې پخپله مالونه او خوراکي څیزونه ویشل. یو وار یې دا وینا وکړه: که چیرته زه نور ژوندی پاتې شوم، نو یو کال به د رعیت ترمنځ وګرځم؛ ځکه چې خلک حاجتونه او اړتیا وې لري،کیدای شي زما والیان او حاکمان یې ماته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي کولی. هغه وویل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه میاشتې تیروم بیا یې نور لوي ښارونه او د خلافت ولایتونه یاد کړل، او وویل چې پدې ټولو کې به دوه دوه میاشتې تیروم .[166]

کله چې د هغه د خلافت په وخت کې وچکالي راغله، نو هغه کال یې غوړي ونه خوړ ل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تیرولو، د مسلمانانو د بیت المال ساتنې ته یې خاصه توجه کوله او د هغې اړونده مالونه یې د خلکو ترمنځ په برابرۍ سره ویشل او د خپلوی لحاظ یې نه ساتلو ..[167]

زموږ د ولس د نیستئ په مخنیوي یا کمولو کې د حکومت او دولت کردارډېر مهم او مسئولیت یې خورا زیات دی.که چیرته له پخوا راهسې زموږ د هېواد د فقر لاملونو،او اسبابو ته ځیر شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب یې د حکومت بې پرواي، د حاکمانو بې کفایتي او د مسئولیت نه احساس دی، همدارنګه په بیت المال کې درغلي او خیانتونه او په ټولنه کې عدالت نشتوالی دا زموږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دی لکه څرنګه چې د لوړې څپرکې څرګندونه وشوه.

د طبقاتي نظام جرړې ویستلو په موخه:

داچې زموږ په هېواد کې د حکومتي دوایرو له لارې ستر خیانتونه وشو، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حکومتدارۍ او زورواکې له لارې په بیچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي، ولس به مو له فقر او بیچاره ګۍ څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد کې امن او استقرار شي؛ ځکه چې د الله تعالی دا قانون دی چې له ظالمانو سره نظام نه پایي.. امام ابن خلدون -رحمه الله - پخپله مقدمه کې پدې نامه یو عنوان ایښی دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** _ تیری او ظلم د ابادئ د ورانولو اعلانونکی دی) او بیا یې د واقعیت پر بنسټ د نوموړې موضوع پوره شننه کړې ده[168] همدارنګه امام مودودي رحمه الله پخپله یوه لیکنه کې پوښتنه کوي چې : له دنیا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ په ځواب کې واي: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، امیرانو پیرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وکړل، او ځانونو ته یې امتیازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق یې تلف کړل،او په ټولنه کې وضعي قوانین رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او

165- وګوره: تفسیر ابن کثیر 4 \ 362 ، چاپ : نشر مکتبة حقانیة بشاور .

166- وګوره: تاریخ الأمم الإسلامیة (الدولة الأمویة) الشیخ محمد خضری بك ۲\ ۱۳-۱۵

167- وګوره: تاریخ الخلفاء ،الامام السیوطي رحمه الله 128-130

168- وګوره: مقدمة ابن خلدون 286-287

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدردي ختمه شوه .[169]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل یو له هغو ځیزونو څخه دی چې استقرار او ارامتیا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی طریقه داسې تیره شوې چې کله هم په یو ولس کې فساد ځای نیولی او ظلم او تیری پکې خپور شوی، نو الله تعالی د نابودئ او تباهئ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ویلي دي:

((د ولسونو د پناکیدو، کمزورۍ او د هغوي تاریخي کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کیدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسیره کړي دي. قرانکریم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دمَار- رنګول)، او (هلاك - تباهي) سره تعبیر کړی او دای په زغرده ویلي چې د هغوی د تباهئ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی ؤ.دا یو حقیقت دی چې د هغوی له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه : ظلم، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خیانت خپریدل،په ناجایزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوی کول. قرانکریم داسې صراحت کړی چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهئ اسباب پخپله بربرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالی فرمایي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[170]

دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بیشکه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو ظلم کوونکی نه دی.[171]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نیستمنئ د مخنیوي لپاره حکومت باید لاندې مسئولیتونو او وجایبو ته جدي پاملرنه وکړي:

١- د حکومتي وظیفو لپاره اهل او باکفایته کسان وګماري.

٢ - منصب او وظیفه تکلیف او مسئولیت وګڼل شي .

٣ - د مسئولینو د معاش اندازه د هغوی د کار په اندازه وي، او باید چې حکومتي کار کوونکو ته ناجایزه امتیازات ورنکړل شي .

۴ - باید مسئولین له بیت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي ، د احتیاج او اړتیا پربنسټ له بیت المال څخه په استفاده کولو کې باید د حکومتي مامورینو او عامو وګړو تر منځ کوم توپیر موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وویستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرئ مبدء تامین شي.

٦ - د فقر او نیستئ د مخنیوي په پروسه کې حکومت باید چې شاملې اقتصادي پروژې پیل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بیت المال د نورو مالي وسیلو راپیداکولو، دهغې ساتلو او په مستحقینو یې ویشلو ته پوره پاملرنه وشي.

٧ - د بیت المال اموال او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وویشل شي، او کومك او مرسته باید د احتیاج په اساس باندې وي.

۴– خیریه ټولنې او مئوسسې:

خیریه مئوسسات لکه له نوم څخه چې یې معلومیږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنیاد جوړې شوي، دای هدف دی چې په ټولنه کې بېچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو میدانونو کې خیر او ښېګڼه ورسوي.

[169]- وګوره: بر الأمان،امام مودودي، ص 32
[170]. آل عمران ١٨٢
[171]- الحل الاسلامي، یوسف القرضاوي، ص ٢٨٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سپیڅلي دین د خیر او ښیګڼې کارونه ستایلي،او پر هغې باندې یې امر کړی دی، په قرانکریم کې الله تعالی فرمايي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ)).[172] او یو تر بله د نیکیو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تیري په چارو کې یو له بله مرسته مه کوئ.

او الله تعالی فرمايي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِۚ)).[173] د خیر په کارونو کې مخکیوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ویناو او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکید شوی چې یو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه مسئولو خلکو - یا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې یې سفارش وکړي، په حدیث کې راغلي دي: ((عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ» . وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ)).[174] له ابوموسی اشعري رضي الله عنه نه روایت دی وایي چې کله به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته کوم سوالګر یا کوم حاجت لرونکی (د سفارش په موخه راغی) نو وبه یې فرمایل: سفارش کوئ چې اجر درکول کیږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پیغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې یې اراده وشي)).و وې فرمایل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوی دی د نفس په خوښۍ خپل حقدار ته ورکوي یو له صدقه ورکوونکو څخه دی)). او په بل روایت کې ذکر شوي: ((إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ)).[175] بیشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو (یا مرسته کوونکو) څخه دی کوم چې په پوره توګه نافذوي (او یا ورکوي) د نفس په خوښۍ سره هغه چا ته چې هغې ته یې د ورکولو امر شوی دی.

زموږ د ټولنې بیچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خیریه مئوسساتو رامنځ ته کیدل او تاسیس یو مطلوب کار ؤ، په خاصه توګه د هجرت په دیار کې چې زیاتره د عربي اوخلیجي دولتونو اړونده مئوسسې تاسیس شوې او د مهاجرینو لپاره یې د ژوند په بیلابیلو اړخونو کې زیات خدمتونه تقدیم کړل، همدارنګه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خیریه مئوسساتو خدمتونو ته زیاته اړتیاوه، او مهال دغه هدف تر یوه حده ترسره شو.

دا یو حقیقت دی چې د ملل متحد اړونده مئوسسات یا نړیوالو مئوسساتو هم د هجرت په چاپیریال او په داخل د هېواد کې هغه مهال په پراخه اندازې مرستې وکړې،همداراز د غربي او ځینې کفري هېوادونو لخوا ځینې تمویل کیدونکې مئوسسې چې د هغوی له جملې څخه یې یو شمېر د ځانګړو هدفونو د لاس ته راوړنې لپاره تاسیس شوې وې او دکلیساو د نړیوال کونسل لخوا یې اداره کیدله چې زموږ مسلمانو هېوادوالو ته یې د ګټې په نسبت تاوان زیات ؤ.[176]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غونډې د پیسو باران وشو، او د ټولنې د بیلابیلو ډګرونو د بیا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړې شوې، نو د دغسې مرستو او پیسو د اورښت په مهال د دولتي یا نړیوالو مئوسساتو ترڅنګ محلي مئوسسې هم جوړې شوې، آن چې ځینې دغسې مئوسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئیس او ورسره یو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړیوالو او لویو مئوسسو او یا له حکومت څخه د یوې خاصې پروژې په نوم پیسې واخلي، له هغې وروسته څه د لوی مئوسسې مامورینو او یاحکومتي مامورینو ته ورکړي او څه یې په خپل جیب کې واچوي، او یوه ډېره کمه برخه یې اصلي موخې ته ورسوي..

---

172. المائدة ۲
173. المائدة ۴۸
174. مسند احمد
175.- صحیح مسلم ، کتاب الزکاة ،، باب أجر الخازن الأمین
176. پدې اړه زموږ بله لیکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او د هغې مخنیوی ص ۳۰) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ایا د مئوسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړی او یا به یې وکړي چې دغه او هغه پیسې ټولې د ملت او بیت المال دي، او هر ډول ناوړه او ناجایزه تصرف پکې په بیت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه دی .او د بیت المال یوه پیسه چې هم څوک خوري، نو له عادي حرام خوری څخه یې سزا زیاته ده، نو معنی دا چې اور به خوري، او د الهي عدل په غوښتنه یې سزا اور ته داخلیدل دي..

په هېواد کې مؤسسات هغه وخت د خلکو او د حکومتي چارواکو د اعتراضاتو او نیوکو لاندې راغلل چې د ملت مال یې خپل مال وګرځولو، سره لدې چې د نوي حکومت ځینو چارواکو به په مسلسله توګه پر مئوسساتو باندې نیوکې کولې او د هغوی درغلۍ به یې په ګوته کولې، خو پدې میدان کې هیڅ کوم اصلاحاتات رامنځ ته نه شول.کله چې ښاغلی رمضان بشر دوست د پلان وزیر وټاکل شو، نو په خپل ړومبني کانفرنس کې یې وویل: مئوسسات د کارونو پر ځای پیسې خپلو جیبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتیا ده چې د نړیوالو تصفیه حساب کمپنیو په ذریعه د هغوی د حساباتو تصفیه وکړل شي ترڅو اصل حقیقت معلوم شي.[177]

له مئوسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتو او مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هیڅ مثبت ځواب ورته ونه ویل شو، پدې معنی چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له مئوسساتو سره محاسبه وکړي.او هغه ځینې حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده اداري پدې ونه توانیدلې چې دمئوسساتو د درغلیو مخه ونیسي،بلکې په ډیرو حالاتو کې د اړونده ادارو او دهغوی د ځینو اشخاصو له پلوه له مئوسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پیسې چې د هېواد د بیارغاونې پروژو لپاره له بهر نه رالیږل شوې وې، زیاتره یې لومړی د مئوسساتو د بهرنیو کارمندانو، داخلي رئیسانو او مامورینو، او د مئوسساتو په غیرو اړینو لګښتونو کې ولګیدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او کم لګښت پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بودیجې چې حکومت او مئوسساتو ته د افغانستان د بیا رغاونې او آبادئ لپاره ورکړل شوې دي، ایا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وې؟

د الله تعالی محاسبه را په یاد کړئ!

ای هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بودیجې او پیسې مو د خپلو ځانونو د عیش او عشرت لپاره په ناجایزو لارو سره جمع کړې، او یا مو راروانو نسلونو ته زخیره کړې وې، مهرباني وکړئ د الله تعالی نه د وېرې او په هغه لویه ورځ د حساب کې د محاسبې او بیا دعذاب او جزاګانو په رایادولو سره یې بیرته بیت المال ته وسپارئ!

ایا پدې حیثیت سره چې تاسې مسلمانان یاست، په مُؤْمَنٌ بِهِ شیانو ایمان لرې او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرې او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنیا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقونه یې اخستي وي د آخرت له مسئولیت نه د خلاصون لار یې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسې؛ دا ځکه چې له حقوق العباد څخه په توبه ویستلو کې د توبې یو شرط دا هم دی چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اویا ورڅخه معافي وغواړي.

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه دارایي او د بیت المال وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او داسې نورو خیریه او عام المنفعت چارو کې یې ولګوي. د دین علماو ویلي دي چې د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپیژندل شي غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، نو باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي.[178]

19- وحدت اخبار 31 مارچ ، 2004 م 88 شماره ، 28 جلد ، 6-5 مخ .

[178]. – وګوره: الأمر بالمعروف و النهی عن المنكر، ابن تیمیه، ص ۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید پدې باندې پوخ باور (یقین ولري) چې الله تعالی به په قیامت کې د ذرې ذرې عمل حساب کوي، الله تعالی فرمایي: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾﴾[179] او کیږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قیامت (د خلکو لپاره) نو ظلم به ونه کړای شي پر هیڅ نفس د هیڅ شي، اګر که وي دغه عمل په اندازه دیوې دانې د وري (یا سپیلني) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره کافي یو. او فرمایي: ﴿يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾﴾[180] پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفي ډلې او په مختلفو شکلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خیر کار کړی وي، بدله به يې و ويني او چا چې د ذرې په اندازه بد کار کړی وي، سزاء به يې ووينې.

یو مسلمان باید د مالي حقونو په باب کې د رسول الله صلی الله علیه دغه وینا د سترګو په وړاندې او نصب العین وګرځوي چې: (لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ.[181] نه رالویږي کومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لایق دی (چې پکې وسوځي). الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته دا توفیق ورکړي چې په دنیا کې د خلکو له حقونو ځانونه فارغ کړي،ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د کارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې مئوسسات د هېواد د فقر وړلو او بیچارګئ مهار کولو په پروسه کې خپل لازم او مطلوب کردار اداء کړي، پدې باب کې دا لاندې وړاندیزونه او مشورې قابل دغور دي:

۱ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنیوي په لار کې باید د مئوسساتو تر منځ همغږي، تفاهم ،او تعاون موجود وي، چې یو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو کې دریغ ونه کړي، یو بل رهنمائي او لارښوونه وکړي، او د پروژې پلې کولو او د کارونو په ترسره کولو کې یو له بله تعاون او مرسته وکړي، چې د دې په نتیجه کې به له یوه پلوه کارونه په سمه طریقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زیاتو اړو خلکو ته ورسیږي او زیات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

۲ - خیریه مئوسسات باید د کارونو او پروژو راپوررونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وکړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونکو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت يې د کارونو ارزونه شوي وي، د پروژو په تطبیق کې د ستونزو راپیداکیدل،د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه اخستونکو رضایت، اړونده تخنیکي مسایل او داسې نور شتون ولري، او بیا دغسې معلومات په مسلسله توګه د مئوسساتو ترمنځ تبادله شي.

۳- مئوسسات باید د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او کومک له لارې په هغوی کې دکار او کسب احساس هم پیاوړی کړي، هغوی ته دا فکر وکړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلکې په خپله هم د حلال کار او کسب تلاش وکړي او د خپل لاس ګټې ته ترجیح ورکړي.

۴ - ځیني وطني او محلي مئوسسات د دې هڅه وکړي چې په داخل او بهر د هېواد کې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې کړي، او په اړو خلکو يې وویشي، یا پداسې پروژو باندې فکر وکړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي يې تمویل کولی شي مثلا د تعلیم او تربیئې په برخه کې د قرآن کریم د زده کړې حلقو تاسیس، د ټولنیزو خدماتو په برخه کې د یتیمانو کفالت، د حرفوي زده کړو مرکزونه تاسیسول او داسې نور.

---

[179] - الأنبياء ٤٧
[180] - الزلزال ٦- ٨
[181] . سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- ځینې محلي مئوسسات باید د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلی داسې صنعتي یا زراعتي وړې وړې پروژې قایمې کړي چې هغوی پکې په کار باندې مشغول کړای شي، او که پدې لار کې د ځینو نړیوالو مئوسسو څخه پور اخستنې ته اړتیا وي، نو باید چې له سود سره یې وانخلي او نه په هیواد او ټولنه کې د سود رایجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځای به یې تاوان زیات او دالله تعالی او دهغه د پېغبمر صلی الله علیه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – دعلمي او مصلحو شخصیتونو هلو ځلو ته اړتیا:

دالله تعالی حمد او شکر دی چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زیات شمېر دیني پوهان او یو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بیلابیلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځای کې موږ د هغوی پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنیوي اومنځ وړلو ترڅنګ - په هېواد کې د خیانتونو، درغلیو او ظلمونو قضایاؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړیتوب په جدول کې دغه مسئولیت ته هم ځای ورکړي. همدارنګه دیني علماو او مصلحو شخصیتونو ته مو دا وړاندیز دی چې د خپلو اصلاحي موضوعاتو په لړ لیک کې دا لاندې نقاط هم ورا ضافه کړي:

لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د یو حاکم اساسي دنده او وظیفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم یو مشر او حاکم په دې مسئولیت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول یې فرض دي.او اسلامي شریعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړی دی، او حکم یې فرض کفایي دی. رسول الله صلی ا لله علیه وسلم فرمایلي:((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[182] ژر دی داسې امیران به وي چې د هغوی څه کارونه ښه او څه بد وګنئ، نو که چا د هغو بد کار وپیژانده (چې بد دی او په زړه کې یې بد وګانه او د منع کولو وس یې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق یې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه ځوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت یې وکړي (هغه به مواخذه کیږي) صحابه و وویل: ایا له هغوی سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمایل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حدیث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوی. نو کله چې هغو بد کار وکړي، باید چې رعیت یې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئولیت زیات دی او که هیڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهګار او ملامته ګرځي.

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ:دَعَانَا النبيُّ - صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فَقَالَ فِيما أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعْنَا: عَلى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ في مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأَنْ لا نُنَازِعِ الأمْرَ أَهْلَهُ، إلا أنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرْهَانٌ).[183]له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وایي: مونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم راوغوښتو او بیعت مو ورسره وکړ (وایي) هغه څه چې له موږ څخه یې ورباندې بیعت واخیست: داچې د خوښۍ او پریشانۍ (یا بد ګڼلو) آسانئ او سختئ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پیروي وکړو، او پدې سره چې یو چا ته پر موږ باندې ترجیح ورکول کیږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د یو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر ولیدل شي چې په هغې کې تاسې ته دالله له طرفه کوم دلیل وي

دا حدیث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفیذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شریعت وي، نه د اشخاصو.

[182]. مسلم
[183]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایلي: ((أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ)).[184] د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره کول بهترین جهاد دی. نو پدې حدیث شریف کې د ظالم بادشاه او حاکم په مقابل کې حق ویلو ته بهترین جهاد ویل شوی دی، نو لکه څرنګه چې ظلم حرام دی او د هغې منع کول فرض دي، همداراز د هر حرام کار لرې کول او منع کول لازم او فرض دي چې ولس او رعیت به ورڅخه سکوت نه کوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شریعت د نافذولو او د عدل د قایمولو په قضیه کې سلبي اغیز لري، باید چې رعیت پکې چوپتیا اختیار نه کړي، بلکې حاکم او امیر ورته متوجه کړي.[185]

دویم: چارواکی د ولس په وړاندې د مزدور او خادم حیثیت لري:

نو په حکومت، مئوسسه او یا په عام المنفعت پروژه کې رئیس یا مامور د یو خادم او مزدور حیثیت لري. په یو روایت کې ذکر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاویه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام یې واچولو: ((**السلام علیك أیهاالأجیر!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجیر او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وویل: داسې ووایه: ((**السلام علیك أیها الأمیر!** پر تا دې سلام وي ای امیر او مشره!)) نو هغه دویم او دریم ځل همهغه اولنی سلام تکرارولو، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وریادول، چې معاویه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وویل: تاسې ابومسلم پرخپلې وینا باندې پرېږئ هغه چې څه وایي د علم او پوهې پر اساس یې وایي. بیا ابومسلم رحمه الله معاویه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته یې وویل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سیدها**)).[186] بیشکه ته یو مزدور یې چې د دې رمې (انساني رعیت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره ټاکلی یې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) ښخه کومه پمنه غوړه کړې او د کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنۍ او وروستنۍ یې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به یې پوره اجر درکړي، او که ته یې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج یې ونه کړې، او نه یې لومړنۍ او ورستنۍ سره رایوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

دریم: چارواکی او مسئول د مسافرو د خزانچي په څیر دی:

یو سړي دویم خلیفه عمر رضي الله عنه ته وویل: ای د مسلمانانو امیره! که د بیت المال له مصرف څخه پر ځان (او کورنۍ) باندې یو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وویل: ایا ته پوهه یې چې زما او د دې خلکو (رعیت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې یوه ډله مسافر خلک یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له خپل منځ نه یې یو چا ته وسپاري، ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیات واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي ؟[187]

څلورم: ماموریت او مسئولیت باید چې بیګار ونه ګڼل شي:

د خلکو دعامه کارونو مامور او مسئول چې کوم معاش اخلي پدې اساس یې اخلي چې خلکو ته به اړونده خدمت تقدیموي، خپل کار او وظیفه به بیګار او یو اضافي شی نه ګڼي، او که داسې وکړي او خپل مسئولیت په سمه توګه اداء نکړي، نو په بیت المال کې له خیانت کوونکو به وګرځي، او پدې طریقه به د ماموریت معاش ورته حرام وګرځي.

پنځم: یو مسئول او مامور باید د مسئولیت احساس ولري:

کله چې یو مامور او مسئول په کارونو کې د مسئولیت احساس نه کوي، د خلکو خدمت په سهي توګه نه شي ترسره کیدلای، نو هغه باید چې د خپلې وظیفې او مسئولیت په اړه بې احساسه نه وي، باید چې دغه مسئولیت او مکلیفیت له شخصي کار وبار څخه پورته وګڼي، او لکه څرنګه چې یو څوک په خپل شخصي کارو بار کې ورځ په ورځ د پرمختګ کوښښ کوي، نو پدغسې عامه ماموریت کې هم باید چې د یو مامور اومسئول هڅه او

[184]. جامع الترمذي
[185]. د (قواعد نظام الحکم فی الاسلام، الخالدي) کتاب، لنډیز او ژباړه، محصل غازي زاده.
[186]. السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعي و الرعیة ، شیخ الاسلام ابن تیمیة ، ص 9
[187]- د مخکنی مرجع 25 مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوښښ زيات وي،ترڅو يې خلکو ته ګټه ورسيږي، او بيت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقيولی شي چې د کارتوانايي ولري، امين وي، له الله تعالی څخه ويره او خوف لري..

الله تعالی فرمايي:((إِنَّ خَيۡرَ مَنِ ٱسۡتَـٔۡجَرۡتَ ٱلۡقَوِيُّ ٱلۡأَمِينُ ﴿٢٦﴾-[188] بيشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدوری ونيو همدا قوي او امانتدار دی)).

نو بايد چې حکومتي اداري او د بيت المال اړونده ارګانونه په وظيفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئوليت باندې په ګمارلو کې دا دوه معياري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په نني وخت کې په کار باندې په توانمندی کې تخصص او مسلک هم داخليږي، او په امانتداری کې د امانت صفت چې ضد يې خيانت دی، که يو سړي هر څومره مسلکي وي، خو امين نه وي، نو بيا هم د وظيفې لپاره وړ نه دی، او که امين وي، خو د کار اهليت نه لري، نو بيا هم مناسب نه دی.

له بده مرغه مونږ په اداراتو کې د دې دواړو اړخونو له نيګړتياو سره مخ يو، پدې معنی چې ځينې چارواکي يا مامورين د کار وړتيا نه لري، او ځينې نور يې بيا امينان نه دي، آن تردې چې په شرعياتو کې متخصص چارواکي د ملت د پيسو او داراياتو په چور کولو او درغلئ کولو کې تورن شول، ، نو کله چې دغسې خلک چې په دين باندې پوهه وي، له دين څخه سرغړونه کوي،له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي.. نو ايا ددغسې خلکو سموالی به پرته له الهي خوف نه پر بل څه باندې وشي، نو بايد چې واقعي مصلح خلک د دې لوی مصيبت په درملنه کې فکر وکړي، او د الهي خوف او وېرې داسې نسخه پکې وکاروي چې له امله يې اصلاح او يا د ملت له سر نه لرې او ګوښه کړای شي.

شپږم: د چارواکو او مامورينو د اصلاح په موخه:

د دې لپاره چې يو مامور خپل مسئوليت په سمه طريقه ترسره کوي، له خيانت نه ځان وساتي، او په امانتداری سره خپل کارونه سر ته ورسوي،بايد چې د خيانت ، رشوت او د هغې اړونده کارونوڅخه د منع کولو ترڅنګ هغوی په سمه طريقه د لمانځه اداء کولو ته متوجه کړای شي.

شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وای ((د يو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د يو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د يو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکې څيز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دی او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دويم خليفه عمر رضي الله عنه به خپلو واليانو او مامورينو ته پخپلو فرمانونو او ليکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله،او دا به يې ويل چې زما په نزد ستاسې پورې په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دی،څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دين (او منصب او مسئوليت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نوروکارونو (اومسئوليتونو) ته به د هغه نه ساتل او ضايع کول زيات وي..

همداراز د يو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئوليت اړونده مسايلو باندې پوهه شي،د رشوت او درغليو اړونده وعيدات ورته بيان شي همداراز د ډالۍ (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او د چارواکي ډالی قبلول هم په رشوت کې داخل ده چې دغه حکم زمونږ په سپيڅلي شريعت کې د لمر په څير روښانه دی.[189]

---

[188] - القصص 26

[189] وګوره: السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، ابن تيمية ، ص 35,18, 36, 102.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په هېواد کې دعدل او انصاف تامينول

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالى يو سنت او طريقه دا هم ده چې پرته له عدل او انصاف څخه آرامي او استقرار نشته ؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالى هغه برابره تله ده چې هيڅ کمى او زياتى پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالى ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي، الله تعالى فرمايي: ((وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ ۝ [190]) الله تعالى اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې يې تله (د عدل قاعده) ايښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تيرى او بې عدالتي ونکړئ.[191]

په تفسير کابلي کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوى ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالى پدې هر څيز کې د خپل حقانيت دلايل، عدالت او مساوات قائم کړې اوايښې دی او په اعلى درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړيوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوى واى؛ نو ځکه پرمونږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانيت په لاري سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقيم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هيڅ هسکوالى او ټيټوالى ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تيرى وکړو.[192]

١ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي:

لکه څرنګه چې په دنيا کې په فردي توګه يو انسان ته د ظلم او تيري سزا رسيږي په همدى توګه ټولنې هم د ټولنيزو ظلمونو او تيريو په سبب له ستونزو او مصيبتونو سره مخ کيږي. او ددې برعکس عدل او انصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمين کوي،شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: (په دنيا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سميږي،که څه هم عدل کوونکي په بيلابيلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلك که څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنې د ګډوډۍ لپاره يې دغه کار کافي دی لکه څرنګه چې ويل شوي دي:((**إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة**)) الله تعالى عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت ړنګوي که څه هم د مسلمانانو وي.او ويل شوي دي:((**الدنيا تدوم مع العدل والكفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنيا له عدل او کفر سره پايښت اودوام لری، خو د ظلم او اسلام سره دوام نشي کولاى.او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّلَ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْبَغْيِ**)).[193] له تيري او خپلوۍ پرې کولو پرته بله داسې ښه لايقه ګناه نشته چې کوونکي ته يې په دنيا کې په ډېره بيړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوئ پرې کولو او تيري څخه.

نو معلومه شوه چې تيرى او ظلم کول انسان له دنياوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکى او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنياوي چارې په عدل سره بناء وي نو پايښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه

[190]. الرحمن ٧-٨

[191].وګوره: الذريعة إلى مكارم الشريعة , الراغب الأصفهاني , ص ٨٣

[192]. تفسير کابلی ٢/١٣٠٣- ١٣٠٤

[193]. سنن الترمذی..

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې چې دنیاوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بیا پایښت نشي لرلای، که څه هم خلك یې د هغه ایمان لرونکې وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له همیشني اور څخه نجات) مرتب دی.[194]

بدرالدین ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعیت یې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رایجول ښودلي دي، هغه وايي: ((باید چې مسلمان بادشاه پخپل حکومت او پخپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ ځکه چې الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ))یقینا چې الله تاسې ته پر عدل او ښېګڼه کولو باندې امر کوي.

او فرمايي: ((وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ)).[195] او کله چې تاسې وینا کوئ، نو په عدل او انصاف سره یې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعیت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کیږي. نو هغه چا ته چې الله تعالی پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه یې ورته د کوم وطن او هیواد واک ورکړی وي، ورباندې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا ځکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آبادیږي)).[196]

تاریخ دا حقیقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تیری کول د ټولنې د پایښت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډیو لامل ګرځي، پدې اړه یونامتو تاریخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله پخپله مقدمه کې پدې نامه یو عنوان لیکلی دی چې (الظلم مؤذن بخراب العمران- تیری او ظلم د آبادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی). او بیا د تاریخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعیتونو پر اساس یې د نوموړي موضوع تحلیل او څېړنه کړې ده.[197]

استاد یوسف قرضاوي صاحب وايي: ((د قومونو د پناکیدلو ،کمزوري کیدو ، د هغوی د تاریخي کارنامو د نه ترسره کیدو او وروسته پاتې کیدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسیره کړي دي. قران کریم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هـــلاك(تباهی) سره تعبیر کوي. او دا یې په زغرده ویلي دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی دی. دا یو حقیقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړوړو په نتیجه کې رامنځ ته کېږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خیانت خپریدل،په ناجایزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غریبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کریم دا څرګنده کړې ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍاسباب یې پخپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده (ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾).[198] دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې لیږلي و او بیشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[199]

امام مودودي رحمه الله په خپله یوه لیکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په یوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپیر او امتیازي سلوک کیږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کیدلو لپاره لاره هواریږي،نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بیلابیلو بربادیو او تباهیو سره مخ کیږي، هغه وايي: ((له دنیا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، امیرانو، پیرانو، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې

---

194 -الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر ، شيخ الإسلام ابن تيميه : ص ٢٧-٢٨

195 . الانعام ١٥٢

196 .تحرير الاحكام في تدبير اهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص٦٩

197 - وګوره : مقدمة ابن خلدون ص ٢٨٦-٢٨٧

198 - آل عمران ١٨٢

199 - وګوره: الحل الاسلامي ، يوسف القرضاوي ص٢٨٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناوړه تصرفات وکړل، په معيشت کې يې ځانونو ته امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي پکې ختمه شوه)).[200]

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رايج وي، يو پر بل باندې زياتی نه کيږي او نه د خلکو حقونه پيماليږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کيږي، په روزۍ کې يې پراخي راځي او په ميوو او غلو کې يې برکت اچول کيږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د يوحديث په ضمن کې يادونه کړې ((د بنو اميه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګُدام) کې څه غنم ومونډل شو، چې د کجوري زړي په اندازه غټ و، يوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره ليکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کيدل)). [201]

او کله چې د ظالمانو,بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالی به خپلو بندګانو ته يو بنده (مهدي عليه السلام) راوليږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تيري ډکه شوی وي.[202] هغه به د رسول الله صلی الله عليه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عيسی عليه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسيره کړي او دغه مهال به يوټولی خلک له يو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کيږي.. د لنګې اوښې شيدې به يوې لوی ډلې خلکو ته کفايت کوي.[203] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپيداکيږي چې دغه مهال به له ګناهونو، شرك، کفر او ظلم څخه پاکه وي. [204]

۲– بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

که ديموکراتان, يا د پانګوال نظام او د اشتراکي نظام پلويان او پيروان د دې دعوه کوي چې پدغې نظامونوکې عدل دی، حريت ،ازادي او مساوات دي،نو موږ پدې کلک باور او عقيده لرو چې د عدل او انصاف راتلل پرته د شريعت له واکمنۍ ناشوني دي، او د امت لپاره د هوساينې او پرمختګ ژوند بې له اسلامه نه شي راتللی،کله چې مسلمانانو اسلامي خلافت او اسلامي نظام درلود، نو له عدالت، انصاف، امن او هوساينې څخه برخمن ؤ.

الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ﴿٥٨﴾)).[205] بيشکه چې الله تعالی تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه يې خپلو څښتنانو ته وسپارئ، او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فيصله کوې، نو په عدل سره فيصله وکړئ، بيشکه هغه څه ډېر ښه دي چې الله تعالی تاسې ته پرې نصيحت کوي، بيشکه الله تعالی اوريدونکی او ليدونکی دی.

پدې آيت کې حاکمانو ته امر شوی چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي، او د عدل تامين او راتلل پرته د شريعت له تطبيقه نه ترسره کيږي.او پدې قول (إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ) سره الله تعالی د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصيف او مدحه کړې ده، نو ټول خير د شريعت په عدالت کې دی؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنيا چارې سميږي، انسان ورباندې جوړيږي، او ټولو خلکو ته نيکمرغي او سعادت وربښل کيږي. او همدغه دالله تعالی حکم او فيصله ده، نو ايا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فيصله ښه کيدای شي، الله تعالی فرمايي: ((وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكۡمٗا لِّقَوۡمٖ

[200]- وګوره: برالأمان ،امام مودودي ص ۳۲

[201]- الجواب الكافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القيم، ص ۱۰۰

[202]- لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حديثو کتابونو کې پدې مفهوم حديث ذکر شوی.

[203]- دغه خبرې په صحيح حديث سره ثابتی دي، وګورئ (صحيح مسلم , کتاب الفتن).

[204]- الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القيم ص.۱۰۰-۱۰۱

[205]. النساء ۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾)).[206] او له الله تعالى نه پرته بل څوک ښه فيصله كوونكى شته، د هغه قوم لپاره چې يقين لري. بلکې يوازې الله تعالى ښه فيصله کوونکی دی.

د اسلام دين دانسان د هدايت او لارښوونې دين دی هغه څه يې بشريت ته راوړي چې دهغوی ژوندون پکې دی، الله تعالى فرمايي: ((يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسْتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ)).[207] اى مومنانو د الله او د هغه د پېغمبر حکم ته لبيک وواياست، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی، او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کيږي،او پرته له اسلامي شريعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساينه دې تامين کړي.کله چې د مسلمانانو د ژوند له بيلابيلو ډگرونو لکه: سياسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وگرځيدل، داځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پيروي گمراهي او لاورکي ده، الله تعالى فرمايي: ((فَمَاذَا بَعْدَ ٱلْحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَـٰلُ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾)).[208] او بې له حقه پرته له گمراهۍ بل څه نشته، نو تاسې (اى نامنونکو) ولې له حق څخه اړول کيږئ..

الله تعالى ته د خپلو ټولو بندگانو حالات معلوم دی هغه يې گوري او ورڅخه خبر دی او کوم قانون چې يې ورته راليږلی دی په هغې کې د دوی گټه او مصلحت دی، همدارنگه د انسانانو حريت او ازادي يوازې د اسلامي شريعت په سيورې کې متحقق کيږي،او د دې برخلاف کله چې هم په يوه ټولنه کې د بندگانو او يا د هغوی د نظرياتو او تصوراتو پيروي کيږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځيرونو تړل کيږي چې بيا هلته حريت او ازادي وي او نه په ټولنه کې عدل، او مساوات رامنځ ته کيدای شي. [209]

۳ – د ظلم او زياتي مخنيوى كول يوه فريضه ده:

د اسلام سپيڅلي دين هر ډول ظلم او تيرې حرام کړی، رسول الله صلى الله عليه وسلم د حِجّة الوداع (رخصتيدو حج) په خطبې کې داسې وفرمايل:((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[210]بيشکه چې ستاسې وينې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسى حرام دي لکه ددې ورځې (لوی اختر) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي (مکه مکرمه) او پدې حرمت والا مياشت (ذو الحجة) کې -د اوينا يې څوځله تکرار کړه- بيا يې سر (مبارک) را جگ کړ او ويې فرمايل: اى الله ما ورساوه! اى الله ما ددې رسونه او تبليغ وکړ!

په حديث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي چې الله تبارك وتعالى فرمايلي دي: ((يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا)).[211] اى زما بندگانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړی او ستاسې ترمنځ مې هم حرام گرځولی دی، نو يو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالى په قرآنکريم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړی دی هغه فرمايي: ((مَا لِلظَّـٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ [212]- په قيامت کې به د ظالمانو لپاره نه نژدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه يې سفارش منظور شي)).او فرمايي:((وَمَا لِلظَّـٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ﴿٧١﴾ [213]-او ظالمانو ته به هيڅ مدد گار نه وي)).

---

[206] المائدة 50.
[207] الانفال ۲۴.
[208] يونس ۳۲.
[209] قواعد نظام الحكم فى الاسلام، محمود عبدالمجيد الخالدي ص ۸۲- ۸۴ ،
[210] متفق عليه.
[211] مسلم.
[212] غافر ۱۸.
[213] الحج ۷۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ)).[214] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بیشکه چې ظلم په ورځ د قیامت کې تیارې دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بیشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوی دې ته وادار کړل چې په خپلو کې یې یو د بل وینې توی کړې او یو دبل مُحَرم حقونه یې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنیا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تیري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾))[215] - بیشکه چې الله تعالی په عدل، ښیګڼه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبیحو او بدو کارونو او له تیري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائیږي چې پند او نصیحت واخلې)). او فرمایي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾)).[216] ای مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د یو دښمن قوم دښمني دې پرتاسې ددې باعث نشي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهیزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه وویریږئ بیشکه الله پوهیږي پر هغو کارونو چې تاسې یې کوئ.

۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه:

په ټولنې کې د استقرار رامنځ ته کیدلو او د الهي مسئولیت رفع کیدلو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زیاتي مخنیوې وشي او د یو مسلمان وینه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې یې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقونو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې باید په یاد ولرو چې زمونږ په هیواد کې د چارواکۍ او منصب له لارې له پخوا راهسې ځینې چارواکي، مسئولین او قاضیان.. په خیانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپڅلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځینو خلکو پکې د جهاد او مهاجرینو په نامه راغلي ډېر مالونه او پیسې په خپلو جیبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکیتونه یې وګرځول..او بیا د افغانستان له فتحې وروسته د مجاهدینو حکومت چې د ګډوډیو ښکار شو درغلیو پکې لا زیات زور واخست..

او نن ورځ خو د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بیت المال کې په پوره جرات سره درغلي او خیانتونه روان دي. که مونږ د هېواد حاکم نظام ته ځیر شو، نو وبه ګورو چې له الف نه تر یا پورې د خیانت او درغلئ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غړیې د دنیا په کوز او بر سر کې واوریدل شو!

دا خو د حکومت او نظام په کچه، او تر کومه پورې چې د رعیت او عامو وګړو پورې اړه لري، نو باید چې باید چې هر وطنوال له هر ډول ظلم او زیاتي نه ځان وساتي، کوم حقوق چې ورپورې اړه لري وریې کړي، مخکې لدې چې بیا به په قیامت کې د هغې په بدله کې خپله نیکي ورکوي لکه څرنګه چې په حدیث شریف کې راغلي دي.

باید یادونه یې وکړو چې هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د مظلومانو مرسته کول او حقدارانو ته یې د خپلو حقونو ورکول هم خورا زیات اړین دي،او دې کار ته باید چې لومړیتوب ورکړ شي؛ داځکه

[214]. مسلم
[215]. النحل ۹۰
[216]. المائدة ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوی دعاګانې له ځانونه سره مل کړي نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړي او بريالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[217] تاسې زما خوښي په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بيشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي د هغوی په خاطر درکول کيږي.

۵– د چارواکو، قاضيانو او مامورينو اصلاح ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامينولو په برنامه کې دا اړينه ده چې لومړی چارواکي، قاضيان، د حکومتي او غيرحکومتي ادارو او مئوسسو کارمندان او مسئولين د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړای شي.

نو راځئ چې چارواکي، مسئولين، قاضيان او مامورين له خپل پالونکي څخه ووېروو، د مسئوليت او منصب په امانت کې له خيانت کولو څخه ډډه کولو ته يې اړ کړو، په صدق سره توبه ويستلو، او ولس ته د حقونو ورکولو مسئوليت ته يې وهڅوو! پدې ځای کې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو کې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوي دي:

لومړی: د رعيت په وړاندې د مسئوليت احساس:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**كُلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ**.[218] - له تاسو څخه هر يو مسئول دی (چې پوښتنه به ورڅخه کيږي) نو هغه څوک چې د خلکو مشر وي هغه به د خپل رعيت په هکله پوښتل کيږي)). او فرمايي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌّ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ**)).[219] نشته هيڅ يو بنده چې الله تعالی ورته د رعيت چارې سپارلي وي، او هغه يې د حقونو ساتنه او خيرخواهي ونکړي، او پدغسې حالت کې مړ شي چې له هغوی سره خيانت کوونکی وي، نو د جنت بوی به هم ونه مومي.

دويم: د قيامت ورځ سزا راپه يادول:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)).[220] څوک چې مونږ په کوم کار (ماموريت) باندې وګماره او بيا له مونږ څخه يوه ستنه او يا له هغې څخه کم شی پټ کړي، نو دا به غلا او خيانت وي چې دقيامت په ورځ به يې راوړي. او فرمايي:((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ**)).[221] د هر وعده ماتوونکی او دوکه مار لپاره به د قيامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګيږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امير (رئيس دولت) نه زيات غدر کوونکی بل څوک نشته (کله چې غدر او خيانت کوي.

دريېم: د بدو حاکمانو بده پايله:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[222] ای الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئوليت واخلي او سختي ورباندې وکړي، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمي ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حديث په شرحه کې وايي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عموميت او شموليت افاده کوي، يعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې،د وصيت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فَشَقَّ عَلَيْهِمْ**) يعنې د هغوی د تکليف لامل وګرځيد او يا يې په وينا او يا فعل سره د سختئ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي

---

[217]- **رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(٧٧) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة) و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءكم" فتح الباري ٦ \ ٨٨**

[218]. متفق عليه

219. متفق عليه

220. مسلم

221. مسلم

[222]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړئ او په تکلیف کې یې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا وويني. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي ﴿فَرَفَقَ بِهِمْ﴾ معنی داچې په نرمئ، ښه وضعیت او شفقت سره یې چلند ورسره وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي ﴿فَارْفُقْ بِهِ﴾ معنی داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[223] او شیخ ابن عثیمین رحمه الله د حدیث په شرحه کې وایي: دا جمله ﴿فَاشْقُقْ عَلَيْهِ- ته ورسره سختي وکړئ﴾ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خیرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص یا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه یو چا ته د یوې مدرسې یا ښونځې مدیریت ورکړ شي، آن تر دې چې یو ښوونکی چې د خپل ټولګي مسئولیت ورپه غاړه دی او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او ﴿مَن وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا﴾ پدې جمله کې ﴿شيئاً﴾ نکره ده، او کله چې نکره په سیاق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ویلي دي – معنی داچې هر شی او هر کار چې وي.[224]

څلورم: په قیامت کې د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلی الله عله وسلم فرمایي:((**إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا**)). [225]د قیامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو باندې د مهربان ذات جَلَالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښی طرف دی، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پریکړو، پخپلو کورنیو او په ورسپارل شوو چارو کې یې عدل کاوه. او فرمایي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ**)).[226] بیشکه هغه مسلمان امین خزانه دار (بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دی کوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره نافذوي (او یا ورکوي) هغه څه چې ورته یې امر شوی دی مستحقینو ته.

نو باید چې چارواکي او مامورین خپل ځانونه عادلان ثابت کړي اوپه بیت المال کې ناوړه تصرفات ونکړي، همدارا ز د مئوسساتو مسئولین او مامورین دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بیت المال مالونه دي چې په هغی کې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بیت المال کې ناروا او ناجائزه تصرف دی. او د آخرت سزا یې همغه ده کومه چې د بیت المال پر خیانت او غلا کولو باندې مرتب کیږي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((إِنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[227] ځیني خلک د مسلمانانو په مالونو (بیت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قیامت کی به د دوی لپاره اور وي)). او په بل حدیث کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[228] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حیثیت:

په حکومت، مئوسسه یا عام المنفعه پروژه کی چی څوک د کار او وظیفې لپاره وګمارل شي که هغه لوړپوړی وي او یا ټیټ پوړی، د ټولنې او ولس په وړاندی د دی حیثیت لري چی ګویا د دوی یو خادم دی ،او دغه حقیقت په یو روایت کې ذکر شوی دی: ((ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې یو جلیل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاویه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام یې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجیر او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وویل: داسی ووایه: ((**السلام عليك أيها الأمير**! پر تا دې سلام وي ای امیر ه!)) نو هغه دویم او دریم ځل همهغه اولنی سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وریادول.

---

[223]. فيض القدير، المناوي، ٢/ ١٠٦

[224]. شرح رياض الصالحين، ٣/ ٦٣٣

225. متفق علیه

[226]. صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب أجر الخازن الأمين.

[227]. البخاري

[228]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاویه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وویل: تاسې ابومسلم پرخپلې وینا باندې پرېږئ هغه چې څه وایي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بیا هغه معاویه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وویل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَّأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولاَهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولاَهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[229] بیشکه ته یو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعیت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره ټاکلی يې،که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې يې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنی او ورستنی سره رایوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

یو سړي دویم خلیفه عمر رضي الله عنه ته وویل: ای د مسلمانانو امیره! که د بیت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنۍ) باندې یو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وویل: ایا ته پوه يې چې زما او د دې خلکو (رعیت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې یوه ډله مسافر یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې يې یو چا ته وسپاري،ترڅو يې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیاته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي ؟[230]

شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بیلګه:

هغه چارواکی، هغه رئیس او هغه مامور چې په خپل مسئولیت کې خیانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پیسو او رشوت په بدله کې ورکوي او یا د پیسو په بدله کې مجرم باندی حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت يې د ډاکوانو د مشر او یا د لوط علیه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چې شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وايي: ((**وولي الأُمر إذا ترك إنكار المنكرات وإِقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه**)).[231] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پیسو په مقابل کی د بدو کارونو مخنیوی او د حدودو نافذول پرېږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څیر وي،او یا د لوط (علیه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځی سره ورته والی لري چی د خپل خاوند له میلمنو څخه به يې فاجران او بدکاران خبرول او دهغوی رهنمايي به يې کوله.

همداراز نوموړی عالم امام وايي:((**وولي الأمر إنما نصب ليأمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأُعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أُخذ مالا ليجاهد به فی سبيل الله فقاتل به المسلمين**)).[232] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نیکیو باندې امر وکړی، خلک له بدیو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لکن کله چې یو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنیوی پرېږدي، نو په حقیقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته يې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوئ، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او یا یې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالی په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پیسې ورکړل شي، لکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

۵- له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول:

باید چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنې طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې يې الله تعالی امر کړی دی: ابوهریره رضي الله عنه روایت کوي چی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ**

---

[229]. السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ص 9

[230]- د مخکنی مرجع 25 مخ .

[231]-**الامر بالمعروف و النهی عن المنكر، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٥٦**

[232] -مخکینۍ مرجع ص ٥٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ)).[233] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څيز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر همهغه څه باندې امر کړی چی پیغمبرانو ته یې ورباندې امر کړی دی چې: ای پیغمبرانو له پاکیزو شیانو څخه خوراک وکړئ او نیك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمایي: ای مومنانو له هغو پاکو شیانو څخه خوراك کوئ چی تاسې ته مو روزي کړي دي او الله ته شکر گوزاره شئ که یوازې د هغه عبادت کوونکي یاست. بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم د یو سړي یادونه وکړه چی اوږد سفر به کوي، د سر ویخته به ئې گډوډ ((او غیر منظم) وي، دوړې او گردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وایي به: ای ربه! ای ربه! (دا څیز او هغه څیز.. راکړئ) حال داچی د هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذیه شوی وي، نو څرنګه به یې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چی یو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتیا لپاره یو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرمیږي ؟ هغه وویل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وایي: ((**رد درهم من شبهة أحب إلى من أن أتصدق بمئة ألف درهم**)).[234] له مشتبه مال څخه د یوې روپۍ بیرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چی سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانیو نیکانو خلکو د مېرمنو او بیبیانو په هکله دا ویل شوي چی خپلو مېړونو ته (چې کله به دکار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ویل: ((**اتقوا الله فينا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر على الجوع، ولا نصبر على الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر على الجوع ولا نصبر على النار**)).[235] زمونږ په باره کې له الله څخه وویریږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بیشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او یا به یې داسې ویل: مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندی صبر نشو کولای.

او که یو څوک د خپلو کورنیو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خوري او یا یې د هغوی د عیش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخیره کړي وي، نو پدې دې پوه شي چی: په خلکو کې هغه څوک ډیر بدبخته دی چی د بل چا د دنیا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې یو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

راځئ چې پدې ځای کې د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز رحمه الله یو ډېر جالب موقف راپه یاد کړو: (کله چې هغه ته د مرگ شیبې رانژدې شوې یو مشاور یې ورته وویل: زامنو ته دې له بیت المال څخه د څه برخې وصیت وکړه! ځکه چی دوی نیستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکریم دا آیت ولوست: (**إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡكِتَٰبَۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ١٩٦**)[236] بیشکه زما ساتونکی الله تعالی دی، هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی، هغه د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی کار جوړوي. بیایې وویل: زما زامن یو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چیرته نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ډیره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او فسق کې له هغوی سره مرسته وکړم.[237]

په ټولنه کې د حرمخوریو او درغلیو د لمنځه وړلو او مخنیوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم گامونه واخستل شي:

لومړی: د هر ډول ظلم پر ضد ریښتیني مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالئ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي،او خاین قاضیان او څارنوالان،همداراز خاین او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړی شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم

233- مسلم

234. وګوره :جامع العلوم والحكم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ۱۹۲- ۱۳۳ .

235. تعليق اشيخ عبد الفتاح ابوغدة على: رسالة المسترشيدين لامام الحارسي المحاسبي، ص ۱۵۳

236- الأعراف ۱۹۶

237- البداية والنهاية امام ابن كثير ص ۱۳۴ (مکتبة الشاملة).

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايلي: ((**القُضاةُ ثلاثة: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقَضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)).[238] قاضيان په درې ډوله دي: د هغوی له جملې څخه يو ډول قاضيان به په جنت کې وي او دوه پاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړی دی چې حق يې پيژندلی وي او د هغې برابر يې پريکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق يې پيژندلی وي، لکن په پريکړه کې يې تيری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پريکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل او انصاف علمبردار ګڼل کيږي، هغوی خو ددې لپاره نه دي چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئوليت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بيا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خيرو په وړاندې وګرځيدل،په حديث کې راغلي دي: کله رسول الله عليه وسلم معاذبن جبل يمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لېږه،نو يوه ځانګړې توصيه يې ورته دا هم وکړه ((اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ)).[239] او وويرېږه د مظلوم له خيراو څخه، بيشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کيدو) نشته دی.

دويم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول:

بايد چې د مصلحو او الله تعالی ويريدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پديدې پوره مراقبت او دا يو ستر قانوي جرم ګرځول شي. همدارانګه په اخلاص او ريښتينولۍ سره د احتساب په نوم ځينې ارګانونه او يا ځينې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغۍ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه فرمايي: ((**لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي**)).[240] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشيخ مناع خليل القطان رحمه الله وايي: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هيله به ورته ولرئ چې رعيت يې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنژدې کوي او يا يې حاکمان او د چارو مامورين خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جيبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ايا دغسې ټولنه چې د داسې درغليو او خيانتونه ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او يا به يې د کارونو ميوه او ښه نتيجه واخستل شي ؟!

حقيقت دادی چې رشوت او بډې ستر خيانت، سخت تيری او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له يوه اړخه چارواکي او د چارو مامورين پدې خيانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي څوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کی مرسته کوي، دغسې بداخلاقيو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمينه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې بايد دا لاندې نکات په ياد ولرو:

أ.غل يوازې هغه څوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي يې، بلکې د يو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بيا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بيت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکی عمل دی، چې لدې لارې د يو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کيږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کيږي.

ج. رشوت ورکوونکی په رشوت ورکولو سره د يو چارواکي او مامور ضمير د داسې څيز په بدله کی اخلي چې هغه ډير لږ دی، او هغه څه ورڅخه لاس ته راوړي چې دای غواړي او دده حق نه دی.

---

[238]- **رواه ابوداد، وابن ماجه**

[239]. سنن الترمذي..

[240]- سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

د. رشوت د نفس ټيټوالی دی، د مروءت او ميړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خيانت دی، چې يوازې هغه خلک يې مني څوک چې سپيره طبيعته او بد اخلاقه وي.

هـ. د هميش لپاره رشوت د خيانت او غداری ملګری وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره يو لوی شراو په دين او اخلاقو باندې ستر جنايت اوتعرض دی،او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پيداشي، نو د زوال زنګ يې ووهل شي او د تباهی له ګواښ سره مخ شي.[241]

۶– حقونو سپارلو ته بلنه:

بايد پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنيا کې يو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به يې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په ياد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالی له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِهِ، أو شيءٌ؛ فلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَمَلٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقَدْرِ مَظلمَتِهِ، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ مِن سيئاتِ صاحِبِهِ، فحُمِلَ عليهِ**)).[242] پر چا باندې چې د کوم مسلمان ورور د مظلوميت حق وي له پټ او عزت او يا بل څيز څخه، نو نن ورځ (په دنيا کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بيا به په آخرت کې نه ديناراو نه درهم[243] وي. او که هغه لره کوم نيک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به يې ورکړل شي او که نيکی نه لري، نو د مظلوم بدی به راواخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ**)).[244] دقيامت په ورځ به خامخا حقدارانو ته د هغوی حق ورکوئ .آن تر دې چې له ښکرورې ګډې (يا وُزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوې وي) هم بدله اخستل کيږي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُواالْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ**)).[245]

ايا تاسې پوهيږئ چې نيستمن او تش لاسی څوک دی؟ صحابو وويل: په مونږ کې خو تش لاسی هغه څوک دی چې روپۍ او دنياوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمايل: زما د امت مفلس هغه دی چې د قيامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې يو چا ته به يې کنځلې کړې وي، په يو چا به يې تهمت لګولی وي، د يو چا مال به يې خوړلی وي، د چا وينه به يې توی کړې وي او يو څوک به يې وهلی وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نيکيو څخه نيکۍ ورکړل شي، او که نيکۍ يې ختمې شي مخکې لدې چې د هغوی حقونه اداء کړي، نو د هغوی ګناهونه به راواخستل شي او پده باندې به واچول شي، بيا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنيا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه يې اخستي دي بايد چې هغوی ته يې وسپاري اويا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له ګناه څخه د توبې ويستلو يو شرط دی.[246]

---

241. وګوره:**الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص 188- 189(موضـوع : الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).**

242. البخاري

243. دهغې زمانې د دوه سيکو نومونه دي چې دينار يې د درهم په نسبت زيات قيمتي و.

244. مسلم

245- مسلم

246. د بنده په حق ضايع کولو کې د توبې شرطونه لومړی: د هغه ګناه پريښودنه، پر هغې پښيمانتياکول، دا عزم کول چې بيا به ورته نه راګرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي يا ورڅخه معافي وغواړي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

او که يو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شريکه پانګه (بيت المال) وي، نو بايد چې هغې ته يې ور وګرځوي او که بيت المال موجود نه وي، بايد چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پيرئ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لګښتونو او داسې نورو کارونو کې يې مصرف کړي. همدارنګه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طريقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپيژندل شي، نو غاصبين پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، بايد چې د توبې ويستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو کی مصرف کړي.[247]

د مالي حقونو په باب کې بايد د رسول الله صلی الله عليه د غه وينا هم د سترګو په وړاندې وګرځوو: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[248] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.

ددغه سخت وعيد په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جوارۍ (قمار) يا د کهانت د ګټې، يا د کوډو (جادو) يا دغيب ويلو، يا په باطله سره دم اوتعويذونو کولو له لارې رالويه شوي وي؟ همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پيسې لاس ته راوړي. يا د شرابو، مخدره موادو، د ټي وي او فضائي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمې کولو، سود خوړلو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي، دغسې وعيد ورته متوجه دي نو بايد پخپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۷- مخکې له بيا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کيدو وروسته دغه لفظ (بيا رغونه) او پدې مفهوم سره ډېرې جملې او خبرې مو وليدې او واوريدې،خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځليدونکي ښکاريدل، ولس ته په زياترو حالاتو کې دوکه ورکوونکې تمام شول.

هغه په ملياردونه ډالر چې د افغانستان د بيا رغونې او بيا آبادۍ لپاره راغلل،ايا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زياتره برخه د ځينو خاينو وګړو جيبونو ته ولاړه.. او پدې خيانتونو کې بيلابيل اړخونه درګير ؤ. لومړی په خپله بهرنيان او وريسې ځينې داخلي متعدد وګړي او ما فيايي کړۍ. چې پدې طريقه زموږ په هېواد کې خيانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې وګړو ته ډېر آسانه کارونه وګرځيدل،او که د دې ستونزې مخنيوی ونه شي، نو د ناسور په څير لاعلاجه وګرځي.

بايد وويل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تيرو وختونو کې کومې ادارې رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځيدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختيار نه شي چې مخکې د هېواد له بيا رغونې د فرد او ټولنې بيا رغونې ته پکې پاملرنه شوي وي. همدارنګه لومړی حکومتي کارمندان او مسئولين سم او اصلاح نه شي، نو هيڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعيت له مخې چې کله اوبه له بره خړې وي ښکته هم خړې وی، بايد لومړی د لوړ پوړو چارواکو اصلاح ته پاملرنه وشي بيا د نورو.

داصلاح په ميدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې ديني بيداري او د الله په وړاندې دمسئوليت احساس پياوړی کول... يو بنسټيز حل دی،خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چارواکو محاسبه کول، د خاينو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړين دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونی دی.

---

[247]. وګوره :الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الإسلام ابن تيميه، ص ۳۸

[248]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړیکه له خپل پالونکي ذات سره ټینګول، د وګړو د معنویاتو او عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دی.

۸– د نیکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار:

نن سبا چې د تیکنالوژئ او مادي وسایلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د یوې قریبې یا کلي شکل اختیار کړی دی، د مادیاتو، عیش او عشرت په اسبابو کې یو تربله بیلابیلې سیالۍ او مسابقې روانې دي.. په دنیاوي ژوند کې یو له بله اغیزمن کېدل،له پردیو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کېدو پدیده او داسې نورې ناخوالی دا ټول د دې لامل شوي چې باید اسلامي امت لکه څرنګه چې د مټ او اسلحې په زور د یرغلګرو مقابله کوي، باید چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغریاتو(دوکه کوونکو) شیانو په وړاندې، یو مسلمان د آخرت همیشنۍ ژوند را په یاد کړي،دایما دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو یوازې همدا د دنیا ژوند نه دی اونه یوازې د دنیا مزو،چړچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوسانه ویل کیږي،دا خو د مادي خلکو تصور او معیار دی، الله تعالی فرمايي: ((يَعْلَمُونَ ظَٰهِرًا مِّنَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ ٱلْءَاخِرَةِ هُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾)). [249]هغو (کافران) د دنیا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهیږي او په حقیقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غولیدلي خلک او یا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې همیش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان یو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلك دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړې توګه لویدیځوال د اخلاقي زوړتیا په وجه پداسې عذاب کې راګیر دی چې زمونږ فقر او نیستي ورسره هیڅ پرتله کیدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ایډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځیدلې ده، هلته کورنی نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پریشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له امله یې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځینې کافرانو ته دنیاوي وسایل پراخه کړي، او ژوند زیات وسایل یې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه دي،که الله تعالی هغوی ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزیات کړي، نو د آخرت له هغو همیشنیو نعمتونو سره نه برابریږي چې الله تعالی یې له خپلو مومنو او پرهیزګارو بندګانو سره وعده کړې ده، الله تعالی فرمايي: ((وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِٱلرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَٰبًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَٱلْءَاخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾)).[250] که نه وای (دا وېره) چې شي خلک یوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوی ته چتونه د سپینو زرو، او زینه پایي هم له سپینو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخیژي. او د هغوی د کورونو دروازې او د هغوی تختونه به هم له سپینو زرو ؤ ترڅو دوی (پر هغو تختونو) تکیه کولی. او د سرو زرو ښیزونه او نور د زینت شیان به مو هم ورکړي واې (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي وای) بیا هم دغه ټول د دنیاوي پاتې کیدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهیزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

---

[249]- الروم ۷

[250]. الزخرف ۳۳-۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دنيا دغه وسائل بلکې ټوله دنيا د الله تعالى په نزد هيڅ قيمت او ارزښت نلري.اوکه ارزښت يې درلودلای،نو بيا خو به الله تعالى دې کافرانو ته (چې د الله تعالى دښمنان دي) يو ګوټ اوبه هم نه وای ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:((لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ)).[251] که چېرې د الله تعالى په وړاندې دنيا د ماشي د وزر برابر (قيمتي) وای، نو کافر ته به يې ورڅخه يو ګوټ او به هم نه وی ورکړې.

بايد پدې پوه شو چې د دنيا ظاهري ښکلا، دنيا وي وسائل او پراخي د انسان د نيکمرغۍ او خوشحالی يواځينی سبب نه دی، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالی او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ)).[252] په زياتوالي د مال باندې بډاوالی نه راځي، بلکې د يو چا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالې دی. او فرمايي:((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللهُ بِمَا آتَاهُ)).[253]په يقيني توګه کامياب دی هغه څوک چې د اسلام پر دين باندې مشروف شي،کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړي دي پر هغی بې قانع کړی وي.

او د زړه ارامتيا، اطمئان او سکون د الله تعالى په ذکر سره راځي الله تعالى فرمايي: ((أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾)).[254] بيشکه د الله په ذکر او ياد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کيږي

د دې دريو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالى په عبادت کې د خوند او لذت احساس يوځای شي، نو بيايې لرونکی پوره خوشحاله او نيکمرغه وګرځي، او د (حياة طيبة - سپيڅلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالى يې پخپل کلام کې يادونه کړې ده (مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾).[255] څوک چې له تاسې څخه نيک کار وکړي که نارينه وي او يا ښځينه پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو په دنيا کې به ورته سپيڅلی او پاکيزه(د خوشحالۍ او نيکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نيکو عملونو ښه بدله ورکړو.[256]

۹– د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((صَلاَحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ)).[257]د دې امت د لومړنيو خلکو اصلاح او سمون په زهد[258]او يقين [259] سره شوی و، او وروستني به يې په بخل او اوږد اميد لرلو سره تباه کيږي.

له دنيا څخه بې رغبتي (او زهد) د امت د حالاتو له سمون سره خورا لوی تړاو لري. او په حقيقت کې زهد په يقين باندې ودريږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او يقين ولري، نو بيا ورته دنيا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هيڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنيا ژوند اووسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلى الله عليه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنيا له نعمتونو څخه ځان محروموول نه ؤ، بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکيې) او په سختيو باندې يې عادت کول ؤ، ترڅو دنيا او مال د دين په لار کې د مجاهدې کولو ، او دالله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

---

[251]. رواه الترمذي

[252]- رواه مسلم

[253].رواه مسلم

[254]. الرعد ۲۸

[255]. النحل ۹۷

[256]. وګوره: تفسير کابلی ۱/۱۵۷۵

[257]. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حديث حسن (صحيح الجامع الصغير و زيادته, الالباني2/ 715).

[258]. له دنيا څخه بې رغبتي.

[259]. پوخ باور چې شک پکې نه وي او نيک عمل ته هڅونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند کې زهد او له دنیاوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د ساد ګۍ ژوند اختیارول د ایمان له څانګو څخه یوه څانګه ده، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ)).[260] بیشکه چې په ژوند کې سادګي او تقشف له ایمان څخه دی.

له تقشف څخه مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړي، بلکې معنايي داده چې بنده باید د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او همیش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نوبیا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالی په لار کې سربښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عیش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغیرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غریبي هم راځي، چې بیا ځینې خلک په غریبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي.

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقیدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بیلابیلو منحرفو افکارو او نظریو ښکار ګرځي. او داچې دنیاوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسیدلو په خاطر ډېر خلک دین او آخرت ته نه ګوري.. نو پداسې حالاتو کې دا اړینه ده چې یو مسلمان د زهد او یقین دې مفاهیمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنیا څخه بې رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د یو مسلمان د کامیابۍ او فلاح تضمین کوي. الله تعالی ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختیار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زیاتوالی ونکړي، رسول الله صلی الله فرمايي: ((ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُحِبُّوكَ)).[261] له دنیا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روایت دی، کله چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه یمن ته (د والي په صفت) لیږه نو داسې یې ورته وفرمایل: ((«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ-[262] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بیشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله وسلم فرمايلي دي: ((إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ- ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې درانده خلک ورباندې نشي تیریدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وايي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تیریدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم.[263]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدې ته اړتیا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شریعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نشي، ځان په سختیو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګۍ ته شاه کړي، او د الله تعالی اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ)).[264] اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شریعت خلاف کارونه پرېږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

یو مسلمان باید په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنیا لرل د کامیابۍ او کمال معیار وګرځوي، ځکه چې د انسان کامیابي او ارزښت په دینداري او نیک عملئ کې دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقَكُمْ، كَمَا قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي

[260]. سنن ابي داود
[261]. سنن ابن ماجه
[262]. مسند احمد
[263]. مستدرك الحاكم
[264]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقَدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ)).[265] بیشکه چې الله تعالی ستاسې ترمنځ اخلاق ویشلي دي، لکه څرنګه چې یې ستاسې ترمنځ ستاسې روزۍ ویشلي دي، او بیشکه چې الله عزوجل دنیا هر چا ته ورکوي که یې خوښ وي او یا یې خوښ نه وي، اویو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بیا یې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورځخه ورکوي هغه به یې (د الله تعالی په نزد نه قبلیږي) او هغه چې له ځانه وروسته یې پریږدي دوزخ ته به یې د لارې توښه وي، بیشکه چې الله عزوجل بدي پر بدۍ باندې نه محوه کوي، لکن بدي پر نیکۍ باندې محوه کوي او بیشکه چې چټل شی پر چټل باندې نه لرې کیږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې یې یوازې د دنیا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونیسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، یا دنیا ته په آخرت او دین باندې ترجیح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کامیابۍ به بې برخې وي، الله تعالی فرمایلي: ((مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعَاجِلَةَ عَجَّلۡنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلۡنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصۡلَىٰهَا مَذۡمُومٗا مَّدۡحُورٗا ﴿١٨﴾ وَمَنۡ أَرَادَ ٱلۡأٓخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعۡيَهَا وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ كَانَ سَعۡيُهُم مَّشۡكُورٗا ﴿١٩﴾)).[266] هرڅوک چې عاجله دنیا غواړي، نو په جلتۍ سره (مخکې له آخرته) په یې ورکړو څومره چې موږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بیا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړی شوی او د الله تعالی له رحمته شړل شوی به وي. او هرڅوکه چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې دای مومن وي، نو بیشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالی په نزد) مقبولي دي.

باید چې یو مسلمان په دنیا کې د مسافر په څیر ژوند وکړي، عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم زه له اوګو څخه ونیولم راته یې وفرمایل: ((**كُنْ في الدُّنْيا كأنَّكَ غريبٌ، أو عابِرُ سبيلٍ**)) په دنیا کې داسې اوسه لکه مسافر اویا لاروی (په لارې تیریدونکی).او عبدالله بن عمر رضي الله عنهما به ویل: ((**إذا أَمْسَيْتَ فلا تَنْتَظِرِ الصَّباحَ، وإذا أَصْبَحْتَ فلا تَنْتَظِرِ المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، وَمِنْ حياتكَ لموتِكَ**-[267] کله چې درباندې بیګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بیګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته)). امام نووي رحمه الله وایي: محدثینو د دې حدیث په شرحه کې داسې ویلي: دنیا ته میلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګویا ته به پکې دېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له څیزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر یې په پردي وطن کې (د اړتیا په اندازه) ورځخه اخلي. او مه پکې زیات مشغولیږه بلکې ځان داسې وګڼه چې ته پکې یو مسافر یې او بیرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورځخه ستنیږې.[268]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی هغه وایي: رسول الله صلی الله علیه وسلم په پوزکي (بوریا) باندې ویده شوی و چې په اړخ (مبارک) کې یې د هغې (پټو) اثر کړی و، نو موږ ورته وویل: ای د الله پیغمبره! یو نرم فرش به درته هوارو و، نو ویې فرمایل: ((**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**)).[269] زما له دنیا سره څه کار دی، نه یم زه په دنیا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د یوې ونې سیورې کې کیني بیا ولاړ شي او هغه پریږدي.

علي کرم الله وجهه ویلي: ((**ارْتحَلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتحَلَتِ الآخرةُ مُقْبلةً، ولكلِّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ.**)).[270] دنیا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دی

---

[265]. مسند احمد
[266]. الاسراء 18- 19
[267]. البخاري
[268].رياض الصالحين، للنووي، ص ۱۸۷
[269].**جامع الترمذي**
[270]. **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ددې هر یوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنیا زامن مه کیږئ. بیشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

په پای کې وایو: زموږ دا څیړنه یو بشري کوښښ دی چې له نیمګړتیاو به خالي نه وي،نو د لیکنې کَره والی او مثبت ټکي یې د الله تعالی په توفیق او مرسته ترسره شوي دي، او کومه نیګړتیا چې لري هغه به زما له ځانه وي، له الله تعالی نه یې معافی او بښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ و على آله و سَلِّم.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول، ۱۴۳۸ هـ ق/۲۷ قوس، ۱۳۹۶ لمریز (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړ لیک

سریزه ___ 1

لومړی څپرکی ___ 3

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه ___ 3

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه ___ 3

دویم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه ___ 6

دریم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه ___ 7

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي: ___ 7

۲– کمونستي کودتا : ___ 8

۳– خپلمنځي جنګونه: ___ 8

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډي: ___ 8

۶– د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه: ___ 8

د حرامخوریو او درغلیو پایلې: ___ 8

په دنیاکې د خیانت اغیزه : ___ 10

۷– په اوسني حکومت کې درغلی: ___ 11

هیواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت یې: ___ 11

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: ___ 13

دویم څپرکی ___ 15

د فقر ناوړه اغیزې اوناخوالې ___ 15

لومړی: ناوړه اغیزې: ___ 15

۱– د خلکو پر عقایدو د فقر اغیزه: ___ 15

۲– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه : ___ 15

۳– پر فکر باندې د فقر اغیزه : ___ 16

دویم: ستونزې او ناخوالې ___ 16

۱– ناپوهي: ___ 16

۲– بیکاري: ___ 17

۳– ګدایګري (سوال کول): ___ 18

د ګدایګرۍ د مخنیوي په موخه: ___ 19

۴– رنځوري او ناروغي: ___ 20

۵– خپلمنځي جنګونه : ___ 20

۶– پردیسي او هېواد پرېښودنه: ___ 21

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- نورو ته احتياج: 21

دريم څپرکی 23

د هېواد زيات محتاجه وګړي 23

لومړی: بې وزله ښځې: 23

۱- په اسلام کی د ښځې مقام : 23

۲- زمور په ټولنه کې د ښځو محرومتيا: 25

۳- بايد د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي: 25

دويم:بې وزله ماشومان: 26

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتيا: 27

دريم: يتيمان: 28

۱- يتيم پالنه يوه مهمه ديني فريضه ده: 28

۲- د يتيم پالنې اجر او ثواب : 29

۳- د يتيم پالنې په اړه احساس را پيداکول: 29

۴- د يتيم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه: 31

څلورم: معيوبين: 32

۱- په جهاد کې معيوب شوي وګړي: 32

۲- د عامو معيوبونو لپاره پروژې: 32

۳- د نابينايانو لپاره پروژې : 33

څلورم څپر کی 35

د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوی 35

۱- په اسلام کی د کار اهميت : 35

۲- د شتمنيو له سرچينو څخه ګټه اخستل : 37

۳- د ښارو ځمکو آبادول: 37

۴- غريبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل: 39

۵- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه ډپ کول: 40

۶- په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنيوی: 41

۷- د ناروا معاملاتو منع کول: 43

۸- صنعت ته وده ورکول: 45

۹- سوداګرۍ ته وده ورکول: 46

پنځم څپرکی 48

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز ___ 48
۱– د زکات مفهوم: ___ 48
۲– د زکات هدف او مقصد: ___ 48
۳ – د زکات اهمیت : ___ 49
۴ –په دنیا کې د زکات نه ورکولو سزا: ___ 50
۵– د زکات مستحق خلک: ___ 50
۶– د زکات نظام د تطبیق په موخه: ___ 52
شپږم څپرکی ___ 54
د فقر په مخنیوي کې مسئول اړخونه ___ 54
۱ – شتمن وګړي: ___ 54
۲ – ولسي پیوستون: ___ 55
۳ – حکومت: ___ 58
د طبقاتي نظام جرړې ویستلو په موخه: ___ 58
۴– خیریه ټولنې او مئوسسې: ___ 59
د الله تعالی محاسبه را په یاد کړئ! ___ 61
د کارونو د سمون په موخه: ___ 62
۵ – دعلمي او مصلحو شخصیتونو هلو ځلو ته اړتیا: ___ 63
لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول: ___ 63
دویم:چارواکی د ولس په وړاندې د مزدور اوخادم حیثیت لري: ___ 64
دریم: چارواکی او مسئول د مسافرو د خزانچي په څیر دی: ___ 64
څلورم : ماموریت او مسئولیت باید چې بیګار ونه ګڼل شي: ___ 64
پنځم: یو مسئول او مامور باید د مسئولیت احساس ولري: ___ 64
شپږم: د چارواکو او مامورینو د اصلاح په موخه: ___ 65
اووم څپرکی ___ 66
په هېواد کې دعدل او انصاف تامینول ___ 66
۱ – پرته له عدالته یو نظام نه پایي: ___ 66
۲– بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: ___ 68
۳ – د ظلم او زیاتي مخنیوی کول یوه فریضه ده: ___ 69
۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه: ___ 70
۵– د چارواکو، قاضیانو او مامورینو اصلاح ته بلنه: ___ 71
لومړی: د رعیت په وړاندې د مسئولیت احساس: ___ 71
دویم: د قیامت ورځ سزا راپه یادول: ___ 71
دریم: د بدو حاکمانو بده پایله: ___ 71

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم: په قیامت کې د عادلو حاکمانو مقام: ________ 72
پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حیثیت: ________ 72
شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بیلګه: ________ 73
۵ - له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول: ________ 73
لومړی: د هر ډول ظلم پر ضد ریښتیني مبارزه: ________ 74
دویم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول: ________ 75
۶- حقونو سپارلو ته بلنه: ________ 76
۷ - مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه: ________ 77
۸- د نیکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار: ________ 78
۹- د لومړنیو خلکو د اصلاح لار خپلول: ________ 79

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library